

באר מים החיים

גליון י"ז

פרשת משפטים

לקט ביאורים

מבאר מים החיים של רבותינו

וחלקם נמסר בבית המדרש "תורת דוד" רמות א' ירושלים

ובסופו פניני דרך ממו"ר גאון ישראל

כמוה"ר הרב שלמה יהודה בארי (הינוקא) שליט"א

מיועד לחלוקה לבתי כנסיות ובתי מדרשות

על אף הביקוש הרב - לעת עתה אין בידינו יכולת להדפיס

רק כמות מצומצמת

וכעת ניתן לקחת חוברת אחת לכל בית מדרש

נא לא להוציאו מביהמ"ד עד יום שישי בשבוע שאחריו

תוכן העניינים:

- א. מתוקים מדבש.
ב. באר מים החיים.
ג. שאלות לשלחן שבת.
ד. נקודות דרך ממעשה האבות.
ה. במסילות החיים.
ו. דגל מחנה יהודה - ממנו"ר שליט"א.

הגיליון יעמוד לרפואת והצלחת וישועת וברכת

מו"ר שליט"א ותלמידיו

ובכלל הברכה לכל התורמים והמסייעים
היקרים הי"ו ובני ביתם

ובפרט להרב דניאל בן שמחה, ועליזה בת שמחה וב"ב הי"ו

יה"ד מלפני אבינו שבשמים,

שיושעו בכל הישועות, ויזכו לאור פניו ית'

ויזכו לבנים זכרים חיים וקיימים

בריאים ושלמים צדיקים וחסידים ת"ח אמיתיים

עושי רצון השי"ת באמת, ולקנין תורה וקדושה,

עם בריאות איתנה ונהורא מעליא וכל טוב סלה.

עם תפלה לאבינו שבשמים לרפואת וישועת

כל באי בית המדרש "תורת דוד"

ובכללם - לבנימין בן זילפה, ולאליהו בן טובה, ומאיר חיים בן דבורה, ואליהו בן

מרסדס,

ומשה מרדכי בן עדנה, ויצחק בן שושנה, ומאיר בן תמו תמר.

©

כל הזכויות שמורות

אפשר לצלם גיליון זה כולו בשלימות בדיוק כמתכונתו

- ולזיכוי הרבים ללא שום ריוח

יבורכו מאת השי"ת כל המסייעים בהדפסה ובהפצה

יש אפשרות להקדשה ברכה והנצחה

ובעזרת השי"ת נוכל להשקות עוד מ- באר מים החיים

054-8434755

להשגת הגיליון בדוא"ל: b.maimhaim@gmail.com וכן באתר "לדעת" - כל עלוני השבת.

מתוקים מדבש

קנין יצירה בבניו ובבנותיו של הגוי

רשע שהוליד מגויה אם יכול למכור את בנוי הגוי לעבד עולם

אינו יכול למכור את בנו, אינו מחמת שהאב ישראל, דלא גרע מגוי, אלא הוא משום שהבן הוא ישראל, ובישראל ליכא עבדות. משא"כ בנד"ד]. ודה"ה לישראל הבא על הגויה, דאף שאינו מתייחס אחריו, היינו משום שהוא גוי, אבל לא לענין קניינים. [ובתשו"נ (ג, שח) תמה ע"ז, דאפי' ת"ל שזכותו בבניו מתחדשת בכל רגע, מ"מ הרי כשנתגייר פקע הייחוס ואינו אב שלהם. אך כבר נתבאר היטב דמה שיכול למכורם הוא משום כח היצירה, וזה שייך לקניינים].

אם יש לאדם קנין בבניו ובנותיו

והנה מסתברא מילתא שגם בישראל שייך שורש הקנין הזה, ורק שישראל הם "ממלכת כהנים וגוי קדוש", והפקיעה התורה את זכות האב מלמוכרו, כיון שזה סתירה למהות של ישראל שהם "משרתי ה'", "בני חורין". ומכירת בת כדיני התורה, שאני, דבלא"ה ייעודה בעולם הוא לסייע ולעזור, וגם אמה עבריה עושה רק מלאכות מכובדות בתוך הבית, כמו אשת חיל. אמנם היה מקום לדון דשמא בכל מה שאינו סותר לזה, אה"נ יש לאב בבן כעין קנין, ונפ"מ שמה שמחוייב הבן בכבוד אביו הוא כעין קנין. אך זה רחוק טובא מסברא. [ומה שגוי אינו יכול למכור את בנו הגדול, כיון שהוא "אדם", ולאדם יש ג"כ זכות חירות. וצ"ע. ובמנח"ח (מצוה שמז) כ' שהרמב"ם לא חילק בין בניו ובנותיו קטנים, או אפי' גדולים. ונראה שכל שכבושים ת"י אביהם יכול למכרם. וגוף הדבר צ"ע שהתורה תתן רשות לב"נ על בניו ובנותיו אך בודאי מצא כן הר"מ באיזה מקום הנעלם מאתנו]. ועכ"פ מסתבר שלגבי גוי, בניו ובנותיו הם ממש עבדים שלו, ומה שמוכר אותם, אין זה שמחדש עליהם זכות מכירה חדשה, אלא מוכר מה שיש לו. וע' בכתובות (מז): לגבי

כתב הרמב"ם (הל' עבדים פ"ט ה"ב), שגוי יכול למכור את עצמו לישראל לעבד, וכן מוכר בניו ובנותיו, והם כעבד כנעני לכל דבר. ע"כ. ולכאורה מסתבר שגם בנו הבא מגויה שדינו כגוי, יכול הוא למוכרו לעבד עולם. ונקרא 'שלו'. אע"פ שאינו מתייחס אחריו. שהקנין הוא מכח יצירה. ואינו ענין לייחוס. ולכן כיון שהבן הזה אין לו זכויות ישראל, ודינו כגוי, אפשר שהוא נחשב כמו ממון שלו, אע"פ אינו מתייחס אחריו, דלענין הזכות שיש לו בו, לכא' לא גרע ממה שגוי מוכר את בנו. שאפשר שמה שגוי מוכר את בנו אין זה משום שהוא מתייחס אחריו, אלא משום עצם המציאות שהוא ייצרו והביאו לעולם. וע' בחו"מ (סי' תכג ס"ג) ש"א שישראל הבא על הגויה יש לו דמי ולדות, [וע"ש בש"ך וביאור הגר"א, בבירור דעת הרא"ש]. וראה בסמוך. [אכן יש לשאול מדוע האם אין לה ג"כ חלק ביצירה. ואת"ל דמשום השעבוד שלה לבעלה, הרי היא מסייעת לו, והכל שייך לו, תינח בנשואה, אך בגוי שהביא בן מפניה מאי איכא למימר. ושמא נחשב שרק הוא היוצר. וצ"ע בזה. וע' במנח"ח (שמז, א) שנסתפק לגבי האם, אם יכולה למכור בנה]. וראה בסמוך.

אם גר יכול למכור את בניו הגויים לעבדים

וכן מסתבר לכאורה, שגר שנתגייר, אע"פ שהוא כתינוק שנולד, מ"מ יכול למכור את בניו, דאף למ"ד (ש"ע אה"ע סי' א) שאינו מקיים בהם מצוות פו"ר רק אם נתגיירו עימו, מ"מ לענין קנין הכל תלוי ביצירה, וכיון שהוא יצר אותם, הם שייכים לו. ושו"ר בס' זכר יצחק לר' יצחק מפוננובי'ז (סי' ב), שגם לאחר שנתגייר, יכול הוא למכור את בניו הגויים לעבדים, ויישב בזה דברי רש"י (ביבמות מח.). [שהטעם שישראל

בו על חשבון הרס בריאותו. ואין זה דומה לשורו וחמורו, שאם יש לו צורך מיוחד יכול להעביד אותם יתר על המידה אע"פ שיחלו עי"כ ויקרבו למות או ימותו. לא כן עבד כנעני, שהוא אדם ויש לו זכויות אנוש. והוא קודם אדם אח"כ עבד. [אכן, הנה יל"ע לגבי אדון שחבל בעבדו, דאע"פ שזנך אינו צריך לשלם, כיון דשלו הזיק, האם יצטרך לשלם לו צער וריפוי וכו'. ובתוס' גיטין יב: מבואר חידוש די"ל שפטור אפי' מריפוי. וע"ע בתוס' הרא"ש שם מב: שפטור גם משבת, אפי' בעבד שמעוכב גט שחרור שמעשה ידיו לעצמו. וגם מצד הסברא צריך ביאור, מדוע לא ישלם לו נזק. שהרי אסור לו לחבול בו, ומה בכך שקנהו. וכמו שהחובל בגוי חייב, ועבד עדיף מגוי. ובקצות החושן (סי' תכד, סק"א) כתב, דמה שהחובל בעבדו פטור, אין זה אלא משום דמה שקנה עבד קנה רבו, ובאמת הוא בר תשלומין, רק שרבו זוכה ממנו אח"כ. וצ"ע בכל זה].

אם גוי יכול לקחת השתלת כליה ממנו שיכול למוכרו לעבד

מסתבר יותר שאע"פ שרשאי למוכרו לעבד, מ"מ לקחת ממנו כליה לצורך השלתה לעצמו, או בשביל מסחר, אינו רשאי, שכיון שבנו הוא 'אדם', יש לו זכויות אדם, ודבר כזה הוא פגיעה בזכויות האדם שבו. אכן צריך עיון אם רשאי לקחת ממנו מנת דם, לצורך עצמו או לשם מסחר, ולכאן אינו רשאי.

ברא בריה בספר יצירה אם יש לה זכויות אדם או בהמה

ורק אם ברא בריה בדמות אדם בספר יצירה, אין לה זכויות אדם. ושמא אין לה ג"כ זכויות בהמה [וצ"ע לענין צער בעלי חיים]. ופשוט שיכול לעשות ממנה סחר איברים, וכמו אם קנה קוף. ושור'ר בחזו"א (יו"ד קטז, א) שכתב, שנראה שהנברא בספר יצירה, אין לו כל זכויות ישראל, וקרוב שאין לו גם זכויות אדם.

מעשי ידיה של ביתו, השתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה מבעיא. ושור'ר בזכר יצחק הנ"ל (סי' א) שג"כ עמד בזה. וכתב דכיון דאב מוכר את בנו בדיני בן נח, א"כ גם קודם שמכרו הוא שלו, כמ"ש לגבי בתו השתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה מבעיא, דכל שאינו שלו אינו יכול למכור לאחר. וגם בנו כיון שהוא שלו, הרי מילתו מעכבתו מלאכות בפסח, כמו עבדו.

האם הוולדות של האדם קודם שנוולדו הם ממוזן שלו

בערכין (ז): האשה שיצאה ליהרג אין ממתנין לה עד שתלד. פשיטא גופה היא, סד"א הואיל וכתוב כאשר ישית עליו בעל האשה ממונא דבעל הוא ולא ליפסדיה מיניה, קמ"ל. ואימא ה"נ, אמר קרא ומתו גם שניהם לרבות את הולד. וכתבו התוס' (סוטה כו.) דמשמע דלולי דרבי קרא נהרגת מיד, לא קטליניה, משום דממונא דבעל הוא, כדכתיב כאשר ישית עליו בעל האשה. ולפי זה אם האשה עצמה עשתה הפלה, תצטרך לשלם לבעל. אמנם האור שמח (מילואים חובל ד, ב) כתב שדעת הרמב"ם לא כן, אלא קמ"ל קרא שהוולדות אינן ממוזן דבעל אלא גופה, וזכות הבעל בוולדות בא רק בעת הנגיפה, ולא שמענו שאם האשה עצמה נגפה עוברת חייבת לשלם דמי ולדות לבעל.

למכור איברים של עבדו הכנעני

יש לדון אם האדון הוצרך להשתלת כליה [או השתלת מח עצם וכדו'. ואפי' סתם להרווחת ממוזן], אם רשאי לקחת איברים מעבדו הכנעני שהוא כשורו וחמורו. ולכאן נראה שאין כאן מקום שאלה, (ודלא כמו ששמענו שטעו בזה), שפשוט שהעבד יש לו זכות אנושית. ואף למ"ד יכול האדון לומר לו עשה עימי ואיני זנך, האדון מחוייב לתת לו זמן של אכילה שתיה ושינה וכו' כפי הצורך האנושי. ואינו יכול להשתעבד

ב. מי שיש לו כרית אחת אם חייב לתת אותה לאשתו או ביתו

ללחם ביתך". וע"ע בסמוך מהכסף משנה לגבי משרת. ובאור זרוע (פסקי ב"ק סי' קסא) כתב על המבזה את אשתו, דלחיים נתנה ולא לצער, ואפי' קונה אמה העברית כקונה אדון לעצמו כל שכן אשתו, ועל כל הכאה עובר בפן תוסף ולא יוסיף. ועונשו גדול ממכה חבירו, כי היא יושבת לבטח אתו, ודמעתה מצויה. וכ"ה בת' מהר"ם מרוטנבורג (ח"ד ד"פ סי' תתקכז).

**האם בשמש ומשרת נאמר כי טוב לו עמך,
ואיך הדין בזמן הזה**

ובכסף משנה (חמץ ומצה ז, ח) כתב, שאע"פ שהשמש מתעסק בצרכי הבית, צריך להסב, לפי שהקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. ופשטות הדברים דקאי על שמש סתמא, ולא על שמש שקניו לו ממש כמו עבד. ויש לפלפל בזה. והמאירי (קידושין כ). כתב, שחייב האדון להשוות עבד עברי במאכל ובמשתה, והגאונים כתבו שזה מצוה על האדון ומדת מוסר שלמדתהו תורה, אבל אם לא עשה כן אין העבד יכול לכופו בדין. וכתבו שבזה"ז אע"פ שאין דין עבד עברי נוהג, מדת חסידות ודרך ארץ לא בטלה, וכן מי ששוכר שמש קבוע לביתו, כל הדרכים האלו בו, והרוצה להפקיע חובתו יתנה עמו עד שלא יכנס בביתו, ואי"ז מתנה ע"ד תורה, הואיל ועקרה אינה אלא מדת חסידות. ובחינוך (מצוה תפב) כתב בדין הענקה, שאף בזה"ז ישמע חכם ויוסף לקח, שאם שכר יהודי ועבדו אפי' זמן מה, יעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו השם, מחמת הנהגה טובה, ולא מחמת המצוה.

מי שיש לו אשה ובנות, האם הוא עצמו נחשב קצת כמו עבד להם

קיימא לן (קידושין כ). "הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו", שנאמר כי טוב לו עמך, עמך במאכל, עמך במשתה. וכתבו התוס' שם בשם ירושלמי, שאם יש לאדון כר אחד, צריך ליתנו לעבד, ולכן נחשב כמו אדון לעצמו. והנה גם לאשה ובת יש שעבוד לאביה. [ובפרט אי נימא שכל בת נחשבת מעיקרה כאמה עבריה של אביה]. ומפורש בש"ס בב' זוכתי, שאשתו וביתו נאמר עליהם קרא דכי טוב לו עמך", מכל שכן מעבדו העברי. [א. בכתובות (נח); בעבד עברי לכ"ע אינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך, דכתיב ביה עמך, וכל שכן אשתו. ב. וכן שם (מג.) ובב"ק (פז); אבל עבד עברי דכתיב כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה, לא, כל שכן בתו. ע"כ. והסברא בזה צ"ל שאשתו ובניו משועבדים לו, משא"כ בנו]. וצע"ג אמאי לא שמענו מעולם דין זה, שחובה מן התורה שלא ליטול לעצמו יותר מאשתו [ובנותיו הקטנות], ולא יוכל לשכב על כרית טובה, עד שיהיה כריות טובות לאשתו וכל בנותיו, ורק אם נותרה כרית נוספת יוכל לשכב עליה. וכן בענייני אכילה ושתייה, לתת להם את האוכל והמשקה המובחר יותר. ולא יטול לעצמו רק אחרי שנטלו הם כל מה שחפץ ליטול לעצמו. אלא דצ"ע שאם נאמר שמחוייב לגבי ביתו בכי טוב לו עמך, יתחייב נמי במזונותיה מן התורה. וז"א. ועכ"פ בזמן הזה שאני, שכיון שאין דרך שאשתו ובנותי יהיו כפופים לו כמו פעם, הרי שמוחל על המעמד הזה, וממילא י"ל דה"ה שאינו מתחייב לכבדם כל כך, כמותו. ודו"ק. ועוד העירונו (הרה"ר חיים מלכה שליט"א) מהגמ' (חולין פד.) "ללחמך, ללחם ביתך, לחמך קודם

ג. הוציא לחבירו עין, וקדם הניזק והוציא עינו של מזיק, אם

יצאו זה בזה, כשיש הפרש בדמים

התלמוד דעת ישמע פנים בפנים, והמכות אשר א"א לעשות כיוצא במ בשוה דינם בתשלומין, רק שבתו יתן ורפא ירפא, ומי שהזיק בממון ינזק בממונו כשעור ההוא בשוה. ע"כ. ומבואר שיש בזה סוד שלא רצה למסור אותו הרמב"ם רק פנים בפנים ולא על גבי הכתב. [גם רבינו אברהם בן הרמב"ם כתב: עין תחת עין, פשטיה דקרא מבואר, וביארה הקבלה שכונת המקרא דמי שן תחת שן, וכן בכולם. וכבר יש סעד לקבלה זו בעדות המקרא ובראיות ההיקש, כתבם ר' סעדיה ז"ל בפירושו. ועדות המקרא מאמר פצע תחת פצע. וכבר קדם בכגון זה או דומה לו שאינו חייב אלא עונש ממון, והוא מאמרו יתעלה וכי יריבן וגו', רק שבתו יתן וגו'. ולאבא מרי ז"ל במורה רמז בזה שנמסר ממנו פירושו על פה, ובו הכרעה נפלאה בין הקבלה ופשט המקרא ולא אפשר לכותבו, מפני שהוא ז"ל הסתירו. ע"כ].

אפשר, דאע"פ שעין תחת עין ממון, מ"מ אם קדם הניזק ונקם במזיק והוציא את עינו, אזי כבר נתקיים עין תחת עין ממש. ואף שהניזק הראשון הוא אדם ששוה דמים הרבה, והמזיק הראשון הוא אדם דל וכחוש מאד, עד שדמי עינו של הניזק הראשון הם פי עשר מדמי עינו של הניזק השני, אעפ"כ יצא זה בזה ואינו צריך לשלם לו את הנותר. ויל"ע, אם הניזק קילל את הנתבע שתפקע עינו, ותיכף ומיד נתקיימה קללתו לעין כל, האם ג"כ יצא בזה, ונפטר דמי עינו, ולכאוי' נפטר בזה. כיון שהדבר ברור שבא לו זה כנקמה. וז"ל הרמב"ם בס' מורה נבוכים (ח"ג פרק מא): מי שחיסר אבר, יחוסר אבר, כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו. ולא תטריד רעיוןך בהיותנו עונשים הנה בממון, כי הכוונה הנה לתת סבת הפסוקים ולא סבת דברי התלמוד, ועם כל זה יש לי במה שאמרו בו

באר מים החיים

פרשת משפטים ותרומה שניהם צריכים רק השראת שכינה

את האמת העולה מן האמור, אליבא דהלכתא, לטובת כלל ישראל להיות תורה אחת ומשפט אחד, שזוהי כל תכלית התורה, כמו שכתב מרן הב"י בהקדמתו, לכן זכו לגילוי שכינה, לכוין לאמת אמיתה של תורה. שהרי תורתם היא ממש כמו בית דין הגדול, שהיא ממשכת את מסורת התורה לדורי דורות. וזהו גילוי השכינה של התורה עצמה שהיתה דוברת ממש מפיו של מרן הבית יוסף.

משה נתן נפשו על הדינים ונקראו על שמו, כאילו הוא שפט את כל ישראל כל ימיו

איתא במדרש (במדב"ר יב, ט), את מוצא במשה שנתן נפשו על שלשה דברים נקראו על שמו, ואלו הן, דינים, תורה, ומשכן, דינים מנין דכתיב (שמות יח) וישב משה לשפוט את העם וגו', ונקראו על שמו דכתיב (דברים לג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל.

מי שדן דין אמת שעה אחת נחשב כאילו דן את ישראל כל ימיו

איתא במשנת רבי אליעזר (פרשה טז), כל דיין, שדן את ישראל והוציא את הדין לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלין עליו כאלו דן את ישראל כל ימי חייו, [שנ' וישפט שמואל את ישראל כל ימי חייו]. והרי כל ימיו אינן אלא חמשים ושנים שנה. צא מהן ארבעים שנה שהיה עלי קיים, נשתיירו שנים עשרה שנה. אלא כל המוציא הדין לאמתו, כאלו דן את ישראל כל ימי חייו. וכן הוא אומר ולא הלכו בניו בדרכיו, ויקחו שחד ויטו משפט. אפשר לומר כן, בניו של אותו צדיק היו נוטלין [שחד. אלא מתוך שלא עשו מעשה אביהם, מעלה עליהם הכתוב כאלו נוטלו שחד. ומה היה אביהם עושה]. והלך מדי שנה בשנה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו. מהו כי שם ביתו. אמר ר' יצחק, כל [מקום] שהיה הולך, ביתו עמו. אמרו, אפלו מבאר שלרבים לא היה שמואל שותה, אלא מה שהיה שותה היה לוקח בדמים. וכן הוא אומר מלך במשפט יעמיד ארץ. אם דומה הדיין למלך שאינו צריך כלום, יעמיד ארץ, ואם דומה לכהן, שהוא מחזר בבית הגורנות, ירסנה. וכל הנוטל שחד נקרא רשע, שנ' שחד מוחיק רשע יקח להטות ארחות משפט. וכל שאינו נוטל שחד, זוכה ומקביל פני שכינה, שנ' ועצם עיניו מראות ברע, מה כתב

כתב בס' בית הלוי (שמות כה, ב), שני דברים א"א לעמוד על אמיתותן רק בעזר ה', תורה ומשפט, ולכן אמרו כל היושב ושונה הקב"ה שונה כנגדו, דבלא"ה אי אפשר לאדם לעמוד על סוד הדברים רק שהקב"ה כביכול יושב ומלמדו, וכמ"ש ואשים דברי בפיך, וכתיב כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. וכן המשפט אי אפשר לעמוד על עומקו, וגם משום חשש דין מרומה, רק בעזר ה', וכדכתיב אלהים נצב בעדת אל. ולכן אמרו במדרש (ילקוט תרומה רמז שסד) אמר הקב"ה, תורה שלי ומשפט שלי, נטלתם אותם, קחו אותי עמהם. ע"כ. והיינו שזוהי הסיבה שנצטוונו לעשות משכן, כדי שנוכל לעמוד על סוד האמת של התורה הקדושה, ושל המשפט. ולפי זה מבואר נפלא מדוע יש מצוה להניח סנהדרין במקדש, שמשם יש סיעתא דשמיא הראויה ביותר לקבוע את מסורת התורה מדור לדור, שהרי שם קובעים את ההלכה לדורי דורות, ועליהם נאמר ועשית ככל אשר יורוך, וכלשון התורה הקדושה (דברים יז), כי יפלא ממך דבר למשפט וגו', וקמת ועלית "אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו", ובאת וגו' ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו', ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך "מן המקום ההוא אשר יבחר ה'" ושמרת לעשות ככל אשר יורוך. על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ע"כ. [וראה בסמוך].

השראת השכינה שבה נתחבר השלחן ערוך

והנה כוונת המדרש הנ"ל (ילקוט סי' שסד), "אמר הקב"ה תורה שלי ומשפט שלי, נטלתם אותם, קחו אותי עמהם". היינו, שמי שילמד תורה לעצמו, ולא מתוך יראת ה' לעשות רצונו ית', לגלות את אור האמת של השי"ת, לא יזכה לאמיתה של תורה. ונפקא מינה שלא יתקבלו דבריו בדורו וכל שכן בדורות הבאים. וכל מזה יש לנו ללמוד באיזו השראת שכינה נוראה נתחברו הספרים אשר נתקבלו בישראל לדורות בפרט בענייני הלכה כמו הר"ף והרמב"ם והרא"ש, ועל כולם השלחן ערוך, ויביע אומר. והכל מחמת שכל מטרתם היתה לברר

אחרי, מלך ביפיו תחזינה עיניך.

מדוע פתח הכתוב במצוות עבד עברי

יש לשאול מדוע פתחה התורה במצוה זו אחרי מתן תורה יותר מכל המצוות, ויש מפרשים שהוא בכדי ללמד ולהורות להם אחרי מתן תורה, על מעלתו של כל יהודי, שלא שייך להשתעבד בו כעבד. אכן נראה שהטעם הוא על פי המבואר להדיא בנביא ירמיה (פרק לד), שקוראים בהפטרות פרשה זו: "כה אמר ה' אלוהי ישראל, אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוצאתי אותם מארץ מצרים לאמר, מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו'". ולפי זה, הרי שזוהי המצווה הנחוצה ביותר לבאר עניינה עתה, כמו שהיתה המצוה ההכרחית ביותר לכוונת עימם ברית עליה תיכף כשיצאו ממצרים. אך צריך ביאור. א. מדוע באמת מצוה זו חשובה כל כך קודם לשאר המצוות. ב. מדוע אם כן נאמרה מצוה זו בפירוש רק אחרי מתן תורה.

ואפשר לומר בס"ד, שזה מטעם שעם ישראל לא נגאלו בזמן קץ הגלות האמיתי, כי לא עברו ארבע מאות שנה, ולא נגאלו אלא בזכות שקבלו על עצמם עבודת השי"ת, וממילא כיוון שהם עבדי השי"ת הרי הם מלכים וגוי קדוש, ולא שייך שישתעבדו בהם אחרים, שכעת הם נקראו בנים למקום, וממילא אין כח לשום בריה לשלוט עליהם, וכמו הקונה את בן המלך לעבד, שלא שומעים לשום טענה שלו, ומוכרח לשלחו מיד ולהחזירו אל אביו חינם. וכמו שפירש השי"ת: בני בכורי ישראל ואומר אליך וגו', ועל כן היה זה תנאי ביציאה. [ולכן נמי האבות הק' והשבטים הק' לא השתעבדו. ושבת לוי אף שכבר התחיל השעבוד לא השתעבדוהם]. אם כן כאשר מעשיהם סותרים זאת, מתעורר קטרוג על עצם הזכות להגאל, [ונודע שכל הגלויות הם השלמה לגלות מצרים], ולכן הדבר חמור כל כך, שהרי באותו הדור [בנביא] נענשו על כך למאד מאד כמבואר שם (אתם לא שמעתם אלי לקרא דרוו איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרוו אל החרב אל הדבר וגו'), ואף יותר מעוון עבודה זרה, ובעל כרחך שכיוון שהוא כמו תנאי לגאולה, לכך עונשו חמור יותר. ולכן שייך זה מיד אחר מתן תורה שנעשו בפועל גוי קדוש. ושם קבלו את המצוה בפרטיות, ואילו כאן אחרי שנעשו כבר גוי קדוש, נאמר להם כל פרטי המצוה. ודו"ק.

יש לעיין אימת נאמרה כל פרשה זו. א. אם במרה כשנצטוו על הדינים ועל שבת קודש. ב. או כאשר מינה משה שופטים על פי עצת יתרו (והוא ממחרת יוה"כ"פ לפרש"י שם). וכן משמע במסכת שמחות (פ"ה ה"ד): דרש רבי עקיבא, ראויה היתה פרשת שופטים ליאמר, אילולי שעמד יתרו, (אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי). ע"כ. [ומבואר דאשר תשים לפניהם, היינו לפני הדינים שרי עשרות ושרי חמישים וכו', שנתמנו ע"פ עצת יתרו]. ג. או מיד אחר מתן תורה קודם שעלה משה להר. ד. או אחר יוה"כ"פ ואחר שציווה על מלאכת המשכן. ובמדרש רבה משמע כצד ב' הנ"ל, שצוהו השי"ת לשים משפטים אלו לפני אותם דיינים. ובילקוט ראובני הביא מתנא דבי אליהו (פרק כא) וזוה"ק שהוא אחר מתן תורה. והנה לפי המדרש יבואר היטב למה לי הקדמה זו: "ואלה המשפטים וכו'", דאשמועינן בזה דקאי אדלעיל, אלא דצ"ע מדוע נכתב כל זה באמצע ענין מתן תורה ובסוף הפרשה חזר הכתוב למתן תורה. ועוד, שיש בפרשה מצוות שאין עניינם לדיינים, כמו מצות ביכורים ובשר בחלב. ולפי לצד ג' מה שהקדים הכתוב לשון זו צ"ל דקמ"ל שנתן לפניהם מקצת מן המצוות כדי שיתעסקו בהם עד שירד מן ההר. ואם אכן נאמרו מצוות אלו אחר מתן תורה קודם מתן הלוחות צ"ע מדוע נאמרו דווקא מצוות אלו. ומ"מ אין נראה כצד ד' שא"כ אין עניינו כלל לפרשיות אלו ולחומש שמות. אלא דמ"מ צ"ע, מדוע צווה השי"ת כאן מצוות אלו דווקא שהם עבדים, נזיקין, שומרים, מכשפה, זובח לע"ז, גר, אלמנה, הלואה, משכון, קללה, בכורים, בכורה, טריפה, דיינים, פריקה, שוחד, שקר, שמיטה, שבת רגלים, בשר בחלב. ה. וע' ברש"י (גיטין פ"ה): שכתב דקאי אשבעים זקנים שעלו עמו להר קודם מתן תורה, כדכתיב (שמות כד) ואל משה אמר עלה וגו', ואע"פ שנכתבה פרשה זו לאחר מ"ת, קודם מתן תורה נאמרה, ונבנה המזבח והעלו העולה והשלמים ובאותו דם נכנסו לברית. ע"כ. ואפשר שהכוונה שאז מינה את ע' זקנים לשופטים עליהם, ואז שם את המשפטים הללו לפניהם. [ומ"מ צ"ע שיש כאן הרבה מצוות שאינם מעניין משפטים. וי"א ש'ואם כסף תלוה את עמי' הוא תחלת פרשת נפדת. ע' בחינן].

מדוע נאמר כי תקנה "עבד עברי" ולא עברי לעבד

יש לשאול, מדוע נאמר "כי תקנה עבד עברי", והלא אסור לקנות עבד עברי מחבירו, והוה ליה למימר, כי תקנה עברי לעבד. ב. ועוד צריך ביאור מדוע כתיב עבד "עברי", ולא עבד ישראלי. (וכן

יש לעיין במי שנמכר לאחיו היהודי קודם יציאת מצרים, האם היה האדון מחוייב לשחרר אותו מיד, או שרק בגמר שש שנים (ואת"ל אחרי ו' שנים, האם מונה משעה שקנאו, או משעת יציאת"מ או משעת מתן תורה, או מצוה זו). ולפי מה שכתב במשך חכמה הנ"ל שמצוה זו לא נהגה במדבר, מסתברא מילתא שבאותו הדור כל ישראל היו בני חורין. וא"כ מה שאמרו בירושלמי שצוה אותם על שילוח עבדים, היינו לשלח אותם לחפשי לגמרי. [ואם כן כשאמר הקב"ה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, היינו שאותו הדור לא היו עבדים כלל. אך יש לדחות, שענין שחרור אחר ו' שנים, הוא לומר שאינו נחשב כעבד אלא כשכיר בלבד, ורק נרצע מחשיב עצמו כעבד. וראה גם בחקירה שבסמוך].

למה נקרא בשם עבד עברי ולא עבד ישראלי או יהודי. ובדין עבדים מערב רב

[ממהדורא אחרת]. "כי תקנה עבד עברי". צריך ביאור למה נאמר עברי, ולא עבד ישראלי או עבד יהודי. [שו"ר שהראב"ע הביא, שהאפיקורסים היו טוענים על חז"ל, שעבד עברי אינו ישראל, אלא הוא ממשפחת אברהם. והראב"ע האריך להוכיח גם מהפסוקים שלא כדבריהם. וא"כ יותר יש לבאר למה נקט הכתוב לשון עברי]. ויש ליישב. א. שבא למעט ערב רב. שאינם מזרע אבותינו העבריים אשר ישבו בעבר הנהר. שהקונה ערב רב לעבד, יכול לעבוד בו עד עולם. כיון שלא איתתה גירותם שלימה, כדאיתא בזוה"ק. ב. עוד יש לומר שבא לרבות גרים, שאע"פ שהגר אינו נקרא בשם ישראל ממש, כיון שבמציאות אינו מזרעו של ישראל סבא, מכל מקום הרי נאמר "ככם כגרי יהיה לפני ה'", ודינו כישראל לכל דבר. (שו"ר בפס"ז: כי תקנה עבד עברי לרבות את הגר שנמכר בגניבתו שיוצא בשש). ג. לעיל תירצנו, לפי שעיקר מצוה זו נאמרה בעודם במצרים, ואז עדיין לא היו נקראים ישראל, וכמו שכתוב ה' אלהי העבריים נקרה עלינו". [וכתב במעשי ה' (פ' ויחי) שכל האבות ובניהם ובני בניהם שמם עברים, שנולדו בעבר הנהר, ונתיירא יוסף פן לא יהיו נקראים בניו רק מצריים אחר שנולדו שם, ולכן בירך אותם יעקב שיקראו בשם עבריים כשאר השבטים. שנא' ויקרא בהם שמי וגו']. ובירושלמי (ר"ה פ"ג ה'): "ויצוים אל בני ישראל", מה ציווים. על פרשת שילוח עבדים. ד. באוה"ק כתב: וטעם שקראו עברי, כי חש הכתוב לייחס שם עבדות על ישראל, לזה כינה אותם בשם זה. עוד רמז כי שם עבדות על ישראל הוא עובר ואינו קבוע מטעם כי לה' הם עבדים ויצא מתחת ידו בשנה השביעית.

הקשה באוה"ק). והנה בהפטר (ירמיהו לד) איתא, שביום שהוציא השי"ת את אבותינו ממצרים, כרת עימם ברית לשלח את העבדים העבריים מקץ שבע שנים. ואם הדברים כפשוטם, הרי שבאותו יום ממש שיצאו ממצרים נצטוו ראשונה במצוה זו. וביום צאתם ממצרים עדין לא היו קרויים אלא עברים ולא ישראלים. וגם היו רשאים עדין לקנות עבד עברי מזולתם. וא"ש הכל. ונפלא בס"ד. [ובזה מבארים (מנחת יצחק עה"ת) מה שאמרו בקידושין (כב:) אמר הקב"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והוצאתים מעבדות לחירות, והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם. ע"כ. ומשמע שכל זה ממש נאמר להם כבר במצרים. ודו"ק].

קנה עבד קודם מתן תורה אם יוצא מיד או בשש או עובד לעולם

"כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד". יש לשאול למה נקט "עברי" ולא יהודי או ישראלי. ששם "עברי" הוא שם שהיו נקראים בו קודם מתן תורה. ב. מדוע אמר עבד עברי, ולא כי תקנה עברי לעבד. דעבד עברי משמע שהוא כבר עבד קודם שקנהו. והרי קודם שנקנה הוא בן חורין גמור, ורק אחרי שקנהו נעשה עבד. [ובתפארת יהונתן תירץ, משום שיש לו נפש שפילה כמו עבד. והגר"א באדרת אליהו כתב, שבא לומר שיש בזה מצוה שכאשר בא לקנות עבד, יקנה עברי ולא גוי, והביאור הוא, עבד שחוק עברי. וכ"כ באור החיים הקדוש כאן]. ויש ליישב. שהנקט הכתוב כן כדי ללמד שתי דינים, האחד, שאפילו אם קנאו קודם מתן תורה, שאז היו קרויים בשם עבריים, ואז קנאו לעולם, אף על פי כן יוצא בשש שנים. ועוד, שכמו כן, אפילו אם קנאו מאדם אחר שקנה את העבד הזה כבר קודם מתן תורה. [ואז בשעת הקנין הוא כבר עבד, לכן נקרא 'עבד' עברי].

ערב רב שנמכר לישראל אם יוצא בשש

ב. ועוד יש לומר, שבא הכתוב לרבות את הגר שיוצא בשש שנים, לכן נאמר עברי ולא ישראלי. וכ"ה במכילתא כאן: עבד עברי לרבות את הגר. ושמא היינו כלפי הערב רב. [אכן יש לבאר גם להיפך, עברי למעט ערב רב. וגם גר שאמרו במכילתא היינו לאפוקי ערב רב] אך במשך חכמה כאן כתב, שמצוה זו לא נהגה במדבר, שהרי אין ע"ע נוהג רק בזמן שהיובל נוהג, ובמדבר לא מנו יובלות עד כיבוש וחילוק הארץ (רמב"ם שמיטה י, א).

האם במתן תורה היו עבדים עבריים או שכולם היו

אם במדבר נצטוו על שילוח עבדים. ועל עבדים שהיו להם כבר

"א שקודם מתן תורה הגנב היה נעשה עבד של הגנב

"אם אין לו ונמכר בגניבתו". כתב בספר בכור שור, שקודם מתן תורה אפילו אם היה לו מה לשלם, היה נעשה עבד לבעל הגניבה. כדכתיב לגבי בנימין (בראשית מז, ט), אשר ימצא אתו יהיה לי עבד, ואף על פי שהיה לו הרבה מה לשלם. אבל נתנה תורה ונתחדשה הלכה שכל זמן שיכול לשלם לא ימכר בעבד. ע"כ. [ואולי יש מקום לפלפל בזה מדוע מכרו את יוסף, משום שסברו שהוא גונב את דעתו של יעקב במה שמביא דבתם רעה, וגונב ע"כ את הבכורה מיהודה].

האם עמ"י היו עבדים של המצרים, או שכבר יוסף הצדיק הקדים רפואה למכה

יש לשאול האם על פי הדין פרעה והמצרים צריכים לשלם לעם ישראל את כל דמי העבודה שנשתעבדו בהם (ע' סנהדרין צא. הובא להלן). והנה קיימא לן (גיטין לז): שגוי קונה גוי או יהודי [וי"א דוקא עבד, ע"ש בראשונים. ושי"רש"י (גיטין סם) דדוקא עם יאוש. ויתכן שקודם מתן תורה לא היה דינם כישאל לענין זה] למעשה ידיו, בין בכסף בין בחזקה, כמו כיבוש מלחמה או שבאי. ומזה יש לפלפל לשמא המצרים קנו את ישראל בכיבוש, ע"י שנשתעבדו בהם בכח כעבדים, ולא היה לאל ידם להמלט. וממילא קנאו למעשה ידיהם, ומעשה ידיהם שלהם, ואינם צריכים לשלם על כך. וקצת סיוע לזה ממה דאיתא במדרש (מדרש תהלים קיג. ועוד) א"ל משה ואהרן לפרעה, מבקש אתה לכלות המכה הזאת (בכורות), אמור: הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, ואין אתם עבדי, אלא עבדי ה'. התחיל פרעה צווח ואו' לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, הרי אתם עבדי ה'.

אמנם האמת נראה, שלכן יוסף הצדיק כבר הקדים לקנות את כל מצרים לעבדים, וגם אחר פטירתו, על פי הדין הם עוברים בירושה לבניו, ועבד שנשתלט על רבו ושבאו בשבי, י"ל שאינו נעשה עבד שלו. ובלא"ה ע"ש היטב בראשונים שאפשר שרק כיבוש מלחמה קונה, ולא סתם כיבוש. [וע' בסנהדרין (צא). במעשה דגביהא בן פסיסא, שפ"א באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, שיחזירו להם כסף וזהב שהשאלו מהם. א"ל, נאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה].

ה. עוד יש לומר, שבא רבות שגם עבדים עבריים שכבר קנו אותם בהיותם במצרים, ושלמו עליהם ממון רב כדי שיהיו עבדי עולם, הם זורעם, אעפ"כ צריכים לשחרר אותם, שהמצוה היא גם על העבר. אלא שלפי זה יצא חידוש גם לקולא, שאף אלו שקנו כבר במצרים, אינם צריכים לשחרר אותם מיד, אלא רק בשנה השביעית. ואע"פ שהשי"ת כרת איתם ברית שלא יעבדו איש באחיו. ואמנם כן משמע לכאן הכתוב בירמיה (דב) אנכי כרתי ברית וגו', מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך". ומשמע שרק מקץ שבע שנים. אך יל"ד דלכן כתיב בירמיה שם 'אשר ימכר לך' לשון עתיד. ואולי לכן נאמר כאן כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד, הכל בלשון עתיד, למעט על העבר, שאל ישתעבדו איש באחיו כלל. אלא יהיו כולם בני חורין לגמרי. ובקידושין (לה): איתא: כל מצוה שנצטוו ישראל אחר כניסתן לארץ אינה נוהגת אלא בא"י, חוץ מן השמטת כספים ושילוח עבדים. ומשמע לכאן שנצטוו בה רק לאחר שנכנסו לארץ. ואין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. ויתכן דמ"מ על העבר נצטוו לשחרר. ואולי לפ"ז היו צריכים לשחרר מיד. ומ"מ לגבי ערב רב צריך לעיין אם יכלו לקנות אותם לעבדים, ואם יהיו עבדי עולם. ועיין.

למה נקרא "עבד עברי" קודם שנמכר

צריך ביאור מהו לשון "עבד עברי". דהלא אינו עבד עד שיקנהו, וראוי לומר "כי תקנה עברי לעבד". ושמא קמ"ל בזה, דאף בקונהו מן הגוי שהיה בדעתו לשעבדו לעולם, אף על פי כן יש לו דין יציאה בשש. ולכן נקט כי תקנה "עבד", פי' אע"פ שהוא כבר נמכר לעבד עולם. ובדרך פלפול יש לבאר בזה עוד, ששורש דין מכירה בגניבתו הוא, שמשועבד כ"כ לשלם חובו עד שאפילו צריך למכור את עצמו לשם כך, [וצ"ע דא"כ בזה"ז נימא שע"כ יוכרח ההשכיר עצמו בכדי לשלם חוב גניבתו], וא"כ יש לומר, שמשעת גמר דינו לימכר, הרי גופו משועבד לנגזל, והרי הוא ממש עבד שלו, רק שמסתמא אינו חפץ בו [אחר שגנב ממנו] ורוצה שימכר לאחר, [וגם נ"מ מזה לדינא, דשמא יש לנגזל דין קדימה שיהיה עבדו ולא שימכר לאחר, ואף אם האחר רוצה להוסיף דמים על שווי בשוק], ולכן נקט "עבד עברי", שכבר קודם לכן הוא משועבד להיות "עבד". ושוב מצאנו סיוע לזה מדברי הבכור שור דלהלן.

אימתי קנה השי"ת אותנו לעבדים, ואם עמ"י כעבד עברי או עבד כנעני

שם אדם וינק, ואח"כ ישלם לו. ד. וביותר י"ל, לפי שיטת הגר"א שכל דבר שנכתב בתורה, יש מצוה לקיים אותו, כמו שכתב בשמו בריש ספר מעלות התורה. וא"כ יש לומר שלכן נקט הכתוב לשון הווה, כדי שיהיה בזה מצוה לפי שיטת הגר"א, ומשא"כ לענין מכירת ביתו לאמה, וכריית בור, וכי יצו אנשים, וכי יתן איש אל רעהו, אין בזה כל מצוה. [שור"ר בפס"ז כאן: כי תקנה, לכשתקנה, כמו כי יהיה זב מבשרו, ולא הוא מצוה עליהם שתקנה עבד עברי, אלא לכשיבא לידך ונמכר בגנבתו, אז מותר אתה לקנותו לך לעבד. ע"כ. אך לפי קוצ"ד אין מכאן הכרח שאין מצוה בזה. ועכ"פ י"ל שאין בזה מצוה עשה גמורה, אבל יש בזה מצוה לקיים דבר ה', וגם מצד רצון השי"ת, שגילתה לנו התורה הקדושה שדבר זה רצוי בעיני השי"ת]. ה. ובאור החיים הקדוש כתב: כי תקנה עבד עברי. אולי שיכוין לומר שאם יהיה לפניו לקנות עבד כנעני ועבד עברי יקדים העברי, וזה שיעור הכתוב כי תרצה לקנות עבד, תקדים לקנות עברי, ולא תאמר אקנה עבד שאעבוד בו עד עולם ולא אקנה עבד שאחר שש שנים אשלחנו.

האם יש ליהודי שעבוד בילדיו של עבר כנעני

"ויצאה אשתו עימו", בפירוש רש"י "וכי מי הכניסה שתצא, אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו". והיינו שאין לאדון כלל קנין באשת העבד, ונ"מ לגבי השעבודים שמשועבדת לבעלה לאפות וכו' ולעשות מלאכה [כמבואר בכתובות נט: ואף שהם תקנ"ח, מ"מ שורש החיוב בזה הוא מה"ת]. אולם יש בזה מחלוקת, לגבי מעשי ידיה של אשתו. ראה ברמב"ן. ויש לעיין בגוי שנשא אשה ואח"כ מכר עצמו לעבד כנעני, או שנשא אחר שנמכר, האם יש לאדון שעבוד גם על אשתו, וכן ילדיו, ולכא"ל לא שמענו. אך הלא כתב הרמב"ם שגוי מוכר את בניו לעבדים עד שיגדלו, ולכא"ל מבואר שגוי יש לו קנין של ממש על בניו ובנותיו, וכיון שמה שקנה עבד קנה רבו, שמא יש לו גם כן שעבוד על בניו, וצ"ע.

האם בזמן הזה הגנב חייב להשכיר עצמו להשיב הגניבה

לעיל כתבנו לבאר בס"ד, בביאור לשון התוה"ק "כי תקנה עבד עברי", והרי אינו עבד קודם הקניה, אלא די"ל שמשעה שגנב נעשה נשתעבד גופו לנגזל לשלם את חובו, רק שבדרך כלל אין הנגזל רוצה לקחת את הגנב שלו לעבד לו, ולכן מוכרים אותו לאחר. והנה אע"פ שבזה"ז אין עבד עברי נוהג, מ"מ יש נפקא מינה מזה, שבגניבה, גופו של

"כי לי בני ישראל עבדים". ז"ל המדרש (שמו"ר ל, ה): כי תקנה עבד עברי, אמר להם הקב"ה לישראל, אני קניתי אתכם במצרים ב"י מכות שהראיתי, כשם שאתם מצווים לא תעבוד באחיק יותר מ' שנים, שלא בראתי את העולם אלא לו' ימים, לפיכך נתתי לך ו' שנים שתהא רשאי לעבוד בעבד עברי, כי ימכור איש את בתו לאמה, בת אחת היתה לי ומכרתיה לכם שאין אתם מוציאין אותה אלא חבושה בארון, לא תצא כצאת העבדים נהגו בה כבוד. ע"כ. ויל"ע אם עמ"י הם כעבד עברי או כעבד כנעני. ונפ"מ ל"כי טוב לו עמך".

לא יזכיר לחבירו שום פורענות בנוכח אפילו על תנאי

"כי תקנה עבד עברי", כתב במשיבת נפש: יש ליתן על לב שבכאן מדבר בנוכח, ושאר מקראות מדברים בלשון נסתר, כמו וכי ימכור איש את בתו, כי יכרה איש בור, וכי יצו אנשים, כי יתן איש אל רעהו. ונ"ל שהקב"ה מדקדק לדבר בלשון נוכח בדברים שאין פורענות לאדם, כגון כי תקנה, אבל כל פורענות מדבר בנסתר, כי ברית כרותה לשפתים, ועל כן ילמוד אדם שלא להזכיר לחבירו שום פורענות בנוכח אפי' על תנאי. ע"כ.

אם יש מצוה או רצון השי"ת לקנות עבד עברי

ולעיקר הקושיא למה נאמר לשון הווה לגבי מכירת עבד עברי, מה שאין כן בשאר דברים, אולי יש לומר עוד, שבא הכתוב לרמוז שיש מצוה לקנות עבד עברי. שאע"פ שיש בזה טורח רב, שצריך ליתן מזונות אשתו ובניו, ולכבודו כבוד גדול עד שהוא כקונה אדון לעצמו. לכן רמזה התורה הקדושה שאעפ"כ לא ימנע מזה. שיש בזה חינוך גדול לאותו אדם, ולימוד מוסר רב, עד שישוב למוטב. ובפרט במוכר עצמו כדי שלא ימכור עצמו לגוי. וגם שלא יחוש אולי זהו נגד רצון השי"ת, שמשמעבד באחיו היהודי, לכן אמר הכתוב שאין בזה כל חשש. ג. גם הנה אומרים שיש חסידים שהיו מתחסדים לגרש את נשותיהם לשעה קלה ולשוב ולהחזיר אותה, כדי לקיים מצוה לגרש בגט דוקא, ומצות מחזיר גרושתו. ולפי שיטה זו יתכן לבאר שבא הכתוב לומר שיש מה להתחסד לקיים מצות קניית עבד עברי, ומשא"כ שאר כל המצוות, כגון לגרום ששורו יגח שור או שיכרה בור ויפול

רב כפי שהיה נהוג בימיהם. עו"ל שהרציעה היא סימן לשפלות, כאילו רבו יכול להכניס חוט בחור שבאוזנו ולהנהיגו לאשר יחפוץ.

ויש לעיין אם מותר לעבד לסתום את מקום הרציעה, או עכ"פ לכסותו. או עכ"פ להניח שם עגיל.

אם עבר עברי נרצע קנוי לעולם ממש

"ועבדו לעולם". מה שנאמר בתורה הקדושה 'לעולם', אף שהוא רק עד היובל ולא עד לעולם ממש, יש לבאר, לפי שקנוי הוא לעולם ממש, רק שחדשה התורה הקדושה דין הפקעה ביובל, ומשא"כ קנין שש שנים שהוא מוגבל מתחילה רק לשש שנים. ונ"מ אם בטל היובל אחר שקנאו שנשאר עבד עולם ממש. וכמו שכתב הרמב"ן (גיטין לו). עוד יש לי לומר שאם קנה עבד עברי בזמן הבית ונרצע, וחרב הבית קודם שיצא ובטל היובל, שהוא עובד לעולם ודינו כדין עבד עברי להתירו בשפחה. ע"כ. וכ"ה ברשב"א ועוד ראשונים שם. וכ"כ במשך חכמה כאן. [ובחזו"א (שביעית סי' כד, סק"י) כתב, שאם בטל היובל, נתבטל קניינו של העבד עברי. וכן כתב לדינא בדרך אמונה (שמיטה פ"י ה"ט). וצ"ע אמאי. וע"ע מ"ש במס' עבדים קנין פירות סימן ב]. והנה לגבי דין עבדות ו' שנים לכאן' מסתבר שהוא הפקעה דממילא, שאחר ו' שנים שוב אינו עבד כלל כיוון שמעיקרא לא נקנה אלא לו' שנים. אך בדין שחרור ביובל יש לעיין, אם הוא אפקעתא דמלכא או הפקעה דממילא. ולכאן' מדברי הרמב"ן הנ"ל מוכח שהוא קנוי לעולם, ורק שיש דין יובל לשחררו. וראה בקובץ שיעורים (קידושין אות מו).

האם הקנין של עבד עברי הוא לעולם, ובשביעית מתחדש הפקעה, או שמעיקרא הוא קנוי רק לו' שנים

[ממהדורא אחרת]. "ועבדו לעולם", יש לחקור האם מה שעבד יוצא אחר ו' שנים, וכן עבד נרצע יוצא ביובל, הוא מטעם שמתחלה נקנה רק לו' שנים, ועבד נרצע עד היובל, או"ד הקנין הוא קנין לעולם (אף אחרי דין התורה שיוצא בשש וביובל), רק שכעבור ו' שנים או בהגיע היובל בנרצע, חל דין הפקעה על הקנין לעולם שהיה עד כה. ונפ"מ מחקירה זו, אם באמצע שש שנים, וכן נרצע, נתבטל היובל. והרמב"ן והרשב"א בגיטין (לו) כתבו שהקונה ע"ע בזמן הבית ונרצע, וחרב הבית קודם שיצא ובטל היובל, עובד לעולם, ויש לו דין עבד עברי להתירו

הגנב משועבד להחזיר את החוב. ושור"ר שכ"כ במשאת המלך (שמות כב, ב) שבדין ונמכר בגנבתו נאמרה הלכה קודמת, שהגנב חייב לעבוד כדי לפרוע חובו. וזה לפי המבואר בש"ע (ח"מ צז, טו) שאין כופין לבע"ח להשכיר עצמו או לעשות שום מלאכה כדי לפרוע חובו, והגר"א ציין מקור לזה מקידושין (יח) ונמכר בגניבתו ולא כו'. ומינה נמי שהחייב בגנב עיקרו שחייב הוא לעבוד כדי לשלם חובו. אמנם ע' בסמ"ע שם.

האם יכול למכור את עצמו בזמן הזה

בתשובת הרדב"ז (ח"ח סי' קעט) כתב, שבזמן הזה אם העני ביותר, יוכל למכור עצמו כפי השנים שהתנה. ורק שאינו נוהג בדיני ע"ע המפורשים בתורה, לצאת בשנים וביובל, ובמיתת האדון, ולהיות מותר בשפחה כנענית. אבל יכול למכור עצמו אפי' לגוי והוא קנוי לו קנין הגוף, ולכי נפיק בעי גיטא דחירותא. ע"כ. וכבר מפורש בריטב"א (קידושין כה. טו). שיכול למכור עצמו לעבד עברי בזה"ז, לישראל או לגוי, רק שאין לו דיני עבד עברי הכתובין בתורה. והוא קנוי לו קנין הגוף ולכי נפיק בעי גיטא דחירותא. וע' היטב בש"ע (יו"ד רסז, יז) וברש"י (ב"מ סו). אכן יש לעיין לגבי מכירת ביתו.

מדוע הילדים של העבד משפחה כנענית שייכים לאדון

"וילדה לו בנים ובנות האשה וילדיה תהיה לאדניה", יש לעיין אם מעיקר הדבר הבנים שייכים לעבד המולידם, או"ד הוולדות הולכים אחר השפחה, כיוון שקנויה היא לאדון וממילא שייכים הם לאדון והם עבדיו. ולצד א' מה שהוולדות שייכים לאדון צ"ל שהוא חידוש התורה שיש לאדון קנין בעבד לענין הוולדות. ויש בזה כמה נפקא מינה.

בביאור הרמז ענין הרציעה באוזנו של העבד

"ורצע אדניו את אזנו במרצע". הנה יש לבאר בענין מצווה זו, שבוודאי יש בה טעם המובן לכל אדם, ואין זה חק מחוקי התורה. ולכאורה יש לבאר בס"ד, שהרי הרציעה היא סימן שהוא עבד לעולם, ושמה הוא התראה לעבד שאם יחפוץ בעבדות, יתנו לו אות קלון קבועה בגופו במקום הנראה לכל, וחסה התורה הקדושה עליו שיהא זה במקום שאינו מכאיב ואינו מזיק. והרציעה בפרהסיא בשערי בית דין שהוא מקום התאספות של קהל

בשפחה. [וע"ע בקובץ שעורים (קידושין אות מו) דמוכח שאין לחלק בזה בין יובל ראשון ליובל שני. שרק בשדה יש חילוק בזה, הואיל ובידו למוכרה כמו שירצה, ומשא"כ בע"ע שאין שייך מכירה אלא כמפורש בתורה, ובאופן אחר א"א למוכרו כלל. ובס' אהל תורה (הובא בגידולי שמואל ב"ק פז). ביאר, דדין יציאת נרצע ביובל הוא אפקעתא דמלכא מכאן ולהבא, ועד היובל יש לאדון קנין לצמיתות עד עולם. וכן זכות אב בבתו בעודה קטנה נקרא קנין עד עולם, אלא שבגרות היא הפקעה חדשה]. ובחזו"א (שביעית כד, ד) כתב שאם נתבטל היובל בטל קניינו.

האם מעיקר הדבר העבד יוצא בשמיטה

במיוחס ליונתן איתא: אלהן בשנין דשמיטתא ובסימניא כו'. וכן עה"פ אם אין לו ונמכר בגניבתו, תרגם, ויזדבן ליה בית דינא מן גניבותיה ועד שתא דשמיטתא. וצ"ע שאין זה תלוי כלל בשנת השמיטה, רק בשש שנים. ובמשאת המלך (משפטים) תירץ עפמ"ש במגיד מישירים שהק', מדוע העבד יוצא בשביעית והרי אין זו שנת שמיטה. ותי" שילגבי שבת הרי המהלך בדרך ושכח אימת שבת, מונה ו' ימים ומשמר יום אחר (שבת 100): ואף כאן העבד מונה שש שנים ועושה לו שמיטה בשביעית ויוצא. ע"כ. וביאר, דהיום השביעי שלו איננו זכר לשבת, אלא כך הוא דין השבת, שאין מצות השבת תלויה דוקא ביום השבת, אלא מעיקר המצוה העיקר הוא שיש ו' ימי מלאכה והשביעי שבת, רק שקבעה התורה שיהא זה ביום שבת בראשית. ונפקא מינה שגוי ששבת, אפילו ביום שיש או ביום ראשון חייב מיתה [כמבואר בסנהדרין נח:]. כיון שכל שמונה ו' ימי מלאכה, וביום השביעי שובת, הוא מצות שבת. ואם רוצה לנוח יקבע לו סדר של ו' או ח' ימים. ע"כ. ולפ"ז כל הגויים חייבים מיתה, ואלפי פעמים נתחייבו מיתה על מה ששובתים בראשון או בשישי.

באיזה גלות מן ז' הגלויות ייגאלו עמ"י בחינם

כתב בהדר זקנים, "ובשביעית יצא לחפשי חנם", כלומר בגלות שביעית יצאו ישראל לחפשי חנם, כדכתיב ולא בכסף תגאלו, וזהו גלות הזאת, שהיא שביעית. בבל. כשדים. מדי. יון. פרס. ישמעאל. אדום. ע"כ. ושמה הכונה שייגאלו אפילו מבלי שום זכויות. [וכע"ז] איתא בילקוט צפניה מפסיקתא, אחפ"ש את ירושלים בנרות. לשון חפשי, אמר הקב"ה מוצא אני אותה לחירות, כשם שכתבתי בתורה כי יכה איש עין עבדו או עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו, ואני הכתי שני עיניהם של בני, שנא' כי נסך ה' עליהם רוח תרדמה ויעצם את עיניהם. א"ר ברכיה הכתבתי בתורה שש שנים יעבוד

ובשביעית יצא לחפשי חנם]. וצ"ע שהרי עברו יותר מו' חלקים מתוך ז' (כפי השיעור הנותר עד האלף הז').

איך יתכן אמה עבריה גדולה

א. י"א שלרמב"ן (שמות כא ד) גם אשה יכולה למכור את עצמה לעבד. וא"כ אפשר שהיא גדולה. ב. אשה שלא שילמה מס המלך, ואדם אחר שילם בעבורה, אם יש חק במלכות שמי שנותן מס הגולגולת עבורו, נעשה הלה עבד שלו וגופו קנוי למשלם, כמבואר ברשב"א וריטב"א (יבמות מו). וכתב המנחת חינוך (מב, כה) דלפ"ז ה"ה לאשה, שנעשית אמתו העבריה. אך בשו"ת עין יצחק (י"ד סי' ד) כתב שדין זה לא נאמר באשה, שהרי אשה אינה יכולה למכור עצמה. [חשוקי חמד שבועות מה].

מדוע כתיב 'כי תקנה עבד עברי' (לשון נוכח), ואילו 'בבת כי ימכור איש את בתו'

א. יש לפרש לפמ"ש באדרת אליהו שכאן נאמר מצוה על האדון שיקנה עבד עברי ולא עבד גוי. ב. במשיבת נפש הקדמון עמד בזה, והעיר עוד שכל שאר הפרשה איננה בלשון נוכח, אלא כי יכרה איש בור, וכי יצו אנשים, כי יתן איש אל רעהו. ותי", שהתורה"ק דקדקה שלא לדבר לשון נוכח בדברים שיש פורענות לאדם, כי ברית כרותה לשפתיים, ומזה ילמד אדם שלא להזכיר לחבירו שום פורענות בנוכח אפילו על תנאי.

האם יש לכל אבא זכויות של קנין בבנותיו

"וכי ימכר איש את בתו לאמה", יש לעיין אם נתנה התורה לאב זכות לחדש ענין מכירה בביתו, או דילמא שלו היא מכבר, והוא מוכר את מה שיש לו, ולעולם ביתו היא כאמה עבריה שלו. ולכא' כן מוכח ממי"ש הרמב"ן (כתובות מג). שמן התורה האב יכול לכופף את ביתו למעשי ידיה. וכ"ה ברשב"א וריטב"א שם. [וכ"כ בפני יהושע (כתובות מו): דכיון שהאב יכול למוכרה למי שיכול לכופה, מוכח שהוא עמו ג"כ יכול לכופה למעשה ידיה]. וראה בכתובות (מג). שהצריכו פסוק ללמוד שאין אדם מוריש לבניו את הזכויות שיש לו בביתו. ומכללם מעשי ידיה.

וטעם הדבר נראה, שמעיקר הדין ראוי שיהיו הבנים ממונו של האב, שלכאורה הנותן גרעין ביער, וצמח עץ מאליו, הרי הוא ממונו, כיוון שצמח מכח פעולתו. [והיינו קנין יצירה כמו שאומן קונה בשבח כלי]. או מכח הגרעין שהוא ממונו. ומסברא זו יש

מכרה. [וכ"כ בפנ"י (כתובות מז: ב"ק פז:), שהאב יכול לכוף את בתו למעשה ידיה, מהקישא דבתו לאמה, אלא דבתוס' משמע דדוקא בניזונתת הוי דאוי, אבל באינה ניזונתת, לא הוי אלא מדרבנן].

אם חייב אדם ליתן לאשתו וביתו את הכרית היחידה שלו וכל כיוצא בזה

ואולם יש כאן להעיר הערה גדולה בזה, דהנה ארז"ל (פ"ק דקידושין) דהקונה עבד עברי קנה אדון לעצמו לפי שצריך לנהוג בו בכבוד גדול, והתוס' הביאו מירושלמי שאם יש לאדון כר אחד, מוכרח ליתנו לעבד, וכן אם יש לו מטה אחת או מנה אחת של אוכל [מה שא"א לחלק לשנים]. וכל זה משום דכתיב "כי טוב לו עמך", שצוותה התורה הקדושה שישווה האדון את עבדו העברי אליו בכל עניניו במאכל ובמשתה, ואי אפשר שיאכל הוא ולא יתן לעבדו. [ויש לעיין אם דווקא באופן קבוע או אפילו פ"א אסור ליטול לעצמו יותר ממנו]. והנה בגמ' (ב"ק פז: א) אמרו, שמחוייב אדם במזונות ביתו דכתיב בעבד כי טוב לו עמך, וכל שכן ביתו, ובכתובות (נה: א) אמרו כן לגבי אשתו. וא"כ יוצא מזה חידוש גדול לדינא, שאדם מחוייב שלא יהיה מאכלו ומשכבו וכדו' יותר משל אשתו ובניו. [ושמא דווקא ביתו ואשתו שהם ממש תחתיו כמו עבדות מעט ועל כן צוותה תורה לזוהר בכבודם], ולא יוכל האב להתהדר בכרית מהודרת או בכסא נח [ואם הוא לכבוד מעמדו בבית צ"ע]. ולפי האמור יש לעיין עוד, מי קודם, אם אשתו ובתו, או עבדו העברי.

ויש לציין בזה למה שכתב רבינו מנוח בס' המנוחה (חמץ ומצה פ"ז ה"ח): ושמש צריך הסיבה שהקונה עבד עברי או שוכר אותו לשמשו כקונה אדון לעצמו. ע"כ. והובא בכסף משנה שם. ולכא' כוונתו שיש לשאול מדוע שמש צריך הסבה, והרי אינו חשוב, ולגבי אשה כתב שם הטעם שאינה צריכה הסיבה לפי שכפופה לבעלה ואימתו עליה ואין דרכה להסב. ומתרגן שהשמש אינו כפוף לרבו כ"כ. ויש לפלפל בזה.

האם יכול אדם למכור את ביתו כדי ללמוד תורה

בגמרא מסכת מגילה (מז:): רשב"ג אומר, אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו, אינו רואה סימן ברכה לעולם. [וכתב הב"י (יו"ד סי' עה) בביאור דעת הטור, דמשמע דכיון דאינו רואה סימן ברכה, אסור הוא למכרו. ושכ"כ הרמב"ם (ס"ת י, ב). ושבהגמ"י שם תמיהו דכיון דמתור למכרו ללמוד תורה ולישא אשה, כ"ש דמתור מפני חייו, ושכ"כ בירושלמי (בכורים ג, ו).] אכן אפשר

מקור לדברי הרמב"ם שכתב שהגוי יכול למכור את בניו ובנותיו עד שיגדלו. ואלא צריך ביאור א"כ מדוע בישראל לא, ורק ביתו ולא בנו, וגם בבת רק עד שתגדיל. ונראה לבאר בזה, שמזכויותיו האנושיות של יהודי להיות בן חורין, שעם ישראל הם ממלכת כהנים וגוי קדוש, ולא שייך שבן מלך יהיה עבד, לכן מלכתחילה אין הבן קנוי לאביו, ומשא"כ הבת כיוון שנבראה לעזר לבעלה ותקפידה הוא לעשות את עבודות הבית [באופן מכובד], לכן אין זה סתירה אם תהא כמו משרתת של אביה לעשות מלאכות מכובדות. [והדין הוא שאסור להשתעבד בעבד עברי אלא בעבודות מכובדות].

וכיוצ"ב מצינו, שאף למ"ד שאין האדון חייב במזונות עבדו הכנעני, מ"מ מחוייב ליתן לו זמן לחזר על הפתחים לבקש אוכל, והטעם כיוון שהעבד הוא אדם ולא בהמה, לכן יש לו זכויות אנוש, ומזכויות אנוש הם לאכול ולשתות ולישון כראוי. ודו"ק. ולכן נראה לענ"ד פשוט וברור, שאין האדון יכול להעבידו שעות רבות ולהשאיר לו זמן מועט לשינה, אלא זכותו של העבד לחיות כראוי. וכן פשוט וברור הדבר, שאף שעבד כנעני ממונו הוא כבהמתו, אעפ"כ אינו רשאי לקחת ממנו אברים להשתלה וכדו' ורק בבהמתו [כמו קוף שלן] רשאי לעשות כן.

ונפקא מינה מזה לדינא, שכיוון שיש לאב קנין בביתו כדוגמת אמה העבריה שלו, יכול לכופה להביא לו דברים ולשרתו, ומשא"כ בנו. [ובמס' כלה רבתי (פרק ט) איתא: אמר רבא כל הכופה אשתו ובני ביתו למלאכה, יצה"ר מסתלק מהן. אך ע"ש כדי שלא יבואו לידי שעמום]. וכל זה רק לפלפולא.

האם כל בת משועבדת לאביה, ויוכל לכופה לעבוד בשבילו

[ממהדורא אחרת]. הנה מסתברא מילתא לכאוי, דמה שנתנה התורה רשות לאב למכור את ביתו לאמה עבריה, זוהי זכות שקיימת כבר אצלו, פי' שהיא משועבדת לו כאמה עבריה, ויש לו רשות למכור זכות זו לאחר. אבל כל זמן שלא מכר אותה, הנה היא אמה שלו. דדוחק לומר שנתנה לו התורה לחדש בה כח של עבדות, בשביל שיוכל להרויח ממון. ולפי זה יותר יש לדון שגם בזמן שאין היוכל נוהג, נפקא מינה שיוכל להשתעבד בה כל עבודות שאדון עושה באמה עבריה, שהרי היא אמה עבריה שלו. ודעת כמה ראשונים (ע' רשב"א ושי"ח כתובות מג:), שיוכל לכוף את ביתו למעשי ידיה. ואע"פ שלא

דכשם [א כ"ש] שמוטר למכור ס"ת כדי ללמוד תורה [וכן לישא אשה], כך מותר למכור את ביתו כדי ללמוד תורה. והתוס' (גיטין ה:) הביאו מירושלמי שמעשה באדם א' שמכר את ביתו כדי ללמוד תורה (ועש"ע שהיו בניהם משתעבדים בשביל מזונתו. הרא"ש שם כתב שכך היו נוהגים אז למכור בניהם ובנותיהן לצורך מזונתם והולכים ללמוד תורה. וכע"ז כתבו התוס' קידושין כט: והוכיחו מר' אביתר שקבל על זה, דלאו שפיר עבדי.) וצ"ע.

אם תכשיטים בכלל חיוב כסות האשה

בתרגום המיוחס ליונתן איתא: מזונותיה ותכשיטיה ומעיל לה לא ימנע לה. ע"כ. ולכאוי סיוע לזה ממה שארז"ל (יומא עה.), או דכו במדוכה, מלמד שירד להם לישראל עם המב"ש תכשיטי נשים, דבר שנידון במדוכה. [וז"ל הרמב"ם (אישות ג, ד) וכן מחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה, כגון בגדי צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה ופוך ושרק וכיו"ב כדי שלא תתגנה עליו. וע' כתובות (סה) פסוק לי שירא. ושם מבואר (קז) דלכ"ע בפניו יש לה תכשיט].

איש ואשה שנתגרשו אם האב יכול לקחת את הבנים אצלו

מסתבר שעיקר הזכות אצל האב, כי הם בנים שלו ולא של האם. וע"ע בת' הרמב"ם (סי' סז) באורך, וכתבו שם, שיש זכות לאב לקחת את הבת אצלו, שהרי נתנה התורה רשות לאביה למכרה ולהוציאה מתחת רשותו ורשות אמה, וכ"ש שהדין עמו שתהיה הבת תחת ידו ועמו, ואע"פ שדין אמה העבריה אינו נוהג בזה"ז, ראייה גדולה היא. ע"ש. ויש שכתבו שהעיקר הוא מה יתר טוב לילדים, ראה בשו"ת מהרשד"ם (אה"ע סי' קכג), ובפרט טובתה של הבת אצל אימה, ע' ברמ"א (אה"ע סי' פב ס"ז), וראה בשו"ת המיוחסות לרמב"ן (סי' לה), ובפ"ת (סק"ז) בשם הרדב"ז. וי"א שבית הדין יראי שמים צריכים לשקול באמת כל מקרה לגופו מה טובת הילדים.

מה ענין שילוח הקן לעבד עברי

במדרש (דברים רבה ו, ז): שלח תשלח, ב"פ, אם שלחת מצות הקן, את זוכה לשלח עבד עברי, שנא' (דברים טו) וכי תשלחנו חפשי מעמך.

חומר הזהירות בכבודו של כל יהודי

"לא תצא כצאת העבדים", דרשו רז"ל, שלא תצא בשן ועין כעבד כנעני. הרי שהחמירה התורה

הקדושה שתשאיר בעבדות, ובלבד שלא יהא א' ישראל או בת ישראל שווים לעבדים כנענים. ולכאוי מכאן נראה שצריך לשמור על כבודו של כל יהודי ויהודי הפשוט שבפשוטים, וזה שווה יותר מאילו יצל מעבדות הגוף. שהשפלות היא עבדות הנפש, והיא חמורה הרבה.

האם האב רשאי להכות את בנו וביתו וכן אדון את עבדו עברי

הנה הכאת חבירו היא איסור תורה, ומבואר ברש"י (ב"ק פז). שאין אדם רשאי לחבול בביתו, דהא ישראלית היא ועבר על לא יוסיף פן יוסיף. ומ"מ כשהוא לטובת המוכה, כגון לאפרושי מאיסורא (תה"ד סי' ריח, לכל אדם שכפוף תה"י), או להכות בנו לצורך חינוך, וללמוד תורה (רמב"ם ת"ת ב, ג), מותר. וכן להציל את עצמו, או לעמוד נגד הגזלן וכיוצא מותר (ב"י חו"מ סי' ד בשם הרא"ש. וע' ש"ע חו"מ תכא, ג). ונראה פשוט לכאוי דה"ה לכפות מי שמשועבד לו לעשות חיובו, כגון עבדו שאינו רוצה לעשות את מלאכתו המוטלת עליו. [ע' רמב"ם הל' רוצח (ב, יב), שיש לו רשות להכות עבד שלו. ובהל' אישות (כא, י) כתב: כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא חייבת לעשותן, כופין אותה ועושה אפי' בשוט. וכתב המ"מ שכ"ד הרמב"ן והרשב"א שכופה אותה בשוט. והראב"ד שם חולק. והרדב"ז (ח"ג סי' תמז) כתב, שהמכה אשתו עובר בלאו דפן יוסיף, דמ"ש אשתו ומ"ש חבירו, אם לא שעושה דברים בלתי הגונים לפי תורתנו יש לו רשות לסרה ולהכותה להחזירה למוטב כיון שהיא ברשותו. אבל אינו רשאי להכותה בשביל הדברים הנוגעים אליו שהרי אינה שפחתו ולא כל כמיניה לומר לפי שעשתה דברים בלתי הגונים הכיטי אותה אלא ע"פ עדים ואדרבה אם מכה אותה תדיר עונשין אותן. ולכאוי גם עבד עברי, כאשר שזוהו אמצעי הכפייה שיש בידו לכפותו. ומעתה צ"ע האם יש לבן או הבת שעבוד לאב לשמוע בקולו ולכבדו, ועכ"פ במה שהוא בכלל מצוות כיבוד אב ואם ע"פ דין התוה"ק.

ויש לחקור עוד האם מצוות כיבוד אב ואם היא כמצוה שבין אדם לחבירו, או כמצוה שבין אדם למקום. ולמ"ד שהיא כמצוה שבין אדם לחבירו, יל"ע אם הכוונה שזו זכות שיש לאב. ועיין. [ובש"ע הגר"ז (דיני נזקי גוף ונפש) כתב, שמוטר להכות בניו הקטנים אפי' שלא בשביל חינוך תורה ומצות, אלא כדי להדריכם בדרך ארץ, הואיל ומתכוין לטובתם וטובתם מוטלת עליו שהם ברשותו. "ואם אין בניו שומעים אליו שהרי אינה שפחתו אפילו לטובת עצמו ולא לטובתם, כי יכול הוא לכופם שישמעו בקולו כמצווה עליהם", אבל אם שומעים בקולו אסור להכותם שלא לטובתם, כמו שאסור להכות את אחרים. ומשרתו אפילו אינו שומע בקולו אסור להכותו, אא"כ הוא עבד כנעני, ואם התנה עמו מתחלה כששכרו

שיהיה רשאי להכותו כשלא ישמע בקולו, מועלת נתינת רשותו הואיל והיא לטובתו כדי שישכרהו. ומ"מ אם חזר בו המשרת מתנאו אסור להכותו. שהרי יכול לחזור בו אפי' באמצע הזמן, ועוד שבצער הגוף אין תנאו מועיל לשלא יוכל לחזור בו. ע"כ. ובאג"מ (יו"ד ד, ל) כתב, שהמורה אינו רשאי להכותו אלא בעניין הלימוד ומפריעי הלימוד, והאב רשאי להכותו גם על ענייני המידות וכדו', וגם לפעמים על דבר קטן, כדאיתא במכות (ח: א) ע"פ דגמיר איכא מצוה, וכמובן היינו כשיש לו קצת טענה עליו, אף שאין כדאי בשביל זה להכותו.]

אם מותר לאדון להכות את עבדו הכנעני

הנה יש איסור תורה להכות אדם מישראל. ועובר משום לא יוסיף פן יוסיף, וה"ה במכה את בתו קטנה (רש"י ב"ק פז). או את אשתו (שערי תשובה ש"ג אות עז). ויש לעיין לגבי עבד. ועכ"פ צ"ל שלצורך כגון שאינו רוצה לעשות מלאכתו, שרי לכופו, שהרי הוא עבדו. ויל"ע לגבי הכאה של קבלת מרות בסתם, כגון שהתחצף אליו. והרמב"ם (רוצה ב, יב) כתב שיש לו רשות להכות את עבדו. ורבינו אברהם בן הרמב"ם עה"ת כתב: ולאבא מרי ז"ל הוכחה ממאמר "בשבט", שאין רשות לאדון לייסר את עבדו אלא בשבט וכיוצא בו, לא באלה וכיו"ב שממית ומשחית באבדן מות, שאם הכהו באלה וכיו"ב, נהרג עליו, אפילו אחר שנה. (ראה ברמב"ם הל' רוצח פ"ב הי"ד. וברשב"ם ובמכילתא כאן). [ועש"ע: ומת תחת ידו, פי' מת בשעת ההכאה, אע"פ שההכאה בשבט שהוא מקל, לא בחרב וכיוצא בה, ואם מת אפילו בשעת המוסר יומת האדון אע"פ שהוא עבדו. נקם ינקם, יוקח נקם ממנו לעבד, שימות האדון תחתיו]. וע"ע ברמב"ם (חובל ומזיק פ"ה ה"א) דהאיסור הוא דוקא אם חובל דרך נציין.

האם המזבח קולט לכל הורג בשגגה

"מעם מזבחי תקחנו למות", משמעות הכתוב שדווקא אם הרגו במזיד אין לוקחים אותו למות, אך אם הרגו שוגג המזבח מצילו, וכן מבואר בפ"ב דמכות שהמזבח קולט להורג בשוגג, אך [י"א] דווקא כהן ועבודה בידו. ואפשר דמ"מ אין נהרג במקום המזבח, רק שלוקחים אותו משם. [וא"כ הורג בשוגג אף אין מוציאין אותו משם להורגו במק"א. וכ"ז לפלפולא, וצריך לעיין איך מבואר הדין בזה בגמ']. אך צריך לנו לבאר הטעם שהמזבח קולט, ושמוא משום שיש השראת שכינה במזבח, [וכמו שיבואר להלן בס"ד]. אך אי"כ מדוע לא מציינו שהארון קולט, אלא צ"ל שהוא מטעם שהמזבח מביא חיים, וכפי שהזכירה התורה הקדושה שלא יניף עליו ברזל, ועוד בכדי שלא יראה כאילו המזבח הוא מקום הריגה ואכילת דמים. וידעו הכל שגם הקרבנות,

אין זה חלילה בגדר הריגה, רק בגדר עליוי גדול של התבטלות כח בעל חיים, לעלות לדרגה נישאה יותר.

באיזה מקרים המזבח קולט

"מעם מזבחי תקחנו למות". משמע שהמזבח קולט ואינו קולט (כאשר הרג בערמה). וכתב הגר"א (אדרת אליהו כא, יד), שהמזבח מציל במומתים שלא ע"פ דין תורה, כמו בהוראת שעה, או בהורג שלא בעדים שמכניסין לכיפה, וכן במומתים ע"פ חוק המלכות כמו שהרג דוד גר העמלקי ושני שרי גדוד, ושלמה שהרג ליואב ושמעאי. ולכן ברח יואב למזבח. ואח"כ דן אותו שלמה בב"ד כמ"ש בירושלמי (מכות ב, 1). וע"ע בקול אליהו.

ההורג אדם כדי להקריבו קרבן או כדי לכפר עוונותיו אם נהרג עליו

"וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה", יש לשאול מדוע באיסור רציחה נקטה התורה שעשה כן בערמה, והרי בכל העבירות שייך ערמה ושייך גם מבלי ערמה. וכתב בתפארת יהונתן (שמות כא, ד), דהיינו שהרגו במחשבת ערמימות, פירוש, כגון שטוען הרוצח שאם אין לאיש הזה משפט מות מן השמים, לא אוכל לעשות לו דבר, ואם הוא חייב לשמים א"כ גברא קטילא קטלת, אבל באמת הוא מחשבת ערמימות, דהא אפשר שבזבח ומנחה היה מכופר עונו, ועל ידו מת קודם ששב בתשובה. ומה שמסיים הכתוב "מעם מזבחי תקחנו למות", נראה כי ענין קין שהרג את הבל, היה להקריב קרבן, וכן יזיד איש בערמה, כי נתכוון להקריב קרבן ובזה יתעלה נשמתו, ולכן מעם מזבחי תקחנו למות. והבן. ע"כ.

היכן נרמז בפרשה מעשה הריגת אבנר ע"י יואב

כתב רבינו יהודה החסיד בס' גימטריאות (פ' משפטים), "כי יזיד איש על רעהו". "יזיד" בגי', זה יואב. והוא אחז בקרנות המזבח לדונו בסנהדרין הסמוכין למזבת. "על רעהו להרגו בערמה". "רעהו" בגימטריא זהו אבינר, וכת' 'אבנר'. והרגו בערמה, ששאל לו, גידמת היאך היא חולצת, אמר לו בשיניה. והראה לו בשיניו, בתוך כך הרגו. ולכן סמוכים "בית חלוץ הנעל" (דברים כה, י), "כי יצו אנשים יחדיו" (שם, יא).

הגונב ילד ממזר אם חייב מיתה

(משפטים) כתב: ומקלל אביו, תימה אין יפסוק בזה מיתה, ימחול האב ויפטר, דהא אמרינן האב שמחל על כבודו כבודו מחול, וי"ל דהרי מכה ומקלל אינם חייבים בלא התראה ועדים, ואח"כ משקבלו התראה בעדים שוב אין יכולת למחול. ע"כ, והביאו החיד"א (שירי ברכה יו"ד סי' רמ אות ח), ושבספר מנחה בלולה (פ' משפטים) כתב, ואע"ג דהאב יכול למחול על בזיונו, מ"מ מאחר דהכתוב מדבר בעדים והתראה ודאי לא מחל, דהעדים יאמרו אותו. וכתב החיד"א, וליתנהו להני מילי, דהריב"ש בתשובה (סימן רכ), כתב בשם הראב"ד, דאין האב יכול למחול על בזיונו. והביא מהכנה"ג (יו"ד רמ אות מא) בשם ס' צפחת המים (פ' משפטים) דאחר שהכה או קלל בעדים והתראה אינו יכול למחול. וע"ע ברמב"ם (סנהדרין כו, ו), דאע"פ שמחל המקולל, מלקין את המקלל, שכבר חטא ונתחייב. וע' באו"ש שם שביאר דלא גרע ממקלל עצמו. ובכס"מ שם כתב, והטעם שאינו יכול למחול על קללתו, נ"ל משום שהתורה חייבו מלקות וחטא למקום ואינו יכול למחול.

מדוע פתח הכתוב אחר מתן תורה דיני נזקין וכדו'

יש לבאר על פי מה שאמרו בתנא דברי אליהו (רבה פרשה כ"א): כשהיו ישראל במצרים תמימי דרך היו, כשעמדו אבותינו על הר סיני לקבל עליהן תורה מסיני היו תמימי דרך בדבר, פייסן תחילה ואחר כך ערך לפניהם נזיקין וכל מידות הדין, ואחר כך אמרו, ברוך ה' אלהים אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים, אתה הוא האלהים לבדך על כל ממלכות הארץ, אתה עשית את השמים ושמי השמים בתבונה. נתקבצו וישבו, שהיו כולם אגודה אחת, כרתו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה, וישמרו בלבבם ברית אברהם יצחק ויעקב וכו'. ע"כ. ומבואר שבאמת דיני נזיקין נאמרו תחילה אחר מתן תורה, שזהו הסדר הראוי שראתה חכמתו ית'.

אם לא התרפא לגמרי רק הלך על משענתו

"אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה", צריך ביאור אמאי נקט הכתוב לשון זה, ונראה דנ"מ מזה אם היה חלוש ולא נרפא לגמרי, דאעפ"כ כיוון שהתהלך בחוץ וכו', לא יתכן שמת מחמת המכה. ועוד י"ל שבא לרבות אף שנחלש מאד, וחולשה זו ודאי השפעתה היא אף אחר שנתרפא, ומחמת כן היה גופו רגיש וחלה במחלה אחרת

"ומכה אביו ואמו מות יומת. וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת. ומקלל אביו ואמו מות יומת". יש לשאול מדוע נכנס ענין גונב איש ומכרו, בין דין הכאת וברכת אביו ואמו. ומובא מס' חכמת התורה למהר"ש קלוגר שתיריך שבא ללמד, דכמו שבמכה אביו ואימו אינו בממזר, שאינו אביו, הכי נמי בגונב איש ומכרו, אינו בממזר, שאם גונב ממזר אינו חייב מיתה.

וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת

הנה גנב זה לא עשה מאומה, שנתפס מיד, ואעפ"כ דינו חמור מאד במיתה, וכבר מצא המקטרג לדון על ענקי העולם. וכ"ש אלף אלפי פעמים שיענשו רשעי הגויים והערב רב. ואנו תחנה לאבינו שבשמים, שיפקוד במהרה עוונם של הגויים והער"ב, שגנבו נשמות מאביהם שבשמים, ואף גניבת ילדים ממש, שיקויים בהם "ונשא השעיר (אדום, וער"ב שהם תולדה של אדום) עליו, את כל עוונותם (יעקב, תם), וכן "את כל צרותם" (יעקב, תם). והער"ב העמלקים עם הגויים הרשעים, יהיו חליפתינו תמורתינו כפרתינו. וכמו שנאמר (ישעיה ג): כי אני ה' אלהיך קדוש ישראל מושיעך, נתתי כפרך מצרים, כוש וסבא תחתך. מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך, ואתן אדם תחתך ולאומים תחת נפשך". ונאמר (ישעיה ג): "כי ה' שפטנו, ה' מחקקנו, ה' מלכנו, הוא יושיענו". אכ"ר.

עבר עבירה בגיל י"ג ועתה הוא גדול הדור בגיל 120, האם עונשין אותו

הנה במכות (ג.) מבואר שחייבי מיתות ב"ד, אם עשו תשובה, אין ב"ד של מטה מוחלין להן. אמנם הדבר פשוט, שהעדים ובית הדין שיעשו כך, ייתבעו בשמים בחומרא רבה. ואפילו אם כבר באו העדים להעיד, אין כל חיוב על הבית דין להזקק להם, ובכה"ג ודאי מצוה עליהם להשטמ. אלא שאם עברו וגמרו את הדין. אזי אין שום מנוס. וחייבים לקיים את פסק הדין. והעוון של עשייה חמורה מאד נגד רצון השי"ת [אע"פ שאין כאן איסור רציחה], יעמוד לנגדם. [וראה בסמוך לגבי מכה אביו ואמו שמחלו לו].

קילל את אביו בעדים והתראה, ואביו מוחל לו, האם לא ייהרג

יש לעיין במי שהכה או קילל את אביו ואמו, האם שייך שימחלו לו על כך ולא ייהרג. ובפענח רזא

תביעה לתבוע נקמה, נפש תחת נפש. ומ"מ יתכן שבישראל תרוייהו איתנהו. וכתיב נפש תחת נפש. ויש לעיין במי שביקש בלב שלם מחבירו שיהרגנו, ובודאי שאסור לשמוע לו, והתרו בו עדים, האם נהרג. שלכא'ו כאן לא שייך נקום ינקם, ולא נפש תחת נפש, רק עבירה. וזה תלוי בחקירה, האם ההורג נפש נהרג על חלק העבירה שבין אדם לחבירו, או על חלק העבירה שבין אדם למקום. אכן יש לדחות דמ"מ שייך כאן נפש תחת נפש.

עבד שמחל לרבו שהרגו אם נפטר בכך מן המיתה

"וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם". הנה אם הכה את חבירו בעדים והתראה, וקודם שמת אמר ההורג שמוחל לנהרג, יתכן שאינו מועיל כלום, אלא גם בית הדין וגם גואל הדם יכולים או חייבים להורגו. אמנם שמא לגבי עבד שאני, דכתיב "נקם ינקם", וכיון שטעם ההריגה הוא משום נקמה, תועיל מחילת העבד לאדוניו. וצ"ע.

אם חיוב מיתה על עבד כנעני הוא מדין נקמה בשונה משל ישראל

[ממהדורא אחרת]. "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם". נקם ינקם. אפשר שיש חילוק בין חיוב מיתה של הורג עבד לחיוב מיתה של הורג אדם, שבהורג אדם הוא מחמת (האיסור שעשה, או) נפש תחת נפש. אך בעבד הוא משום תביעת נקמה שתובע העבד. [ויל"ע אם מעמידין גואל הדם לעבד. וע"ע בביאורי הגר"פ (מנין ס"ה פרשיות פ"ז), שלהרבה ראשונים משמע שחובת הצבור וב"ד להעמיד גואל הדם לנרצח שאין לו גוה"ד, ולפ"ז כ"ש לעבד שנרצח ע"י האדון, דודאי א"א בלא"ה כלל שיבוא הרוצח לידי עונש האמור בו רק באופן רחוק ולא שכיח כלל, כל שלא מת מיד תח"י ממש. וכיון דעבד כנעני לא משכחת ביה גוה"ד, לכן א"א לעונש זה אם לא ע"י חובה זו המוטלת על הצבור והב"ד לטפל בכל כיו"ב].

האם מועיל מחילה של הנרצח שלא ייהרג הרוצח

וכגון שקודם שיצאה נשמתו אמר שהוא מוחל מחילה גמורה לרוצח. ולכא'ו זה תלוי בחקירה, האם חיוב מיתה ברוצח הוא על העבירה שעשה, או על המציאות של הרציחה. ואת"ל על העבירה, יל"ע האם על החלק שבין אדם לחבירו או שבין אדם למקום. ולכא'ו בע"כ שאי"ז מחמת האיסור כלפי שמיא, שהרי יש איסור "לא תרצח" גם בגוי, ואעפ"כ אין חיוב מיתה על כך, ויותר מסתבר שזהו

בגדר חיוב ריפוי

"ורפא ירפא". יש לעיין אם גדר החיוב הוא שמחוייב לרפאתו, או ליתן לו דמי ריפוי. ונ"מ: א. אם הניזק כבר ריפא את עצמו, כגון שהוא רופא. [וגם יש לעיין בשרפאוהו אחרים]. ב. אם יש שעבוד נכסים על דמי הריפוי. ובתרגום איתא: ואגר אסיא ישלם. ובפרש"י כתב כתרגומו, ומשמע שהוא חיוב ממון גמור. וכן יש להוכיח ממה דקי"ל שאם אמדוהו לכך וכך ממון, ולבסוף נתרפא בפחות, משלם דמי הכל. ומוכח שהוא חיוב ממון.

מעלת היסורין שבמעט יסורים יוצא לחירות על הכל

בגמ' (ברכות ה.) ומה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה. ולפי זה במעט יסורין מתכפר לו הכל. ובמשיבת נפש כאן כתב: מאחר שנעשה לו יסורין באחת מאבריו יצא לחירות, ולמדו בגמרא כ"ש למי שיסורין באין על כל גופו שיצא לחירות על כל עוונותיו. והעבירות גורמים לנו שקוראין אותנו שם עבדות, ומאז היסורין גורמין לנו החירות, והעבירות יתכפרו וחוזרים אנחנו להיות בני אל חי, ע"כ ישמח האדם כשיסורין באין עליו מאת הש"י. וכל מי שיש לו אשה רעה אינו רואה פני גיהנם, כי בכל עת ובכל שעה יש לו יסורין, שמן הדין הוא מק"ו מיום המיתה, שהרי המקרא מעיד מר ממות האשה והיא קשה לאדם מאילו נסקל או נשרף או נהרג. ומטעם שמחתי בחלקי, ומצינו בתלמוד שהגדולים נמצאים להם נשים רעות ולא גירשום וסבלו מהם, ופשיטא לי מטעם זה שתפשו להם שיצילום מדין של גיהנם, כל שלא רעות בנפשות להתנהג בפריצות או להאכילו דבר איסור. אלא שהם יראת השם ורעות, למרות במידותיהם בהקנטתם ובהקפדתם.

מדוע חיוב מיתה על הריגת העבד בלשון נקמה

"וכי יכה איש את עבדו וגו' נקם ינקם", מה שנקט הכתוב לשון נקמה, יש לומר משום שחלוק סיבת חיוב מיתה בישראל מעבד, דבישראל חיובו הוא על מעשה העבירה שעשה [ויש לעיין אם בין אדם לחבירו או למקום], אך בעבד אין מעשהו חמור כל כך, אלא כיוון שהעבד יציר אנוש הוא, לכך יש לו זכות

משום נפש תחת נפש. ושמא נפש תחת נפש הוא דבר מוכרח לכפרה בעולם. ושו"ר במורה נבוכים (ח"ג פמ"א) שכתב: עונש כל חוטא לזולתו בכלל שייעשה בו כמו שעשה בשוה וכו', ויש לבעל הממון למחול ולהקל, אמנם ההורג לבד, לחוזק חטאתו, אין מקילין לו כלל ולא ילקח ממנו כופר, ולא רץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו, ומפני זה אילו חיה הנהרג שעה אחת או ימים, והוא מדבר ושכלו טוב ויאמר הניחו הורגי, הנה מחלתי וסלחתי לו, אין שומעים לו, אבל נפש בנפש בהכרח, בהשוות הקטן לגדול והעבד לבן חורין והחכם לסכל, שאין בכל חטאת האדם יותר גדול מזה. ע"כ. הרי מפורש שאין מועיל בזה שום מחילה.

האם הנרצח רשאי קודם פטירתו להרוג את הרוצח בידו

לכא' הרי קודם שבאו לבית דין אסור. אך י"ל דשרי, וכדוגמת אבנר בן נר ויואב, שאבנר הספיק לקחת את יואב לסנהדרין ובקשו ממנו שלא יהרגנו, אבל פשט הדברים שהיה רשאי להורגו. ואין בזה משום לא תקום ולא תטור.

על מה מועילה מחילת ההרוג, וגם כאשר הוא כבר בשמים

הנה בסידורו של שבת (ח"א שורש ו ענף ב) כתב בתו"ד, שגדולה התשובה אם יחטא איש בעבירות שבין אדם לחבירו, ורוצה לשוב באמת לפני בוראו, ורק אין סיפוק בידו להגיע אליה, כענין שהרג את הנפש וממי יבקש מחילה כיון שהוא מת, או שהנגזל שהלך למדה"י, הנה הוא יעשה תשובה לפי כוחו באמת בזה החלק שחטא נגד המקום, וכיון ששב השב בכל לבבו ונפשו, וה' הטוב המוחל לו על חלקו, יודע שלבבו נתן באמת לתקן העבירה ורוצה לתקן הכל ורק אין סיפוק בידו, נוהג ה' בלב הנגזל באשר הוא שם להיות מוחל לו בכל לבבו מה שגזל ולקח ממנו, או ברוח נשמת ההרוג למחול לו על מה שעשה לו, ואז נתבטל העבירה מכל וכל בחלק השמים והבריות, ואך מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו, שהדבר הנפלא ונמנע מן האדם נעשה לנו מה' עזר וישועה. ע"כ. וצ"ל שכל זה מצד דיני שמים. אבל אינו ענין לדיני בית דין, של הריגת בית דין כאשר הרג בעדים והתראה, או לגבי גואל הדם. שהרי גם בחטאים שבין אדם למקום, כגון

מחלל שבת, לא מועילה תשובה שלימה לפוטרו מעונש בית דין. אלא שיש לומר, שאם עשה תשובה שלימה, יתכן שהשי"ת ישכיח מן העדים, או ישכיל אותם בחקירות ובבדיקות, וכן ישכך את חוס ליבו של גואל הדם.

עבר עבירה ונגמר דינו למיתה האם רשאי להכות לשליח בי"ד ולברוח

הנה לכא' פשוט כבעיתא בכותחא שאין עליו שום מצוה למות בעונו, שחיוב מיתת בי"ד היא על הבית דין או על העדים, אבל כלל לא עליו. [ואפשר גם שאין זה רק למען ישמעו וייראו]. ולכן אם יכול לברוח, בודאי שאין מי שימנע זאת ממנו על פי הדין (ועשה תשובה על מעשיו, ויריח הרבה תורה ומצוות, ואין זה נחשב כלל כמצוה הבאה בעבירה). ואולי גם מצוה קעביד להציל נפשו. אך השאלה היא כאשר נצרך לשם כך להכות או לפצוע את השליח בית דין וכדו', ובלא זה לא יוכל לברוח, דלכא' מי יתיר לו להכות אדם חף מפשע שעושה את המוטל עליו לפי התורה. אך י"ל שהשליח בי"ד עצמו היה חפץ להציל את נפשו אף אם ע"י יוכרח להכות את חבירו. ש"ר מובא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, שאדם שנכשל באיסור (פי' בעדים והתראה), יכול לברוח שלא יתפסוהו, ואין לו כל חיוב להסגיר את עצמו בכדי שיענישו אותו. כיון שאינו רע בעצם, והעונש הוא רק בשביל ביעור הרע. [חשוךי חמד (סנהדרין מט:). וע"ש שבמנחת אלעזר (ז' יח) נסתפק כאשר העידו עליו שנתחייב מיתה, ונגמר דינו, והוא יודע בעצמו שהוא פטור, האם יכול לברוח, או שמא כיון שבי"ד פסקו עליו מיתה, נתחדש כאן מצוה של ד' מיתות בי"ד, ולא יברח. ובת' באר יצחק (ו"ד סי' כד) כתב, לגבי בע"ח שהרג את הנפש, שאע"פ שנאסר בהנאה, אין מוטל עליו להורגו בסקילה דוקא, שזה מוטל רק על הבי"ד, אבל על שאר אינשי אין מוטל רק מצות 'ובערת הרע מקרבך'.

ביאור נפלא מדוע נאמר עין תחת עין ולא מזמון

"ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש. עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל. כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה." יש לשאול א. מדוע נזקי אברים נכתבו כאן בדין חיוב מיתה. ב. מדוע נאמר עין תחת עין אחרי שהוא מזמון ולא ממש. [ובשם הגר"א מובא, שהאותיות שתחת תיבת ע"ן, הם כס"ף. והביאו שבשפתי כהן כתב, שבשמים ישלמו לו כן כאשר עשה. ודמי תשלומין שמשלים אינם אלא כדי לפייס את המזיק. ובשפתי צדיק (משפטים אות ל) כתב, שכיון שאז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ו"ל דנפמ דלעת"ל יהיה כן כפשוטו, שיוציאו עימו ממש. ו"ל דנפ"מ לגבי עונש לגויים המזיקין לישראל. שתחלה יעשו

בדין מכה מעוברת והיה אסון רח"ל

"ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש", לסוברים שהוא אסון ממש ונפש ממש, צ"ע מאי קמ"ל, דכבר אשמועינן בכמה דוכתי שההורג נפש במיתה, ושוא קמ"ל אף אם האסון היה מחמת שיצאו לידה ומתה מחמת הלידה [ויש לעיין אם דווקא בשהפילה], אעפ"כ חייב. וקמ"ל שאין זה נחשב לגרמא. אי נמי שאף שנתכווין לוולדות ולא לאשה, חייב שהיה לו בודאי לחשוש.

בגדר חיוב השור במיתה

"סקל יסקל השור ובעל השור נקי": לכאורה הוא עונש לבעלים שלא שמר את שורו, או שהוא דין ביעור השור מן העולם לפי שבאה תקלה על ידו. אך צ"ע דא"כ מדוע דינו בסקילה שהיא מיתה חמורה ביותר ולא בהריגה גרידא. ומוכח מזה לכא' שהוא חיוב מיתה על השור, וראיה נמי לזה, דבעינן בית דין של עשרים ושלושה לדון דין זה כמו דיני נפשות (פ"ק דסנהדרין). ועוד סיוע לזה, מהא דשור שהרג בלא כוונה פטור, ואם הוא מדין תקלה מדוע לא יהרג. ואין לומר שהוא מטעם שאין לענוש לבעלים, שהרי בנוזיקין חייב הבעלים אף שהזיק השור בלא מתכוין. ועוד ראיה, מדאצטריך קרא למעט שור ההפקר לד' ר' יהודה לומר שפטור ממיתה. (ב"ק מד:). ומוכח שאינו עונש לבעלים.

"השור יסקל", מדוע, וכי יש לו בחירה

כתב רבינו אברהם בן הרמב"ם: אפשר שיובן מסוד דין זה, שיש בו קנס לבעלי באבדן שורו ממנו, ויש בו מוסר לאנשים בגודל עון הרציחה, עד כי יעניש עליו גם את החי שאינו מדבר. ואפשר כי לזה רמז ה' יתעלה במאמרו "מיד כל חיה אדרשנו", כמו שביארו אבי אבא ז"ל, בצירוף עם מה שמזכיר מפירושו שקדם לך ביאורו במקומו.

בגדר חיוב השור בנוזיקין

קיימא לן שאף אם פשע ולא שמר את שורו, והועמד בדין, ואח"כ הפקיר את שורו קודם גמר דין, פטור הבעלים מלשלם, ואף בשור מועד. וצ"ע טובא הטעם, שהרי סו"ס פשע בשמירה, וממונו הזיק, ואמאי לא נחייב את הבעלים, ומה אכפ"ל שהשור המזיק נעשה הפקר. ויתיישב על פי מה שמזכיר בסוגיות הש"ס, דגדר חיוב נזק"מ הוא, "שכאלו דנים על השור, כאילו הוא הבר חיובא

להם ממש כך. ואח"כ שאר גודל ענשם. ובאגרות חזו"א (ח"ב פ"ב) כתב כיון שסו"ס עליו לדעת את חומרת הדבר, שהיה ראוי שיוציאו את עינו]. ג. מדוע פרט הכתוב כל אלו: עין שן יד רגל כויה פצע וחבורה.

ולכא' יש ליישב שבא הכתוב ללמד שעיקר החיוב הוא עין תחת עין. ובדרך פלפול יש מזה נפקא מינה, כגון שהניזק שוה פי שנים מהמזיק, ושומת עינו היא פי שנים יותר, ואחר שהוציא המזיק עינו של הניזק, חזר הניזק והוציא עינו של המזיק בתורת נקמה, שבכה"ג לא שייך עין תחת עין, ואין יכול הניזק הראשון לתבוע חצי הדמים, באמרו שעינו שלו שוה פי שנים ממנו. וכן אם שלח הניזק לגוי שבדרך גרמא יוציא את עינו של המזיק בתורת נקמה וכדו' (באופן שאין בו חיוב תשלומין כלל), כבר נטל את שלו ואין יכול לתבוע דמים. [וזהו לשון הגמ' (ב"ק פג:) כופר איברים. והגר"א (אדרת אליהו כאן) כתב, שהי' ראוי שיוציאו לו עינו של המזיק תחת מה שהוציא עינו של הניזק, אבל כאן באמת נתנה התורה אפשרות להמזיק שיכול ליתן כופר לפדות את עינו ע"י שישלם לניזק דמי עינו, וא"כ שוב אסור להוציא את עינו, דכל שאפשר לפדותו בממון אסור לו לחבול בעצמו. ובמגילת תענית איתא, שבד' בתמוז בטל ספר גזרתא וכו', שהיו ביתוסין אומרים "עין תחת עין שן תחת שן" הפיל אדם שן חבורו יפיל את שנו, סמא עין חבורו יסמא את עינו, יהו שוים כאחד].

עונש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפלילים

צריך ביאור מדוע נקט הכתוב שהוא עונש [משא"כ בשאר נזיקין], וכן שהוא כאשר ישית עליו, והרי אינו אלא כפי שומת ב"ד. וצריך שיתן על פי הדיינים. ואולי זהו מטעם שאין הולדות ממון של האב שיהא שייך עליהם תשלומין כמזיק ממנו, ואף אין להם זכויות אדם שיוכלו לתבוע נקמה או תחליף מן המזיק כמו בחובל בגופו של חברו [שהוא עין תחת עין, כמבו' בדברי הרמב"ם], אלא עיקר חיובו הוא משום עונש על מעשהו הרע, רק שזיכתה תורה לבעל האשה זכות ממון בממון זה בכדי לפצותו. וראה בגמ' (ב"ק מט.) שנחלקו האם וולדות הם כממון שאפשר לזכות בהם, וע"ש בראשונים. ויש לפלפל בזה.

ובמה שנאמר "כאשר ישית עליו בעל האשה". פרש"י שתובעו בבית דין. ויש מבארים על פי מה שאמרו (ב"ק פד.) שהשומא כעבד, היא זלזול. ולכן יכול האב למנוע, ולומר כשאגדל אפייסנו משלי. וקמ"ל דכאן אם האשה מעכבת, הכל תלוי בבעל.

בזה, והחיוב חל עליו, רק שא"א להשתלם מן השור, ולכך מעבירים החיוב מהשור על בעליו", מחמת שפשע ולא שמרו, או מחמת חיוב אחריות על מעשי ממונו. ואל תתמה, שהרי כיוצ"ב מוכרח לגבי חיוב מיתת השור וכו"ל. ונציין לכמה הארות עפ"ז:

(א) י"ל שזהו סיבת החומרא בכוונתו להזיק (כמבואר במשנה ב"ק ב.). (ב) שי' הרא"ש (ב"ק ג.) ששוורים שחבלו זב"ז תם במועד כאו"א במנה, שניהם פטורים, אף שראוי לחייב את המועד בחצי נזק הייתה, שהרי בעל המועד פשע יותר. ואם הנדון תחילה הוא בשוורים עצמם יש יותר מקום לבאר טעמו של הרא"ש. (ג) מדוע שור תם משתלם מגופו. [ואף בנגח אדם לרב"ע, וקין ברה"ג לר"ט דחייב נזק שלם, מ"מ משלם רק מגופו]. וזה צ"ע דמה ענין יש בזה שמשתלם מגופו ולא יותר. (ד) שיטת הנצי"ב ששור הפקר שנגח אסור לזכות בו אלא מגבין אותו לניזק. ובשו"ת ספר הישר לר"ת מצדד דשמא כל שגילה הניזק דעתו שחפץ בשור המזיק, א"א לאחר לזכות בו. ועכ"פ אצטרין התנא לחדש ששור הפקר שנגח פטור אם קדם וזכה בו אחר (ב"ק ג.). (ז) א"ש טפי מנ"ל שאף עבדו בכלל חיוב נזק"מ לולי סברא דשמא יקניטנו (ב"ק ד.). (ח) הראב"ד בהשגות כתב, שמנהג הגויים לגבות מהמזיק. (י) דעת ר"ש דשור שלא בכוונה פטור בנזיקין דומיא דמיתתו, וע"ש בשטמ"ק דר"י ור"ש לשיטתייהו בדבר שאין מתכוין בכל התורה. (יב) לשון הגמ' (ב"ק מד:) נזיקין "חיוביה דשור". (ט) הא דאין צורות בכופר, ואף דבנזיקין בעי לזה הל"מ, ובע"כ נזיקין שאני שהנדון כלפי השור. (ט) מדוע בלא קרא דאיש בור, הוה מחייבין על בור שכרהו שורו. וכן באש (תוס' ב"ק כב.). (י) בהמה שנפלה לגינה פטור לכ"ע על מה שאוכלת מיד באותה ערוגה (גמ' ב"ק נה.), ופרש"י כיון שאנוסה היא שאיננה יכולה להעמיד עצמה מלאכול, ומשמע אף אם הבעלים שלה יכול למונעה. [ועוד ראיות יש לחידוש זה ואכמ"ל. שו"ר במנחת שלמה על הש"ס ריש מס' ב"ק שכתב כן, אלא שכתב שאף שכן מוכרח מהסוגיות מ"מ חלילה לאומרו].

שור הפקר שנגח אם יש שעבוד על גוף השור

שו"ר בס' הערות להגר"ש אלישיב (גיטין מה:): שהוכיח מדברי הרמב"ם (נז"מ ח, ד) שכתב: שור ההפקר שהזיק פטור, שנא' שור רעהו, עד שיהיו הנכסים מיוחדים לבעלים, כיצד, שור ההפקר שנגח וקודם שיתפוש אותו הניזק עמד אחר וזכה בו הרי זה פטור, ולא עוד אלא שור המיוחד

לבעלים שהזיק ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו ה"ז פטור, עד שיהיו לו בעלים בשעת היזקו ובשעת העמדה בדין. ע"כ. וקשה, ל"ל קרא למעט שור של הפקר, דמהיכי תיתי לחייבו, אחר שאין לו בעלים. אלא ודאי שנחשב כאילו החיוב על על השור עצמו, ואפילו בשור המועד, דכל שאין בעלים משתעבד מיהא גוף השור המזיק. ע"כ. ולכא"ו נפ"מ מזה אם קדם ותפסו קטן, שאין זכיית ורק מפני דרכי שלום, דשמא יוכל הניזק להוציא מידו. [ובחי' הגר"ח (ב"ק ג.): כתב, שכל שעבוד חל קודם על האדם ואח"כ על נכסיו, אבל בשור תם חל השעבוד על השור מבלי שיחול מקודם על הבעלים. וע"ע בחי' רבינו חיים הלוי (נז"מ ד, ד ד"ה והנה תנוס). וכ"כ באו"ש (גניבה ב, א). וע' בברכת שמואל (ב"ק ס"ז אות ה) מ"ש ליישב עפ"ז קו' רע"א בב"ק (נז). וע"ע בחי' רבי שמואל (ב"ק ס"י ד), ובאילת השחר (ב"ק טו) שדנו בד' הגר"ח (הובא בהערות שם)].

שדה או כרם

נחלקו המפרשים אם קאי על שדה המזיק או על שדה הניזק, ומ"מ צריך ביאור מאי קמ"ל קרא בזה, ול"ל הקדמה זו, ודי לומר כי ישלח איש את בעירה בשדה אחר. ועוד "שדה וכרם" ל"ל. [ואהא י"ל דמכאן דרש ר' ישמעאל ב' דרשות ב"ק נט. למשייר שבו ולמיטב דניזק, וע' פני שם]. ולדעת המפרשים דקאי אשדה ניזק, י"ל דקמ"ל קרא דכאשר הזיק פירות שדה, נחשב כאילו קרקע השדה הוזקה. [וג"מ שלעולם יש לשום אגב קרקע, ואף באדם שהזיק שדה כמבו' בגמ' (ב"ק נח): אף א"נ דקרא דשומא בשישים לא קאי אאדם].

"ושלח את בעירה ובער בשדה אחר"

מה שנקט הכתוב לשון שליחות, י"ל דקמ"ל שאינו חייב אא"כ אפשר להחשיבו כאילו הוא שלח אותה לשם. וזה ע"פ המבו' בגמ' (ב"ק נח.) חידושא רבה, שאם נפלה בהמתו באונס לגינתו של חבירו ורואה אותה הבעלים שלה, שהיא אוכלת כל היום בשדה חבירו, ובידו להעלותה משם, אעפ"כ פטור, כיון שתחילת ירידתה לשם היה באונס. הרי דבעינן שיחשב שהוא שלח את בהמתו לשדה חבירו ורק אז מתחייב בנזקה.

ונקרב בעל הבית אל האלהים

צריך ביאור מדוע נקט הכתוב לשון קריבה. ומדוע קרא הכתוב לדיינים אלהים. וצ"ל שעיקר תוקף השבועה הוא בפני ב"ד, והוא מתיירא לישבע לשקר בפני הת"ח. ועוד שהשכינה מצויה אצל הדיינים כמ"ש אלהים נצב בעדת אל, לכך נקט

הכתוב לשון אלקות, לרמוז על קרא הנ"ל שאלקים נצב, ולכן נקט לשון קריבה על עצם קריבתו לפני האלקים וז"ק. [ויש לעיין אם השבועה היא לבי"ד או לבע"ד. וכתבי ולקח בעליו ולא ישלם, והיינו שיקח שבועה, ע"ש בתרגום. ויל"ד].

חלות חיוב קנס

אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו". יש לפרש שחיוב קנס חל רק ע"י הדיינים והם המרשיעים ומחייבים אותו ולא רק ברור בעלמא כשאר דיני ממונות. אכן צ"ע א"כ מדוע י"א שמחוייב לצאת ידי שמים אף בלא חיוב הבי"ד, וי"ל שאינו חיוב גמור רק שצריך לרצותו להנצל מתביעת שמים, ומ"מ תיקשי לסוברים דמהניא תפיסה בקנס.

גב שנכנס בלילה דרך חלון, אם יש לו דמים

כתב בהדר זקנים (כב, א), דוקא כשבא דרך מחתרת, כגון חותר בבית ליכנס, אבל נכנס בחלון או דרך פתח דמים לו, שלא בא להרוג כי אמר בלבו אם יעמד בעל הבית בפני ממונו אברח דרך פתח או חלון.

אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם

פרשו רז"ל שאם ברור שלא בא על עסקי נפשות, כגון אב שבא לגנוב מבנו, אסור להורגו. וצ"ע מדוע נקט הכתוב בלשון זו, ושמא בא לרמוז שבמקרה שיש לו דין מיתה א"צ לשלם דמי הגניבה. ושיטת רב (סנהדרין עב.) שאפילו אם הכלים בעין פטור. ולכן נקט הכתוב לשון דמים שהוא ממונ. ומה שנקט הכתוב לשון "שמש", שמא בא לומר שאין דין בא במחתרת אלא בעודנו לילה, אך משזרחה השמש אין בדעתו להרוג. וזה ברור שאין דין זה רק בלילה ולא ביום. אך צ"ע אם עלה השחר אבל עדיין לא האיר היום. ושמא כיון שדרך בני אדם לקום, יש אימה על הגנב.

האם מותר לכל אדם להרוג מכשפה מבלי פסק בית דין, ובכל מיתה שרוצים

כתב בהדר זקנים, מכשפה לא תחיה, לכך לא פירש מיתה מכשף באיזה מיתה ימיתוהו, לפי שאילו היה יודע מיתתו לא יוכלו להמיתו באותה מיתה. וה"פ, לא תחיה. לא יעמידנה בדין סנהדרין, אלא כל היודע שהיא מכשפה יקדים להורגה, וכל

הקודם זכה. ואם יביאנה לב"ד שמא תעשה מכשפות להנצל. וכ"ה אומר גבי כנעניים לא תחיה כל נשמה, שלא יביאם לב"ד. וכן מציונו בשמעון בן שטח שתלה שמונים נשים באשקלון ביום אחד. ע"כ. [מכשפה"ה, ר"ת, פ' מכשפות המית שמעון כאחד].

האם מותר להקריב קרבן למלאכים קדושים

הדבר פשוט לאיסור וכמו שכתוב: זבח לאלהים יחרם. וכתב הגר"א (אדרת אליהו), פירוש, למלאכים, וכמו שאמר בלמ"ד ידועה. וזה שאמר בלתי לה' לבדו. אע"פ שהן משרתי עליון ושמו בקרבם.

מי שזבח לע"ז האם נכסיו חרם

איתא בת"י: כל מי שזבח לאילי העמים יהרג בחרב, ורכושו יחרם, בעבור כן לא תהיו עובדים אלא לשמו של ה' לבדו. ע"כ. והיינו שזה עונש נוסף שכל רכושו יחרם, ועי"כ יתייראו מלעבוד ע"ז. אכן במכילתא דרשב"י כאן איתא, יכול העובד ע"ז נכסיו אסורין בהנאה, ת"ל זבח לאלהים יחרם, אין נכסיו אסורין בהנאה. ע"כ. ושמא יש לחלק שנכסיו מוחרמים רק שאינם אסורים בהנאה.

אם מותר להונות את הערב רב

"וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים". יש לעיין אם מותר להונות את הערב רב. דערב שאני שלא נתגיירו לשם שמים, והיו תקלה לישראל. וצ"ע. אך לכא' במדבר לא היו גרים חוץ מערב רב. [ומ"מ בסוף מ' שנה באו כנענים להתגייר].

אימתי נמחלו לעם ישראל כל עונותיהם, ולגבי גר שנתגייר שמוחלין לו על כל עונותיו

"וגר לא תונה". כתב בהדר זקנים (כב, ס): אע"פ שאמרתיו זוכה לאלהים יחרם. בגר שזבח בגיותו כיון שנתגייר לא תוננו על מה שעשה, כי הכל מחול הוא. והגאון מהר"י בסאן בשו"ת לחמי תודה (סי' ה) כתב, דגר שנתגייר אין עונשין אותו בבי"ד של מעלה עד שיעבור עליו כ' שנה מיום שנתגייר. וכן לגבי חתן. דכקטן שנוולד דמי שלכן מוחלין עונותיו. ע"ש. וצ"ע דלפי זה מה נתינת טעם הוא כי גרים הייתם בארץ מצרים, הלא הטעם הוא שאין נחשב לו חטא כלל. וצריך לומר שכמו שגר שנתגייר מוחלין לו על כל עונותיו, כך עמ"י כשקבלו עליהם עמ"ש וטבלו ומלו, נמחלו להם כל עונותם. וזה דלא כמ"ש בשב שמעתתא בהקדמה

האם מותר לקלל מלך במחשבה

כתיב (כב, כז) אלהים לא תקלל, ונשיא בעמך לא תאר. וכתב באדרת אליהו: כמו שנאמר (קהלת י, כ). גם במדעך [מלך אל תקלל]. ע"כ. ויש לבאר, שאדם פשוט כל המניעה היא מלקללו בפה, אבל במלך ונשיא צריך לנהוג בהם מורא, [כמ"ש שתהא אימתו עליך, וכן נשיא ת"ח, את ה' אלהיך תירא, לרבות ת"ח]. אי נמי, שהתורה מלמדת אותנו להבין את רצון השי"ת, שאם זכה למלוכה, זה בודאי מהשי"ת, וכיון שהשי"ת חלק לו כבוד, גם אתה תחלוק לו כבוד, ואפי' במחשבה.

מדוע כתיב כסותה וקרינן כסותו

"אם חבול תחבול שלמות רעך עד בוא השמש תשיבנו לו, כי היא כסותו לבדה היא שמלתו לעורו במוה ישכב". הקרי הוא כסותו לשון זכר, והכתיב היא כסותה, בה' סימן נקבה. וכתב בס' בית יצחק (שמות כב, כז) שמעתי דהכוונה בזה הוא, ע"פ הגמ' (נדרים מט:). שאשתו של ר' יהודה יצאה לשוק וקנתה צמר, ועשה ממנו גלימא טובה, וכאשר היתה יוצאת לשוק, היתה מתכסה בו, וכאשר ר' יהודה היה יוצא להתפלל היה מתכסה בה ומתפלל, שלא היה לו רק הגלימא הזו, וכד מיכסי ביה הוה מברך ברוך שעטני מעיל ע"ש. וזהו כוונת הכתוב עד בוא השמש תשיבנו לו, כי יוכל היות שהיא כסותו וגם כסותה ביחד, דאין לו אלא היא לבדה, והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני.

הקפיד או לא מחל לחבירו, ונענש, האם בשמים יתבעו אותו על כך

"והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני". יש לעיין האם אחרי כן, העני עצמו שצעק יתבע על כך. ומסתברא מילתא שיתבע על כך. ועכ"פ העשיר שניזוק ממנו יש לו את כל הזכות להעמידו על כך בדין שמים, האם לא צעק יתרו על המידה. ועוד, שגם עם העני ינהגו במידה כנגד מידה, להענישו בחומרא כזו כאשר הוא עצמו מציק לאחרים באותו האופן. ולענ"ד היה נראה שגם מי שניזוק עבור קפידיא של תלמיד חכם, לבסוף אף זה יבא בחשבון, ואותו אדם יוכל לתבוע בשמים האם הקפידא היתה כדין וכשורה, וכפי רצון ה', או שעכ"פ היתה נגד רצון ה'. ויראנו להעלות כן על הכתב, עד שמצאנו למורינו הגרא"ל שטיינמן (כאיל תערוג גליון קלב) שנשאל על כך, והשיב: אינני מבין מה מרויחים אנשים שלא מוחלים למי שציער

(אות ט) מהמהר"ל (פ' ויגש), בהא דכתיב, וישמעו העם בוכה למשפחותיו, על עסקי עריות, ואמאי נאסרו להם עריות, והרי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וביאר שגירות שלהם היתה ע"י כפיה, שכפה ה' עליהם הר כגיגית, ולכן לא נחשב כקטן שנולד דמי. וצ"ע א"כ איך תועיל גירות כזו, וכי יש גירות לחצאין. וצ"ל שהיתה גירות מחודשת לאותה שעה, כיון שא"צ גירות ממש, וכבר אברהם אבינו ראש לגרים. ועיין. [ויש להתבונן, שאם הגר זוכה למחילת עוונות בנקל כ"כ, מדוע לא תהיה אפשרות גם לעמי' לזכות לכזו מחילה. דוכי בשביל שנולד גוי מתחילתו הרויח. ואפשר שמחילת עוונות לגר זהו כמו מחילת עוונות לחתן ומי שעלה לגדולה. ויתכן שזהו ע"י תשובה במקצת. אך עכ"פ למה לישראל אין כזו זכות ע"י תשובה במקצת, וגם פשטות הדברים שגר אינו צריך תשובה כלל].

ד' אפנים כיצד באו נשמות הגרים

לכא' הגר במהותו אינו יהודי, דסו"ס איננו מזרע יעקב אבינו ע"ה והשבטים הקדושים, וא"כ כיצד ניתן לו אפשרות להתעלות כ"כ, וכמו כמה מגדולי התנאים שהיו בני גרים. וצ"ל שמקבל נשמה חדשה של עם ישראל, וזה מתנה מהשי"ת. והנה יש ד' אפנים כיצד באו נשמות הגרים. א. בשו"ת בעלי התוספות (נספח א. אות יט) כתב בשם רבינו יהודה חסיד, שיש ברקיע חדר של כל הנשמות העתידות, ולפעמים המלאך הממונה על ההריון טועה ומשים נשמה שראויה להיות גוי במעי יהודיה, ואותו נעשה משומד. ולפעמים משים נשמה שראויה להיות יהודי במעי גויה, ואותו נעשה גר. ע"כ. [ואפשר לבאר שאינו טועה ממש, אלא כוונת וקדושת החיבור גורמת לזה]. ב. בס' עשרה מאמרות (מאמר אס כל ח"ג, ח"א) כתב, שאברהם ושרה בכוונת היחודים שלהם המשיכו כל הנשמות העתידות להבראות לגרים הראוים להדבק בזרעו של יצחק. והם עשו את כל הנפשות של כל באי עולם להתגייר לעתיד ולהיות גרי צדק, ובזה תהיה להם גאולה ממה שנדחו מחמת החטא הקדום. ג. בפס"ר (פיסקא מג) איתא, שכל אותן שהביאו בניהם לשם שמים, התגיירו. וכל גרים המתגיירים בעולם וכל יראי שמים שיש בעולם מן אותם שיניקו מן חלב של שרה. ד. החיד"א (פתח עינים יבמות מז: מדבר קדמות ג, ג) כתב בשם האר"י, שכל הגרים בכל הדורות נשמתם היתה במעמד הר סיני, וניצוץ נשמתם מבנ"י. ובאו להם כל ימיהם הרהורי תשובה עד שבסופו של דבר מתגיירים. ולכן אמרו גר שנתגייר, ולא גוי שנתגייר. [ובזה ביאר מאמר חז"ל, שמקבלים עונש על שאיחרו גרותם, וצ"ע מדוע, אלא שכל הזמן היו להם הרהורי תשובה ודחו אותם].

מנהג כל אדם, אלא יעשה להם הפרש וינהלם בנחת וברחמים גדולים וכבוד, שנא' כ'ה יריב ריבם].

טעם איסור טריפה

"ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכו אותו". לפי פשוטו צ"ע וכי לא נאסרה טריפה אלא המושלכת בשדה אבל בבית מותרת. (ושמא קמ"ל ש"צ לטרוח כדי לתת אותה לכלב א"כ בלא"ה מושלכת בשדה). והנה מבואר בקרא דטעם איסור טריפה, משום קדושה [טפי משאר איסורי אכילה]. והבאור בזה י"ל א. שהוא מחמת מיאוס, שכייון שנטרפה מאוסה היא [ולא פלוג בזה]. ועדינות הנפש שלא לאכול דבר מאוס, היא קדושה, כשם שהנקיות מביאה לידי קדושה. ובפרט שע"כ מגביל תאוותו שלא לאכול כבהמה אלא כאדם מרומם, ולכן אמר הכתוב שזהו דבר מאוס והוא מיועד לכלב, שהכלב הוא החיה האוכלת את המאוס ביותר כמ"ש "ככלב שב על קיאו וגו'". וכלב ברעבונו מבלע גללים (ב"ק צב). ב. עוד י"ל, שהנה מעשה השחיטה הוא עשיית דין בבהמה, ועל ידי כך נתקנת הנפש המגולגלת בה, ורק אח"כ מותר לאכלה, בכדי שלא יסאב את נפשו בנפש המגולגלת בה, וכאשר נעשה בבהמה הדין שהוא מצוות עשה לישראל, נכנס הוא לרשות הקדושה, אך אם מת מאליו או שנשחט בסכין פגומה, אינו נכנס לרשות הקדושה והוא שייך לרשות הטומאה המשולה לכלב. נמצא שההירות לאכול מבהמה שחוטה כדין הוא קדושה, ולכן אמר הכתוב תחילה ואנשי קודש תהיון לי.

וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו

צריך ביאור למה לי תיבות אלו "וחדלת מעזב לו", אטו המצוה לעזור לו היא רק אם נתגבר עליו יצרו ולא עזר לו. והנה ארז"ל שאם יש לפניו ב' אנשים אחד שהוא אוהבו והשני שהוא שונאו, ילך לעזור לשונאו, בכדי לכוף את יצרו, ושמא זה שייך רק כאשר יודע שבאמת טבעו נוטה לחדול מלעזור לשונאו, אך אם הוא נקי המדות ואין בליבו מאומה על שונאו [אלא ששונאו על שראה בו דבר עבירה], עדיף שילך אצל אוהבו, שמחוייב הוא לו בהכרת טובה, וא"כ יתכן שזהו שנרמז במאי דכתיב "וחדלת מעזב לו", שרק אם רואה שליבו נוטה לעזבו, רק אז יקדים את שונאו.

דין צער בע"ח באדם ודין פריקה וטעינה באדם

אותם, הרי הם יכולים להיענש על כך, והרי כל מי שחבירו נענש על ידו אינו נכנס למחיצתו של הקב"ה. ושאלו, הרי מציונו בגמרא שאמוראים הקפידו, והשיב מיד, אבל מה מרויחים מכך, הרי בסוף הכל בא בחשבון. [והנה מפורש בתורה שההורג בשגגה, אין זה מחמתו, אלא האלקים אינה לידו, וארז"ל משום שכבר היה מחוייב מיתה, ואעפ"כ נענש על כך. הואיל והיה שליח לרע, ומגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, וצריך לשלם על כך שעשה רע. וי"ל]. ואלו שנענשו ע"י גדולי ישראל כמו התנאים הקדושים, היה זכות להם שנתקדש ש"ש על ידם ונתעלה כבוד התורה בכל העולם, ובזה נתקנו, וגם בשמים, אותו התנא הקדוש שהוא בעל בית על העולם הבא, מזכה אותו בגן עדן על כך.

אם מותר לענות אלמנה ויתום לשם שמים, ואם בזה יש חשש לעונש

כמדומה שמובא בשם החזו"א שמי שיש לו חניך יתום, מוטל עליו לייסרו כראוי לו לצורך חינוכו. והכי מסתברא, שהרי זוהי טובתו, אלא דמ"מ ראוי לו לדקדק שלא יטעה לייסרו שלא במידה, כי אז אם יצעק עליו, אזי יש בזה סכנה, אחרי שטעה והכרה של כדין, והוא מקטרג עליו. ולמדה אותנו התורה"ק עצה טובה שידקדק ויזהר לנהוג עם האלמנה ויתום ביתר זהירות. וכבר מפורש ברמב"ם (דעות פ"ו ה"י): בזמן שעינה אותן לצורך עצמו, אבל עינה אותם הרב כדי ללמדן תורה או אומנות או להוליכן בדרך ישרה הרי זה מותר, ואף על פי כן לא ינהוג בהן מנהג כל אדם אלא יעשה להם הפרש וינהלם בנחת וברחמים גדולים וכבוד שנאמר כ'ה יריב ריבם. ע"כ. [ובזה יש לבאר לשון הכתוב: "כל אלמנה ויתום לא תענון. אם ענה תענה אותו, כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו". והרמב"ן העיר דצ"ע ביאור לשון הכתוב מהו "כי אם" דהו"ל למכתב אם צעוק יצעק אלי. ועוד יש להעיר למה כפל הכתוב "אם ענה תענה אותו". ונראה דאדרבה בא הכתוב לומר שמוותר לייסר וליישר אותם כפי הצורך הנדרש, אלא שכאשר עושה כן לייסרם, יתן ליבו שלא יטעה ויצער אותם שלא במידה או שלא במקום, כי אז יש בזה סכנה אם יצעק ויקטרג עליו. ובקהלת יצחק ת"ו בזה, בשם (מו"ה מרדכי מראזנאי אב"ד בפניסק) שנרמז בזה מ"ש (ב"ב טז). שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו. שפנינה התכוונה כדי לעורר אותה לתפלה מעומק הלב. וקשה, דכיון דכיוונה לשם שמים מכני מה נענשה שמתו בניה, אלא ע"כ מוכח מזה שאסור לעשות כן. וזהו לשון הכתוב "אם ענה תענה אותו כי אם צעק יצעק אלי", ר"ל רק למען צעק יצעק אלי, דהיינו שיתפלה להקב"ה, בכל זאת שמוע אשמע צעקתו. ע"כ. אמנם אינו מוכרח לדינא, אלא כל זה בכלל הזהירות רק שלא יסטה בטעות מן המידה הנכונה. והרמב"ם (דעות ו' י) כתב, בד"א בזמן שעינה אותן לצורך עצמו, אבל עינה אותם הרב כדי ללמדן תורה או אומנות, או להוליכן בדרך ישרה, מותר, ואעפ"כ לא ינהוג בהן

וכשישלח האם ותלך לה לא תצטער בראות לקיחת הבנים, ועל הרוב יהיה סבה להניח הכל, כי מה שהיה לוקח ברוב הפעמים אינו ראוי לאכילה, ואם אלו הצערים הנפשיים חסה תורה עליהם בבהמות ובעופות כל שכן בבני אדם. ומה שאמרו על קן צפור יגיעו רחמין וגו', היינו למי שחושב שאין טעם לתורה אלא הרצון לבד.

מה ענין מצות כבוד הגר לשמטה

"וגר לא תלחץ וגו', וששנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך וגו' ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמרך וינפש בו אמתך והגר". צריך ביאור מה ענין מצוות הזהירות בצערו של הגר למצוות שמטה. (א) וכן מה ענין מצוות שבת לכאן. (ב) ועוד, דאטו מצוות שבת היא רק למען ינוח שורך וחמרך, וכן מצוות השמיטה היא רק על מנת שיאכלו אביוני עמך. ושמא כוונת הכתוב ללמדינו, שצריך לרחם הרבה על האביונים והגרים, ומצוות שמטה די לה אילו היתה רק משום ואכלו אביוני עמך כדי לצוות עליה, וכן מצוות שביתת שב"ק די לה אילו לא היתה אלא למען ינוח וכו', ומזה ילמוד האדם שביום שב"ק יתן מנוחה טובה למשרתיו, ואין ראוי שיעבידם במלאכות המותרות אלא מעט, ויקח יתרו משרתים ליום שב"ק בכדי להקל מהעבודה. [פי' אף שאין בזה חובה, מ"מ כן הוא כוונת השי"ת, ומכאן למדנו שזהו רצונו, אע"פ שאין זה בכלל גדר החיוב אלא מלאכות ממש. וכן נ"מ לענין מנוחת עצמן].

אם גבאי צדקה נחשב עוסק במצוה ליפטר מפרוטה לעני

הנה הש"ך (ח"ו עב, סקל"ד) השיג עמ"ש הש"ע שם (ס"ה) דמי שנתמשכן ע"י נאמני הקהל על חלקו המוגיע מהמס, ונגב המשכון, אין לקהל, ולא לנאמן דין שומר שכו. ותמה הש"ך, שסברא גדולה היא שיתחייב משום שומר שכו, משום דמצוה קעביד ומשתכר בפרוטה דרב יוסף, ובשרידי אש (ב"מ ס"ו ל) תמה ע"ש הש"ך, דא"כ גם גבי שומר חינוס ינאם דליהוי שומר שכו, דהא עביד מצוה דגמילות אדם סודים בגופו. ובנתיבות המשפט שם (ביאורים ס"ק יט, ס) נקט דכל שלא נתחייב בניעור ושיטוח משום מצוה והאזירת רחמנא לא שייך פרוטה דרב יוסף. [וע"ש דגבאי צדקה הנוטלין משכון אין בהם שום מצוה דיכולים ליטול שכו על כך, ואמנם החיוב מוטל על כל אדם ליתן צדקה, אבל אין חיוב ומצוות עשה על שום אדם להיות גבאי צדקה, ורק החיוב על הבית דין לכוף

בחות יאיר (ס"ס קצא) כתב, שי"ל שהתורה הקפידה על צער בעלי חיים בלבד שחסרה להם דעת ונפש המשכלת לסבול צערם, משא"כ האדם שיש לו דעת, ואיבעי ליה ליתובי דעתיה, ולקבל מאהבה אשר יארע לו. [ע"ש דמייירי בכהן שעומד בחצרו, והוגד לו שיש בחדרי הבית מת, אם מותר לו להכנס בבית שכו, מפני שאם ישאר שם, יסבול צער גדול מהקור והרוחות החזקים, שהכל חולים אצל הקור, והרי אין שם איסור תורה, כדמוכח בטור (יו"ד סי' שעב), ומצינו בכתובות (ס) שאמרו גבי גונח, דמשום צערא לא גזרו רבנן. וכתב שאין להתיר משום צער, ואין ללמוד ק"ו מבהמה שנפלה למים שמביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, אע"ג דמבטל כלי מהיכנו (שבת קכח). שבודאי שהתורה הקפידה על צער בע"ח שחסרים דעת ונפש המשכלת, משא"כ האדם איבעי ליה ליתובי דעתיה, נכין מ"ש בסוכה (כה) גבי אבל שחייב בסוכה מה"ט]. והרדב"ז (ב, תשכח) הביא מוח' בין הרשב"א (סי' רנב) ובר פלוגתיה, שרשב"א יש דין פריקה וטעינה גם באדם, כמו שחייבה התורה לגבי בהמה, מק"ו. אבל הרדב"ז הסכים עם הרב בר פלוגתיה דהרשב"א, דאם איתא, למה לא הזכיר הרמב"ם שאדם בכלל מ"ע זו של טעינה ופריקה. [א"ה, ע' בש"ע (ח"ו מ"ס י"ע י"ב ס"ח) בדין בהמת גוי והמשא של ישראל, שחייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל, וכן הדין בבהמת ישראל ומשא של גוי משום צער ישראל. וכתב הסמ"ע (ס"ק יג) דאע"ג דצער ישראל לא נזכר בשום מקום, ס"ל להרמב"ם (מקור דין זה) דלא גרע צער ישראל מצער בעלי חיים של הבהמה, וכל שכן הוא". אבל כנה"ג (בסי' רעב) זייק להיפך מלשון הרמב"ם. ומסיק הרדב"ז, שהאדם אינו בכלל עזוב תעזוב עמו או הקם תקים עמו, מפני שהאדם בעל שכל, ולא היה לו לטעון עליו יותר מן הראוי לו, או שיכול להשליך המשא מעליו וכו'. ואינו אלא בכלל ואהבת לרעך כמוך, או משום לא תעמוד על דם רעך. ע"ש. וכ"כ בשטמ"ק (ב"ק נד) בשם תלמיד רבינו פרץ, שפריקה באדם הטעון משאוי, אינה נוהגת מדאורי. וע"ע בברכ"י (יו"ד שעב, א). (הכל מחזון עובדיה שבת ד. דיני דש].

בשיטת הרמב"ם בדין צער בעלי חיים באדם

ומדברי הרמב"ם במורה הנבוכים (ח"ג פמ"ח) קצת יש לדייק שיש דין צער בעלי חיים באדם. שכתב, שאסר הכתוב לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד, להשמור ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם, כי צער בעלי חיים בזה גדול מאד, "אין הפרש בין צער האדם עליו וצער שאר בעלי חיים", כי אהבת האם ורחמיה על הולד אינו נמשך אחר השכל רק אחר פעל הכח המדמה הנמצא ברוב בעלי חיים כמו שנמצא באדם, וזהו הטעם ג"כ בשלוח הקן, כי הביצים אשר שכבה האם עליהם והאפרוחים הצריכים לאמם על הרוב אינם ראויים לאכילה,

את ישראל ולהעמיד ממונים על זה, והממונים רשאים לקבל שכר על זה ולא שייך בזה פרוטה דרב יוסף, ורק במקום שעוסק במצוה שהיא מצוות עשה ומוטל עליו בחיוב ואסור לקבל עליו שכר כגון בהשבת אבידה, או בהלוואה, דיש מ"ד דהמלוה על המשכון דינו כשומר שכר משום דמצוה קעביד, ויש עליו מצוה לשמור את האבידה, או את המשכון, לנערה ולשוטחה בחינם, כיון דעביד מצוה ממילא נהנה מפרוטה דרב יוסף].

א. רבינו חיים פלטיאל כתב לבאר הסמיכות של ביכורים לפדיון הבן, שבא לומר, שאם תביא בכורי אדמתך, תזכה להביא בכור בניך, שילוד לך בכור זכר. ב. ובהעמק דבר כתב, שיש בזה הבטחה, שאם לא תקלל אלהים, ונשיא לא תאור, תזכה שיהא לך בכור בנים שיהא נתון לה', ובזה יהיה מנהיג את ישראל אם בתורת אלהים או בתורת נשיא ויהיה מאנשי מעלה. [וראה בסמוך].

אם מצות עשה להקדיש את בנו הבכור להשי"ת קודם חטא העגל ואחריו

"מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי" (כב, כח). יש לשאול שהרי אין צריך לתת את הבן עצמו רק חמשה סלעים, ואם לא נתן את החמשה סלעים אין נחשב שהבן של הקב"ה או של הכהן. שזה רק חוב ממון בעלמא. ומדוע הוציאו הכתוב בלשון זה "תתנו לי", דמשמע שצריך לתת את כולו להשי"ת. ושמא קאי על קודם מתן תורה, שהיתה העבודה בבכורות, והכוונה שיתן ממש את הבן הבכור להשי"ת, שיהיה מיוחד לעבודת הקרבן. וזה חידוש, שהיה בזה חיוב ליתן את בנו להשי"ת לעבודת הקרבן. [ויש להתבונן לפי זה אם אח"כ היתה מצוה זו על הלויים. שיש חיוב ומ"ע שיוקדשו לעבודה]. אי נמי גם אחרי חטא העגל שהעבודה עברה ללויים, י"ל שהמצוה היא להפרישו ללימוד התורה הקדושה ועבודת השי"ת כמו דרכי הנבואה וכו'. ושו"ר שכן כתב בספורנו כאן, "בכור בניך תתן לי, לכל עבודת קדש, לעבודת המקדש ולתלמוד תורה, כמו שהיה אחר כך בכהנים כאמרו כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו". ע"כ. ובהעמק דבר כתב, בכור בניך תתן לי. המצוה שיהיה הבכור מופרש לה', כענין דאי' בנדריים (לח) המדיר את בנו לת"ת, ובאשר הבכור הוא קדוש לגבוה וכ"ש קודם שנתקדשו הכהנים, לכן המצוה שיהיה מופרש לדברים המביאים לידי קדושה ולהיות איש סגולה. ע"כ. ב. אמנם יש לפרש עוד, שזו גזירת הכתוב שאם נתן חמשה סלעים לכהן, נחשב כאילו הקריב את הבן שלו קרבן קודש להשי"ת. וכן איתא להדיא במכילתא דרשב"י כאן: אם כן למה נאמר בכור בניך תתן לי, כל זמן שאתה נותנו כמצותו, מעלה אני עליך כאלו לי נתתו, ובזמן שאין אתה נותנו כמצותו, מעלה אני עליך כאלו אותי קפחת. ע"כ.

רוב העניים מצליחים בבנים יותר מן העשירים

ג. והאלשיך כתב, אם יאמר, העני, אוי לי על עניי, וגם אין לי תבואה להתעשר ע"י תרומות ומעשרות, כאשר נוחם העשיר, לכן בא השי"ת יתברך לנחמו, ואמר לו, אל תחוש שלך גדול, כי בכור בניך תתן לי, כי אם לא תצלה בממון, תצלה בבנים, כדרך רוב עניים. וגם לא תתייאש מן הממון, כי בזכות בכור בניך שנתת לי, תזכה אחרי כן שכן תעשה לשורך לצאנך שאתן לך, שתתן גם בכור בהמה, בזכות בכור בניך אשר תפדה. ע"כ.

לייחד את הבן הבכור לתורה ועבודת השי"ת יותר משאר האחים

"בכור בניך תתן לי". צ"ע שהרי אינו נותן רק ה' סלעים ולא יותר. א. וי"ל דזוהי גזה"כ שכאשר נותן ה' סלעים לכהן, כאילו נתן את בנו במתנה להשי"ת. ב. עי"ל שבא לומר שאת הבן הבכור יקדיש ללימוד התורה ועבודת השי"ת, ויסיר מעליו כל עול הבית, וכ"ש שלא יסייע לו בפרנסה. ושו"ר שכ"כ בספורנו: תתן לי, לכל עבודת קדש, לעבודת המקדש ולתלמוד תורה, כמו שהיה אח"כ בכהנים, כאמרו כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו. [ולעיל יג, טו] כתב הספורנו: היו בכורי ישראל ראויים ללקות עם בכורי מצרים, על דרך פן תספה בעון העיר, והצילם במה שהקדישם לו, באופן שהיו בכורי האדם בישראל כמו נזירים או יותר, מיוחדים לעבודת האל יתברך, ואסורים בעבודת הדיוט].

הבשר הכשר שמור קדוש ובריא, והמכשיל לישראל נפשו מטורפת ע"פ השדה

"ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אותו" (כב, ל). יש לשאול וכי איסור טריפה הוא רק אם נטרפה בשדה, ולא אם נטרפה בתוך הבית. אלא י"ל שכאשר הבהמה שלמה ונשחטת כדת של תורה, אזי היא שייכת לקדושה ואינה מופקרת לכחות הטומאה, ולכן

היא שמורה מנזקים רוחניים וגשמיים וראויה לאכילה. ולכן מי שמאכיל טריפות לאחרים, עונשו שתהיה רוחו מיטרפת ופזורה על פני השדה, כמו שהביא בילקוט ראובני (פ' משפטים אות עח), שהמאכיל נבילות לישראל, מתגלגל בעלה האילן, והרוח בא ומגלגלתו, והוא צער גדול וסוף עונשו כשנופל העלה ההוא לארץ, כי אז נחשב לו למיתה ממש וז"ס והעלה כי תהיו כעלה נובלת, כי מי שמאכיל נבלות מתגלגל בעלה נובלת. ע"כ.

מדוע דוקא טריפה ושנטרפה בשדה ישליך לכלב

"ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכונו אותו." פרשו בשמו"ר (לא, ט), אמר הקב"ה לישראל, בשביל שאתם תרומה, אין לכם רשות לאכול טרפה. ולמה לכלב, אמר הקב"ה חייבים אתם לכלבים, שבשעה שהרגתי בכורי מצרים והיו המצריים יושבין כל הלילה וקוברין מתיהם והכלבים נובחין להם, ולישראל אינן נובחין, שנא' ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, לפיכך אתם חייבים לכלבים. מה הכלבים אחד נובח וכולם מתקבצים ונובחים על חנם, אבל אתם לא תהיו כן, מפני שאתם אנשי קדש שנאמר ואנשי קודש תהיון לי. ע"כ. וצ"ע מדוע נאמר כן דוקא על טרפה ולא על נבלה. ב. ומדוע כתיב בשדה דוקא והלא הוא הדין בבית, ודי לומר טרפה סתם, בכל מקום שהיא. וקצת יתיישב לפי מה שכתב בדעת זקנים כאן, שדרך העולם להעמיד כלבים לשמור הצאן מן הזאבים, ומאחר שהכלב מסר נפשו כנגד הזאבין, לא תהיה כפוי טובה כנגדו שכשיהיה לך טרפה שתשליכוהו אליו בשכר ששמרה עד עתה שלא נטרפה, וגם שומר עוד האחרות. ע"כ. אך יותר יתיישב באופן זה, דהנה הגם שיש מצוה לחוס על גר תושב לתת לו נבלות, וכן יכול להרויח ממנה למוכרה לגוי, ייעצה התורה שבהמה שנטרפה בשדה, לא ימכרנה לגוי ולא יתננה לגר תושב עני, כי יכול להיות שנכנס בה ארס מכח אותו מעשה שנטרפה, ויש בעלי חיים שיש להם ארס בצפרניהם, כמ"ש החזקוני כאן, שהטרפה קשה מן הנבלה, שיש בה ארס הדורס. וכ"כ בתולדות יצחק לפי שיש בטרפה סם המות מן הדורס, ואם יאכלנו הגוי וימות, יבואו על היהודי בעלילה שטמן לו ארס, לכן כל מה שנטרף בשדה יתננה לכלב. רי' מאיר נקי שליט"א].

"ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה. והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה וגו'. ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר". ויש לשאול למה לי ההקדמה שש שנים תזרע את ארצך. ואולי יש בזה מצוה, או קצת מצוה לכתחלה, כגון בשביל להרבות בתרומות ומעשרות, ובשביל שבשנה השביעית יהיה מה להפקיר לעניים. ואולי גם בשביל קיום מצות שביתה בשבת ובשנה השביעית, שאם מניח שדהו בור, מבלי לעבוד בה כלל בו' ימי המעשה, וכן בשש שנים, מה מצוה יש שש שנים בשבת בשנה השביעית. ובפרט אם צריך שביתה הניכרת. ואי נמי בשביל מצות ישוב ארץ ישראל. ובדעת זקנים (שמות כג, ט) כתב, ושש שנים תזרע וגו', אתמר במדרש, דאפי' אין לו לאדם אלא חורבה אחת בתוך גנו חייב לעבדה בכל יום. ונראה לה"ר משה דדוקא בארץ ישראל כדי להרבות הפרשת תרומות ומעשרות.

מי שיש לו גינה בארץ ישראל, אם חייב לזרוע בה, לקיים מצוות תרו"מ

[ממהדורא אחרת]. "ושש שנים תזרע את ארצך, ואספת את תבואתה. והשביעית תשמטנה ונטשתה". יש לשאול, דאטו יש מצוה עשה לזרוע בארץ כל ששת שנים. ופשיטא הוא דשרי, שרק בשמיטה מאסר. ועוד מדוע כתיב את "ארצך" ולא שדך, וכמו שכתוב בכל מקום (ויקרא כה, ג. ועוד). ויש ליישב לפי מה שכתב בדעת זקנים כאן בשם מדרש: אתמר במדרש דאפילו אין לו לאדם אלא חורבה אחת בתוך גנו, חייב לעבדה בכל יום. ונראה לה"ר משה, דדוקא בארץ ישראל כדי להרבות הפרשת תרומות ומעשרות. ע"כ. ולכן אמר 'ארצך', לומר שזה משום ארץ ישראל. ושם משום מצוות יישוב ארץ ישראל. דאילו משום תרו"מ, צ"ע אם גינה שעל חייב הנזרע שם בתרו"מ. [ראה בביאור הגר"א (יו"ד רצד, ג), וברמב"ם (מעשר פ"א ה"יא), דבצלים שהשרישו זה בצד זה, אפי' השרישו בקרקע עליה פטורין מן המעשרות].

מדוע פעם רוב בהמות היו כשרות ועתה רובם טריפות

"ובשר בשדה טרפה לא תאכלו". כתב בס' רמתים צופים (ס"א אות קיט) בשם המגיד מקאזניץ, דהנה בחולין (יא). איתא, רוב בהמות כשרים, ומדוע עתה הוא בהיפוך שרובם טריפות, אלא שהכל נברא

האם יש מצוה לזרוע את הארץ בו' שנים בשביל תרו"מ ושביתה בשבת ובשביעית, וכן בשביל יישוב ארץ ישראל

בשביל ישראל, וכאשר כולם צדיקים אז גם הבע"ח המתוקנים להם המה כשרים, ובימיהם שרובם צדיקים היו גם הבהמות כשרים. וז"ש "שנים מכל תביא אליך להחיות אתך", שבכל יצורי הבעלי חיים לא ימצא רק שנים שלא חטאו. שבימי נח כולם היו חוטאים, והשפיעו על הבעלי חיים.

אם מותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת

"לא תשא שמע שוא". בגמ' (מו"ק טז). ומנלן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא, ואתי ואמר לא מתחזי כלישנא בישא, דכתיב העיני האנשים ההם תנקר. והנה הרב עיון יעקב כתב, מקשים העולם, דהא איתא בירושלמי פ"ק דפאה שמותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת, ודתן ואבירם היו בעלי מחלוקת, ומנלן לשאר אינשי דעלמא. וע' בפתח עינים מ"ש בזה. ובגליון הש"ס בירושלמי (פ"ק דפאה ט"ד) כתב לתרץ, שהטעם שהתירו לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת, כדי להשקיט הריב, כמו המעשה של אדוניהו, שעל ידי שהגידו לדוד ענין אדוניהו, וכמו שאמר נתן הנביא ואני אבוא אחריו ומלאתי את דבריו, נתעורר דוד והמליך את שלמה, ותשקוט הארץ. אבל להוסיף תבערה להגיד לשון הרע מדברי החולקים ולהגדיל אש המלוקת פשיטא דאיסור גמור הוא. ובזה ניחא ליישב מה ששמענו בשם הגאון מופת הדור מהר"מ סופר (י"י) שהיה מקשה ממה שאמרו בגמרא (מ"ק טז) ששליח ב"ד רשאי להגיד בב"ד כל החירופים שאמר לו הבעל דין, על בית הדין, ואין בזה משום לשון הרע, ולמדו כן מהפסוק העיני האנשים ההם תנקר, והרי דתן ואבירם היו בעלי מחלוקת, ומותר לומר עליהם לשון הרע, ולפי האמור ניחא, שהרי שם השליח היה מגדיל המדורה ולא היה לו להגיד, ובע"כ דשליח ב"ד רשאי להגיד. ע"ש. וכן כתב הגר"ח בספר בן יהוידע. והחפץ חיים (כלל ח, באר מים חיים אות טז) כתב, שמכיון שהרי"ף והרא"ש שהביאו כל דיני לשון הרע ועניניו בסוף פרק במה מדליקין, לא הביאו הירושלמי הנ"ל, מכלל דלא ס"ל הכי לדינא, מכח דברי הגמ' בבבלי (מ"ק טז) שנראה היפך דברי הירושלמי. וכן כתב הגאון ר' רפאל בספר מרפא לשון שגם הרמב"ם לא ס"ל כהירושלמי. ובהגהה שם כתב, שלפי מ"ש בגליון הש"ס הנ"ל, שלא הותר אלא כשמשקיט את הריב וכו', וא"כ אין סתירה להירושלמי מהגמ' שלנו, י"ל שגם הראשונים יודו לזה להלכה. [מאור ישראל שם].

מה העונש והשכר של מצות בשר וחלב

בטרגום המיוחס ליונתן: אין אתם רשאים לא לבשל ולא לאכול בשר וחלב מעורבים כאחד, שלא יתחזק רוגזי ואבשל תבואתכם דגן וקש שניהם כאחד. ע"כ. ושמו זה המקור למה שכתב רבינו יהודה החסיד בס' גימטריאות (פ' משפטים) וז"ל: ראשית ביכורי אדמתך, נסמך לגדי בחלב אמו, שאם תהיה זהיר מלאכול בשר בחלב, הקב"ה יבשל פירותיך בעתם, ותביא ביכורי אדמתך בית ה' אלהיך. ע"כ.

ראשית בכורי אדמתך וגו', לא תבשל גדי בחלב אמו

צריך ביאור מה ענינים זה לזה. וידוע בשם אחד מן הגדולים זצ"ל, שביאר ע"פ מה שמצא בספרי החוקרים שכאשר מבשלים בשר בחלב ביחד ומשקים את העץ מועיל מאד להשביח פירותיו, וא"כ זהו כוונת הכתוב שאף שכוונתו לשבח הפירות בשביל מצוות ביכורים אעפ"כ לא יעשה כן. ובעיקר מצוה זו, הנה בדקדוק לשון הכתוב יש לומר שיכול לבשל את הפרה עם הכחל שלה ולכן נקט בחלב אימו. א"נ רבותא קמ"ל, דס"ד שזהו מאכלו ומזה נזון כל גופו א"כ הוי חלק מבשרו.

גדי שיינק מאימו וקיבתו מלאה חלב, האם מותר לצלותו תיכף לקרבן פסח, ראשו על כרעיו ועל קרבו

יש לעיין מדוע נאמרה פרשת בשר בחלב אחרי מצות שלש רגלים. וכתב רבינו חיים פלטיאל (ג), שלא תאמר כיון שהוזהרתי על אכילת פסח, מעתה אתקן אותו בחלב שהוא רך, ואצלנו להטיף עליו מחלבו, כמ"ש ויבשלו את הפסח, דאע"פ דסבר רבי שלא לבשלו בשאר משקין מבושל מבושל, סד"א הני מילי שאר משקים, אבל אם שחט טלה ומצא בו קיבה מליאה חלב שיינק מאמו, הוה אמינא הואיל וכתבי ראשו על כרעיו ועל קרבו, אף הקיבה נמי יהיה קרוי קרבו, ויהיה מותר באותו חלבו, קמ"ל.

הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי

ובפרש"י: כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם לא אעלה בקרבך. ולכא"ו מבואר בזה שאמר להם את כל זה קודם חטא העגל, והיינו קודם שעלה להר מ' יום. [ויש לעיין אם קודם מתן תורה]. וצ"ע א. מדוע הודיעם כל זה עתה, דמה

ועכשיו שלא זכיתם הרניי מוסר אתכם לשליח.
ושו"ר ברמב"ן ע"ש.

ומה שאמר להם השי"ת כ"ז עתה קודם מתן תורה,
שמוא לעוררם שיש חסרון בקבלת התורה שלהם,
ששורש החסרון של חטא העגל היה כבר במתן
תורה (כמשארז"ל אתה רואה אותם וכו' ואני רואה וכו') על
מנת שיתחזקו יותר ויוסיפו בהכנת ליבם ברצון
בקרבת השי"ת. ומה שהקשינו מדוע לא נחרדו,
שמוא אכן נחרדו, או שייראו אם תלך השכינה הק'
עמם, כמו שיראו כשאמרו דבר אתה עמנו וגו'.
ומ"ש כאן ועבדתם את ה' וגו' והסירתי מחלה
מקרבך, שמוא משום שאם היו זוכים שתלך שכינה
הק' עמם להביא היו זוכים למצב של שלימות בכל
מכל כל. וכמו שמרע"ה לא כהתה עינו ולא נס
ליחה, "ולא היה שייך אצלם כלל מחלה". ומ"ש
'ולהביאך אל המקום אשר הכנתי', לכאורה מבואר
מזה שעיקר מתנת ארץ ישראל הוא מחמת שהיא
מקום המקדש. אי נמי שבנין ביהמ"ק היה אחר
שנחו מכל אויביהם וא"כ הוא סימן לישובם בארץ.

תועלת עתה בהודעה זו. ב. מדוע ישראל לא נחרדו
לשמוע שלא תלך השכינה הק' לפניהם. [דשמוא
הבינו שהיא מחמת שיחטאו ולא יהיו ראויים] ג. מה ענין
"ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת
מימך והסרתי מחלה מקרבך", לפרשה זו. ד. מה
צורך שיביאם אל בית המקדש הלא אין צריכים
אלא שילחם מלחמותיהם להכניסם לארץ.

והנה נראה שמלאך זה הגיע בימי יהושע, כמ"ש
(יהושע ה): ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא
והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וגו'.
ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. וממה
שהגיע בימי יהושע מבואר שבימי משה היתה
עימם שכינה, וכמו שהתפלל משה וקבל ממנו
השי"ת, וזהו שאמר "עתה באתי", פי', ולא בימי
משה, אע"פ שהייתי צריך לבא כבר בימיו [ושו"ר
ברמב"ן]. ויש לעיין אם קודם מתן תורה היתה עימם
שכינה ממש, או רק מלאך, כמ"ש ויסע מלאך
האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם.
ומצאנו במדרש רבה: אמר הקב"ה לישראל אילו
זכיתם אני בעצמי נעשיתי להם שליח כדרך
שעשיתי לכם במדבר שנא' וה' הלך לפניהם יומם,

ענייני רפואה

ושמירת המצוות

"ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת
מימך והסירותי מחלה מקרבך, לא תהיה משכלה
ועקרה בארצך, את מספר ימיך אמלא". יש לשאול
עפ"ד רבינו הרמב"ם בכ"ד, שאין חדש תחת
השמש, והרבה ניסים כבר הוטבעו בטבע, וכתב
במשך חכמה (בראשית ה, ה) "שחיי האדם קצובין לו
מתחילת יצירתו שניתן בו ליחות השרשי על משך
וזמן שנים אלו, וזה דומה לנר שיכול לדלוך שעות
ורגעים. ומעת לידתו שניהם ידועים במספר".
(ואדה"ר נבוא לחיות לעולם, כקיום הגלגלים וצבאם, וע"י חטאו
מת תוך ימיו, ונפסק לחלוותו ונתפרדו יסודותיו. שם.) א"כ איך
יתכן שיוסיף ימים ושנים יותר ממה שנקצה לו
מתחלה בטבע ע"י השי"ת, וכן כיצד ישראל מעל
המזל. והתשובה לזה שהטבע מדוד למי שאינו
עבד השי"ת, אבל עבדי השי"ת מקבלים תוספת
כח רוחנית שנותנת כח לגוף מעל הטבע. ולא
עליהם נאמרה גזירת הכוכבים, ששייכת למי
שנוהג כפי הטבע בלבד, לא לעבדי השי"ת. ויש
הרבה להרחיב זה לפי דברי קדשו של רבינו
הרמב"ם, ושבאמת הכל אחד, הגם שלאידך
מפורש ברמב"ן ס"פ פרשת בא שאין טבע כלל

ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירתי מחלה מקרבך

מבואר בזה שמאכלם של הצדיקים יש בו ברכה
ואף מרפא ומסיר לגמרי כל מחלה אפילו אם כבר
נמצאת בקרב. וראינו בזה ב' חידושים נפלאים. א.
במגיד מישרים כתב (בתו"ד), שאם יהרהר בדברי
תורה על כל לגימה ולגימה אפילו אם יאכל דברים
שמזיקים לו לא יזיקוהו ואפי' אם ישתה מים
אליבא ריקניא [ומשמע ששעת הבליעה היא הקובעת
והיא עיקר האכילה]. ב. ר' אהרון ראטה זי"ע הביא,
שיש רוחות טובות המונשבות על החיטים וכו',
שעתידין להגיע אל פי הצדיקים ומוצאים
הצדיקים בלחם שאוכלים את כל הרפואות
והחיצוקים ויש לעיין אם מותר לנו לסמוך על דברי
המגיד למעשה. ולכאורה דבר זה הוא מציאות
מכח התורה הקדושה כשם שדברי תורה קולטין
ממלאך המוות, וכ"ז בדבר שאינו היזיק ישיר
ודו"ק. [ושאלנו לא' מגדולי ישראל שליט"א על דברי המגיד
הנשיב שאנו לא בדרגת הבטחון של מרן הב"י. ומ"מ ודאי
ייעיל לשמירה והצלחה].

הבריאות והאריכות ימים בטבע של חוזק האמונה

ואלא הכל נס. וכבר עמד בזה רבינו אברהם אבן עזרא על פסוק זה (שמות כג, כה). [וזת"ד קדשו: אמר אברהם המחבר. יש חכמים גדולים מחכמי התורה, שלא התעסקו בחכמת התולדות. ולכן לא יכולתי לפרש אלה הברכות, אם לא אזכיר מעט מן החכמות. בעבור שגוף האדם מהעולם השפל, והנשמה העליונה קשורה בו, ויש אמצעיים בין הנשמה והגוף. והנה הם שני כחות. ובלשון הקדש יקראו על הרוב רוח ונפש, כי הנשמה היא החכמה, ומושבה במוח הראש, וממנה יצא כח כל ההרגשות ותנועת החפץ. והרוח בלב, ובו חיי האדם, והיא המבקשת שררה להתגבר על כל העומד כנגדה, והיא בעלת הכסע, וכן אמר שלמה אל תבהל ברוחך לנכסם [קדלת ז], כל רוחו יוציא כסיל [משלי כט]. והנפש בכבד. והיא המתאוה לאכול, וכתוב כי תאוה נפשך [דברים יב]. והנה יש אדם שנברא שתהינה לו אלו השלש הנזכרות חזקות, או כולן רפות, או זו חזקה וזו רפה, או לא חזקה ולא רפה. והנה בני"א על כ"ז מינים משונים. והשם הנכבד נתן התורה לחזק ולהגביר ולהגדיל הנשמה העליונה, ואז לא ימשול הכסע עליה. ואם לא תהיה התורה נשמרת, אז יגבר הגוף על הנשמה. והשם יתעלה בחר בישראל והורם תורתו, וכאשר ישמרוה, ימצאם חכמתם ויזריכם דרך ישרה לכל דבר שלא יזיק להם. ויהיה גופם סר אל משמעת הנשמה, ולא להיפך. ובהתאמץ הנשמה יתאמץ כח השומר הגוף שיקבל האדם מן השמים, והוא הנקרא תולדת. והנה הברכה תהיה בכל מאכל ומשתה, כי יש מארה באה לחסר כח התולדת, וכל התחלואים באים בעבור אוכל הנכנס בגוף, והנה לא יפחד שומר התורה מהם. ויש תחלואים באים מחוץ ועו"ז כתוב והסירותי מחלה מקרבך. והנה שומר התורה אין על"ז צורך לרפוא עם השם הנכבד, על כן כתוב: גם בחלוי לא דרש את ה' כי ארופאים (דה"ב טז, יב). והנה דברתי על חכמת הרפואות. ועתה אדבר על חכמת המזלות. דע, כי כל הנוול יקרוהו מקרים כדרך מה שיוה מערכת המשרתים ברגע הולדו וערך אלה אל אלה. והדבר עמוק מאוד. והנה יהיה כפי מולד שיהיה עקר, אך אם היה הדבק בשם במולדו, השם הנכבד שהיה דבק בו, יאמץ כח תולדת הכליות, ויתקן עלילות הזרע עד שיוולד בנים, לכן אמר השם לאברהם, אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים. וגם יחיה שנים רבות, כי לכל איש זמן קצוב וזמן ידוע שיכול לחיות כפי רוב החושים והליחה התולדית, (לא אש זרה וליחה נכריה, כי הוא הפך התולדות). והדבק בשם יחזק החושים והליחה בכח הנשמה. ואז יחיה האדם יותר מהזמן הקצוב. וכן כתוב, יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה (משלי י). וכתוב בחצי ימי יעזבנו (ירמ' יז), וכתוב: כי אם ה' יגפנו או יומו יבא (ש"א כו, י). והנה המת במלחמה או במגפה לא מת ביומו בזמן הקצוב, כפי תולדת החושים והליחה, כי מחוץ באו לו מקרים. והנה, השם שדבק בו, יצילנו מכולם. ובתורה, פן ימות במלחמה, ואי"ז הפך חכמת המזלות, כי דבר המזל תלוי בדברים רבים, לכן כתוב הנני יוסיף על ימיך (ישעי' לח). ע"כ].

ודברים שסיחיו דעתו ויצחק מהם, ויבחרו לעמוד לפניו לשמשו מי שישמח החולה בו. וכל הנכנס אליו, יכנס בשמחה, כי לבו ועיניו אל הנכנסים אליו. ושם (בשער השלישי) כתב: ההפעליות הנפשיות ישנו הגוף שנויים גדולים נראים לכל, ויעיד על זה, תראה אדם חזק הבנין וקולו חזק וערב ואור פניו מבריק, וכאשר יבוא לו פתאום דבר שימאסהו מיאוס גדול, יפלו פניו מיד ויסור זהרם, ואור פניו ישונה וקומתו תשפל וכו', ולפעמים יהיה נרעד מרוב חולשה, וגידיו הדופקים יקטנו ויחלשו, וישתנו עיניו וכו'. ובהפך מזה תראה אדם חלוש הגוף, כאשר יבא לו דבר שישמחהו שמחה גדולה... יחזק גופו וירום קולו, ויאירו פניו ותמהר תנועתו, ויחזקו ויגדלו גידיו הדופקים ויתחמם שטח גופו וכו', וסיבת אלה המקרים כולם, תנועת החושים הטבעי והדם אל שטח הגוף וכו', פעמים מגיע האדם הנואש מיגונו לרע מזלו, עד שלא יראה למיעוט כח הראיה ועכירותו. ואולם המצליח יוסיף מאור עיניו תוספת מבוארת, עד שידמה כי אור האויר הוסיף וגדל. ובעבור זה ציוו הרופאים להשיגח בתנועות הנפשיות ולהסתכל בהם תמיד שיכוונו להשוותן, [שהיו בשווי בכל המצבים העוברים על הנפש]. ולא יקדימו להן הנהגה אחרת בשום פנים. ויחשוב הרופא, כי כל חולה, לבו צר, וכל בריא, רחב הנפש, ולכן יסלק מעליו ההפעליות הנפשיות המביאות לקוצר רוח, כי בזה תיארך בריאות הבריא, והוא הקודם ברפואת כל חולה. ע"כ.

כיצד הוא מילוי שנות הצדיקים מיום ליום

"את מספר ימיך אמלא", מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש (ר"ה יא). מובא מהגאון גליא מסכתא, שאמר בהספדו על הגר"ח וולאזין, שדוקא אצל משה רבינו שנולד מהול מחשבין משעת הלידה. אבל בשאר צדיקים מחשבין מיום שנכנס למילה, והגר"ח וולאזין נולד בז' בסיון ונפטר בי"ד בסיון. ע"כ. אולם בפנים פתו (במדבר לג, לט) כתב שכשם שאהרן הכהן נפטר בר"ח אב, כך נולד בר"ח אב. [וע"ש דאע"פ שאצל מרעה' נשלמו ק"כ שנה בו' אדר, הקב"ה חישב גם שעות, שנסתלק בשעה שנוולד]. וכ"כ בערוך לנר (ר"ה ב). ובס' טעם הצבי (ס"ב) הביא דלפמ"ש בס' קרנים לר' אהרן מקרדינא שאברהם אבינו נפטר בר"ח טבת (תקבר בשיבה טובה ר"ת טבת), כתב בס' בת עין מאווריתש, שגם נולד בר"ח טבת. ושכ"כ בבית ישראל (חנוכה תשכו), ושע"ז נאמר בעשירי באחד לחודש נראו ראשי ההרים, שזה

ההשתדלות לרפואת החולה בעיקר בסילוק הדברים שהביאוהו לקוצר רוח

מובא מספר הנהגת הבריאות לרמב"ם (שער השני אות יט) שכתב לגבי ביקור חולים, שצריך לספר לחולה סיפורים משמחים שירחיבו את נפשו,

רמז לאבות הק' שנקראו הרים. ואע"פ שבר"ה (א). איתא שהאבות נפטרו בניסן או בתשרי, צ"ל דהיינו מצד הבחינות, שהיתה כאן בחינה של ר"ח טבת. ע' בקדושת לוי (דרוש לפסח) במה שיי"א שבפסח נימול אברהם, וי"א ביוהכ"פ. אכן בנן יהוידע (קידושים לח). הקשה, שהרבה צדיקים גדולים לא נסתלקו ביום לידתם, ותי', שאין זה בדוקא מיום הלידה, אלא מיום שהגיעו לשלימות, ומשה רבינו שאני שהיה מושלם כבר בלידתו. [והעירו בזה מהקדמת רב פעלים ח"ד, שאביו של הגרי"ח זיע"א נפטר בז' באלול תרי"ט, ואחר ז' ימים ביי"ג אלול ישב הגרי"ח על כסאו, ונפטר כעבור נ' שנה ביי"ג אלול תרס"ט].

מדוע אלעזר ואיתמר לא עלו להר סיני

"אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני ישראל". הקשה הטור, מדוע אלעזר ואיתמר לא עלו, ותי' כדי שלא ייכשלו אח"כ גם הם כמו שנדב ואביהו נכשלו כאן, ולא יכלה זרע אהרן ח"ו.

אלו אנשים זכו לברכתו של משה רבינו להאריך ימים הרבה ונתקיימה הברכה

בספר רמתים צופים (סי' ב אות יז) כתב בשם הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימנאב, "ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה וגו'", היינו שבירכם שיתעכבו בעולם הזה ויאריכו ימים הרבה כי ישיבה הוא עכבה. ע"כ. ונראה לפרש דברי קדשו, שמשה רבינו לקח עימו את יהושע משרתו, והנה תשוקת כל ישראל היתה ג"כ להתקרב יותר ויותר אל הקודש, ונצטערו צער רב שרק יהושע הולך עם משה רבינו, אבל לזקני ישראל היה בזה חשש פגיעה, ומשה רבינו לא יכל לבאר להם שיהושע עדיף מכולם מחמת טוב מזוג, ולכן אמר להם דברי פיוס, שזהו כבודם שימיתנו להם ולא יטרחו לבא עימו, ונתן להם ברכה שיזכו להאריך ימים הרבה. ובאמת שנתקיימה הברכה כמו שמפורש בנביא יהושע (פרק כד), "וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ואשר ידעו את כל מעשה ה' אשר עשה לישראל".

הפלא הגדול שכולם אמרו נעשה ונשמע

"ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה". לכאורה היה כאן כמה ניסים גדולים: א. שכוונו כל 600,000 איש מישראל לאותם המילים בדיוק. ב. שכולם אמרו דבריהם באותו רגע [בכל מילה ומילה] ג. שכולם אמרו דבריהם באותו טון דיבור, ולא הגביה אחד קולו

מחבירו. ואם כן היה זה להם מעמד מרגש מאד, שכולם שומעים הכרזה עצומה למאד בקול אחד ומשותף ומזוייק שמקבלים עליהם עול מלכות שמים גמורה. ובודאי שעצם מעמד זה החרט עמוק בליבם. א. רצון כנה ודעה ברורה לעבודת השי"ת. ב. הרגשת אחדות נפלאה. ויתכן שעם ישראל הגיעו לכל זה בכח הבחירה שלהם ולא בדרך נס, וא"כ צ"ע איך הזדמן מצב זה שהוא כל כך מופלא.

ולכאן מוכרח לומר שנקבצו כולם מתחילה, וטכסו עצה יחד כאיש אחד, ואמרו בואו ונקדש שמים שמים בכל העולמות ונכריז יחדיו כולם בקול אחד על קבלת עול מלכות שמים. אך יותר נראה לבאר, שמכח האחדות העמוקה שהיתה ביניהם היו ממש לב אחד, והלב הוא מקור הרצונות, וא"כ היה לכולם רצון אחד משותף, והרי אדם כשמדבר הכל הוא כפי רצון ליבו, אם בקול גבוה או נמוך ואם במרוצה או בנחת, ולכן אחר שהיו הלבבות קשורים זה בזה, היה להם רצון משותף. ואל תתמה היאך אפשר לחבר בין כל הלבבות, דכבר נודע גם בחכמת המדע, שרצון הלב פועל במציאות על בדברים שאין נתפסים בעיני בשר, וראיה לזה שריעי איוב היו רחוקים מאד זמ"ז, ואעפ"כ היו מרגישים בליבם צרת אחד מהם. ומכאן נבין גדול מעלת אהבת תורה ואהבת השי"ת, שיכול להשיג קדושה כאילו כולו תורה.

איזו ברכה בירך השי"ת את עם ישראל לפני מתן תורה, ואותה מזכירים בכל תפלה

בתפלה אומרים בברכת שים שלום "המברך את עמו ישראל בשלום". וצ"ע היכן בירך השי"ת את עם ישראל בשלום. אכן הדבר מפורש במס' דרך ארץ זוטא (פרק השלום): "א"ר יהושע גדול הוא השלום, שבשעה שעמדו ישראל ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כד), שמח בהן הקב"ה ונתן להם תורתו וברכם בשלום, שנאמר (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". ע"כ. ובזה יבואר נוסח התפלה. ב. עוד יש לבאר דקאי על ברכת כהנים שמסיימת וישם לך שלום. אכן זה דוחק, שיש שם ברכות רבות, וכאן משמע שיש ברכה מיוחדת על שלום. ג. אלא יש לפרש על הברכה האמורה אחרי ברכת כהנים "ואני אברכם, ומפורש בגמ' (מגילה יט) "ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים - דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ברכה דהקב"ה - שלום, שנאמר ה' יברך את עמו בשלום". וכן ביאר בפרחי כהונה (מגילה שם). ובפירוש

סידור התפילה לרוקח (עמ' שנד) ביאר את הנוסח שלהם "וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך", כדכתיב ה' יברך את עמו בשלום. וע"ע בשבלי הלקט (סי' ה) שכאשר שנכנסו ישראל לארץ ונתקיים להם ונתתי שלום בארץ (ויקרא כו, ו), אמרו מלאכי השרת המברך את עמו ישראל בשלום.

בדרך נס זרק בדיוק חצי הדם על המזבח וחצי על העם משום כריתת ברית

"ויקח משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק על המזבח. ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה". במדרש (ויק"ר ו, ה), ומהיכן היה יודע משה חציו של דם, ר' יהודה ברבי אילעי אמר הדם נחלק מאליו. ב. ר' נתן אמר נשתנו מראיו ונעשה חציו שחור וחציו אדום. ג. בר קפרא אמר מלאך ירד בדמות משה וחלקו. ד. א"ר יצחק בת קול היתה יוצאת מהר חורב ואומרת עד כאן חציו של דם. ה. תני ר' ישמעאל, בקי היה משה בהלכות דם וחלקו. וישם באגנות, ר' הונא בשם ר' אבין באגנת כתיב לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה אמר משה לפני הקב"ה מה נעשה בחלקך אמר לו זרוק על העם, ומה נעשה בחלקם אמר לו זרוק ע"ג המזבח. ע"כ. [ובמדרש תנאים לדברים א': א. ר' ישמעאל אומר משה כיון מעצמו, שנא' לא כן עבדי משה. ב. ר' לעזר אומר, מיכאל ירד ואחז בידו של משה ואמר לו עד כאן הוא חצי הדם. ג. ר' יצחק או' בת קול יצאה ואומרת עד כאן הוא חצי הדם. ד. ר' נתן אומר הדם נשתנה למראה. ה. ר' אומר לפיכך ידע משה איזה הוא חצי הדם. אמר המקום למשה זרוק על העם שלא ימרו כבודי באלהי נכר הארץ, וזרוק חצי הדם על המזבח שאיני כמיוון באומה אחרת]. וביאר בעקידת יצחק (שמות שער מז), שזה פלא איך אפשר לצמצם חצי הדם שוה בשוה דרך לקיחתו בשחיתת הקרבן, שהרי לא יתכן שחלקו במדה במשקל. והנה כוון בחלוקת זה הדם לחצאין שוים בתכלית השווי, לפי שהוא דם ברית נחלק בין שתי הכתות, חציו על המזבח וחציו על העם ועל דרך שנאמר במראה הנבואה, ויבתר אותם בתווך, כדי שיהא ברית שוה ביניהם. אמנם בין שחיטה וזריקה נאמר ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ע"כ. ובעבודת ישראל (פ' משפטים) ביאר, שמעשה זה היה בה' בסיון במזל תאומים, אשר נדבקו בני ישראל עם ה' כתאומי צביה. וכמשל באהבת אוהבים שנדמים כנפש אחד ודם אחד. וכן היה הרמז כאן על גודל אהבה, כי חשוב בעיני השי"ת

חצי הדם אשר זרק על העם, כמו החצי אשר זרק על המזבח.

האם דם הברית בדרך נס הגיע על כל אחד ואחד מישראל

"ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה". צ"ע שאילו הדם פגע על אחד או שנים מישראל בלבד, יש פתחון פה לומר שרק הם זכו לכריתת הברית עם השי"ת, ולא כל שאר ישראל. וצ"ל לכא' שנעשה נס מופלא ודם הברית בדרך נס הגיע על כל אחד ואחד מישראל. וזה ב' ניסים. א. שהספיק לכל ישראל. ב. שהגיע על כל אחד ואחד. וכן משמע לכאורה במדרש תנאים (דברים) לדעת רבי אליעזר, וז"ל שם: ויזרק על העם, פי' על המזבח בשם העם. אבא חנין אמ' משם ר' ליעזר על העם. כשמועו, ואל תתמה שהרי הוא או', קחו לכו מלא חפניכם וגו' והיה לאבק על כל ארץ מצרים וגו', והרי דברים קל וחומר ומה אם מדת פורענות מעוטה הולך מהלך ארבעים יום, קל וחומר מדת הטובה המרובה. ע"כ.

אם את חצי הדם זרק על העם ממש או על המזבח כנגד חלק העם

כתב בס' שם משמואל (ס"פ משפטים) שבפשיטות נראה, שאת חצי הדם השני זרק על העם ממש, וכן הוא בזה"ק (קהל) פליג ליה לתרין, חצי הדם זרק על העם וחצי הדם זרק על המזבח. אך בתרגום וברש"י ויזרוק על העם וזרק על מדבחא לכפרא על עמא. ונראה דלדעת הזה"ק ענין כריתת הברית הי' שאחר שחלק את הדם שם חלק אחד לה' וחלק אחד להעם, וחזר וזרק את חלק העם על המזבח, וחלק ה' על העם, שבזה נעשה הקשר בין השי"ת ובין העם במה שזרק את של זה על של זה ואת של זה על של זה, וכן מפורש בויק"ר (פ' ו) אמר משה לפני הקב"ה מה נעשה בחלקך, אמר לו זרוק על העם, ומה נעשה בחלקם אמר לו זרוק ע"ג המזבח וחצי הדם זרק על המזבח וכו'.

רמז, שאליהו יבוא ויפרסם הגנב.

באיזה יום כתב משה את כל התורה מבראשית עד פרשת משפטים. "ויכתב משה את כל דברי ה' וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר". פרש"י ויכתוב, מבראשית עד מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה. וכ"ה בפסיקתא זוטרתא, ספר בראשית ואלה שמות, עד ויקחו לי תרומה. [ואפ"ל למ"ד תורה סתומה ניתנה, מ"מ לא כתב זה כי אם לספר באזניהם הדברים מתוך הכתב, אמנם כשכתב התורה, כתב כל התורה שלימה. א"נ מסיני ואילך תורה סתומה ניתנה, כלומר כל המצוות ביחד, דהכא כתיב עלה אלי ההרה ואתנה לך התורה, משמע דמאי דכתיב עד השתא לא מיקרי תורה. רבינו חיים פלטיאל].

דמעוות של יין ושמן זית בפרשה. "מלאתך ודמעך לא תאחר", ופירש רשב"ם, דמעך, הוא התירוש ושמן זית יצהר, שהם צלולין כעין דמעיה ומזוקקים. וכן פירש מנחם.

פעמיים שנזכר המלאך גבריאל בפרשה. א. בתרגום המיוחס ליונתן עה"פ כמעשה לבנת הספיר, כתב, "כמו מעשה אבן ספירים, מזכיר שיעבוד ששיעבדו מצרים את בני" בטיט ובלבנים והיו נשים דשות את הטיט עם אנשיהם, והיתה שם נערה מפונקת הרה והפילה את עובריה ונידוש עם הטיט, ירד גבריאל ועשה ממנו לבינה והעלהו לשמי מרום והתקינו תחת הדום של אדון עולם, זיוו כמו מעשה אבן טובה וכמו חוזק יופי השמים כאשר הם נקיים מעננים. [וכ"כ בפי' הרא"ש בשם מדרש, והוסיף, שבשעה שישאל הגיעו לים, ורצה הקב"ה להטביע המצריים, בא שרו של מצריים וקרא תגר וכו', בא גבריאל והעלה אותו שפיר לפני הקב"ה, וזהו כמעשה לבנת, לבנת זכר ללבנים, ספיר זכר לשפיר, פ"ל העור שבו נולד הולד. והיה תחת רגליו עד שעת החורבן, אז השליכו ארצה, וזהו שאמר הכתוב ולא זכר הדום רגליו ביום אפון]. ב. "ויקח משה חצי הדם וישם באגנות", כתב בפירוש הרא"ש, שהיה בדיוק חצי חצי [שאין בריה יכולה לשער אם חצי ממש נשאר בגוף הבהמה], וזה א"א לבשר ודם לעשות, אלא המלאך גבריאל חילק את הדם.

פעמיים שנזכר המלאך מיכאל בפרשה. א. "ואל משה אמר עלה אל ה'". מדלא נאמר עלה אלי, משמע שנאמר כן על ידי מלאך. ואיתא בת": שמיכאל שר החכמה אמר כן למשה ביום ז' לחודש סיון. [והוא כהן גדול העומד בלבוש כה"ן גדול בגי' זה"ו מיכאל. וי"מ כי זהו גבריאל. ילקוט ראובני בשם ס' ציוני]. ב. "כי ילך מלאכי לפניך והביאך וגו'". בשפתי כהן הביא מרבינו חננאל שזה המלאך הוא מיכאל. והרמז "מלאכי" אותיות

אימתי נאמרה פרשת שילוח עבדים, אם במצרים או במרה או אחרי מתן תורה, ומדוע נאמר עבד עברי ולא אחיך. יש להסתפק אימתי נאמרה פרשת משפטים, ומהו ביאור הכתוב "אשר תשים לפניהם". ויש בזה כמה אפשרויות. א. דקאי על זמן מתן תורה, כאשר עלה משה להר, ואמר להם הנה אהרן וחור עמהם, מי בעל דברים יגש אליהם. ואלו המשפטים אשר שם לפניהם להתעסק בהם. [ובמשך חכמה (פ' ואתחנן. עה"פ, ואתי ה' צוה בעת ההיא אלמד אתכם חקים ומשפטים לעשתכם אתם בארץ), כתב, דהיינו שסמוך לעשרת הדברות צוה לו דיני עבד ואמה העבריים. וזה נוהג רק בארץ. גם בתנא דבי אליהו (פרק כב) איתא, כשעמדו אבותינו על הר סיני לקבל את התורה נדעזעו ורעדו ופחדו וחרדו חרדה גדולה, פייסן משה תחלה לישראל ואח"כ ערך להם נזיקין וכל מוגות הדין, דכתיב אח"כ ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וגו']. ב. דקאי על מצוות דינים שנצטוו במרה. [וע' בתנחומא (ס"ב), כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל פתח במשפט, מה כתיב, שם שם לו חוק ומשפט (שמות טו), וכאן למד משה את המשפטים שלמד לישראל]. ג. דקאי על זמן יציאת מצרים, שנצטוו שלא להשתעבד איש באחי. [כמ"ש בהפטרות הפרשה (ירמיה לז) אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוצאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר, מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך. וכ"כ בירושלמי (ר"ה ג, ה): ויצום אל בני ישראל (שמות ו, יג), על מה צום, על פרשת שלוח עבדים. ולא נענשו ישראל אלא על פ' שלוח עבדים]. ובזה ביאר בחי' מהר"ל דיסקין עה"ת (ריש פרשת משפטים) מדוע נכתב כאן עבד 'עברי', ולא כי תקנה מאחיך לך עבד, כיון שבמצרים היו מכונים בשם עבריים. ועוד ביאר שם דברי הירושלמי, ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים, שדורש הירושלמי פשט הכתוב, שהכל צוואה אחת, שכמו שצויה לפרעה לשלח את ישראל לחורין, כך צוה לישראל לשלח את עבדיהם העבריים לחורין.

היכן שמעה כל אוזן בסיני "כי לי בני ישראל עבדים". פרש"י אוזן ששמע בסיני כי לי בני" עבדים, והלך ומכר עצמו תירצע. ומקשים, היכן שמעה כן בסיני, שהרי אין כתוב כן בעשרת הדברות. ואין לומר שכל התורה קבלו מסיני, שהרי עכ"פ שכחוה, שהרי נצטוו אח"כ כל מצוה בזמנה. ותי' החזקוני דקאי על פרשת בהר שנאמרה בהר סיני, ושם כתיב כי לי בני ישראל עבדים וגו'. וגם פרשה זו נכללה בפרשת בהר.

מי יפרסם את הגנבים שלא מצאו אותם. כתב בשפתי כהן (כד, יח) "אם לא ימצא הגנב", ראשי תיבות אלי"ה,

"מיכאל". וכ"ה ברבינו בחיי בשמו, [ושהוא השרף שנראה לישיעה, כמ"ש ויעף אלי א' מן השרפים וכו', ולא היו ישראל נמסרים בידו כל ימי משה כי היה ממלא מקומו של המלאך. ולרמב"ן מלאך שר הצבא שחזר בימי יהושע היה גבריאל (שר הגבורה, להיות על ערי האויבים ויפילו לפני ישראל לאלפים ולרבבות), ומשה כל ימי חייו מילא מקומו של גבריאל].

מי היו נערים יפה תואר. במיוחד ליונתן: ואל נדב ואביהוא נערים יפים, לא שלח מכתו באותה שעה, ונשתמרה להם ליום השמיני למילואים וכו'. [ואפשר שהכוונה שהיו נאים במעשיהם ונקיים מכל חטא].

אש אוכלת אש בפרשה. במיוחד ליונתן עה"פ כאש אוכלת בראש ההר: ומראה זיו כבוד ה', כמו אש בוערת, וזיקוקי אש אוכלת אש, והיו רואים ותמהים בני ישראל.

חי שלש ארבעים, ועמד למעלה שלש ארבעים. משה רבינו. כתב במגלה עמוקות (אופן קכא. הובא בילקוט ראובני כאן): כמו שחייו של משה נחלק לג' פעמים מ', מ' שנה במצרים, מ' שנה בכוש, מ' שנה במדבר, ובכוש היו שנותיו בצער ובגירות, כן היו ג"כ הימים בהר סיני, ומ' ימים אמצעים בכעס.

באיזה יום שביעי נתעלה השי"ת וכביכול ישב על כסא כבודו. "וביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו" (תפלת יוצר של שבת). כתב בשפתי כהן (כד, יח), כמעשה לבנת הספיר וגו', רמז שאחר שקיבלו ישראל התורה כביכול ישב הקב"ה על כסא כבודו בשמחה. והספיר היינו כסא (יחזקאל א, כו), ונגזר על ביהמ"ק להבנות מאבן ספיר, שנאמר ותחת רגליו, וכתוב (ישעיה סו, א) הדום רגלי, וכתוב (שם נד, יא) ויסדתיך בספירים. ע"כ.

המאמר "שאלות לשלחן שבת"

יעמוד לזכות **צביה חפציבה בת שושנה** תחיל לזיווג הגון, בקרוב ממש. ויזכו לכל הברכות ולכל הישועות, ויזכו לבית של תורה וקדושה, ולדורות ישרים ומבורכים, חיים וקיימים בריאים ושלמים, צדיקים וחסידיים קדושים וטהורים, תלמידי חכמים אמיתיים. אמן נצח סלה ועד

נקודות דרך

בשמירת המצוות טמון טובות אינן סוף

לגויים, לנצח נצחים, מחמת רוב עוונותינו, תיכף אחרי שעברו שש שנים, גם אם זה מסיבות שונות שלכן לא מיצה כדבעי את השעבוד, ועמדו לו זכויות לצאת בקל מאד מאותה הגזירה, תיכף כעבור שש שנים, הרי הוא בן חורין גמור. שכך הוא חק התורה. ואף על פי שבגזרה שגזרו נכתב שיהיה הוא וכל זרעו עבדים לעולם, מוכרח הוא לצאת לאחר ו' שנים. וגם לא יהיה כל שעבוד על אשתו ועל בניו. ואדרבה אותו מקטרג או אותם גויים, יהיו מחוייבים בחיוב גמור בכל מזונותיו שלו ושל אשתו ושל בניו. ולא עוד אלא שמחוייבים לנהוג בהם כבוד רב כקונים אדון לעצמם, וגם אסור להם לשעבד בהם בעבודות בזויות, אלא רק בעבודות מכובדות. וכל זה גם לגבי מצות שמיטה, לענין הארץ הקדושה, שגם אם יהיה נגזר גלות, לא יהיה זה רק לזמן מועט, בזכות שישמרו מצות שמיטה ויובל.

וזו טובה גם לכל גזירת הגלות, ויש מכל זה הרבה צדדי לימוד זכות, [ולענין שנשאו נכרי']. וז"ל רבותינו ז"ל (פסיקתא רבתי פסקא ח): והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות (צפניה א, יב). א"ר אחא, לא תהא קורא סמ"ך, אלא שי"ן, אחפש את ירושלים, [לשון חופשי]. אמר הקב"ה מוציא אני אותה לחירות, כשם שהכתבתי בתורה: וכי יכה איש את עיני עבדו או עיני אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו (שמות כא כו). אני הכיתי את שתי עיניהם של בניי, שנא' נסך ה' עליהם רוח תרדימה ויעצם את עיניהם (ישעיה כט י), אינו בדין שיצאו לחפשי, הוי אומר אחפש את ירושלים. א"ר ברכיה הכהן בי רבי, אחפש את

השי"ת טמן לנו רווחים עצומים לעד לאין שיעור בדקדוקי מצות שנתן לנו

הנה השי"ת לימד אותנו את המצוות לטוב לנו, ואין לנו שום השגה ושיעור עד כמה טוב נפלא יש בהם לאין סוף, בעולם הזה ובעולם הבא. ודוגמא קלה לזה, במצות שילוח עבדים, דהנה אדם קנה לתומו עבד יהודי, במחיר רב למאד, על מנת שיהיה הוא וכל זרעו עד עולם עבדי עולם שלו, ואף על פי כן, כעבור שש שנים, מחוייב הוא לשלח את העבד, ואפילו אם היה חולה ולא יכל לעבוד, ורוצה עכשיו לנצל את שנות העבודה, צריך הוא לשחרר אותו לעולמים. וגם בשש שנות העבודה, יש הרבה הקלות לפי דיני התורה, שאשתו ובניו אינם משועבדים כלל, ואדרבה, האדון חייב במזונות אשתו ובניו כל משך ו' שנות של השעבוד. וכן האדון חייב לכבד מאד את העבד, כגון לתת לו את הכרית היחידה שיש בבית, ואת המזרן היחיד, ואת מנת האוכל המכובדת היחידה, וכן בכל דבר [לפמ"ש התוס' פ"ק דקדושין בשם הירושלמי], עד שהקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. וכן אסור לו להשתעבד בו עבודת עבד, רק עבודות מכובדות. ולא רק זאת, אלא שצריך גם כן לתת לו הענקה כשהוא שולח אותו, להעניק לו מתנות יקרות בעין טובה.

וכל זה טובה עצומה ונפלאה לאדם, שהוא פעם אחת משקיע במצוה כזו, לקיימה כפי פרטי ההלכה שחוקק השי"ת, או שעכ"פ מקבל עליו לקיים מצוה זו, וממילא מרויח הוא לאין שיעור, כגון שאם חלילה נגזר עליו שעבוד גמור

ירושלים, מוציא אני אותה לחפשי, למה הכתבתי בתורה כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשביעית יצא לחפשי (שמות כא ב), הוי אחפש ירושלים. ע"כ.

וזה רק רווח קל, אבל יש עוד רווחים רבים לאין שיעור. שהם מסודותיו של השי"ת ברוב טובו וחסדו עמנו. ודוגמא נוספת, דהנה השי"ת קנה אותנו לעבדים, כמ"ש אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, וארז"ל על מנת כן הוצאתי אתכם. וכן נאמר במקומות רבים. שקבלו על עצמם עול מלכות שמים, חלף עול בשר ודם שסבבו על עצמם, ומכרו את עצמם לעבדים לפרעה ומצרים. והנה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. וגם יעקב אבינו חלק לעצמו את עולם הבא. אולם הרי יש לנו עכ"פ דין של עבד עברי, שאינו עובד רק עבודות מכובדות, והאדון חייב במזונות שלו ושל אשתו ובניו, וחייב לתת לו את המזבחה ביותר שיש לו בכל דבר ודבר. וגם לא להשתעבד בו הרבה. ושאר פרטי המצוות.

וז"ל מדרש אגדה (פ' משפטים): פתח במשפט עבד עברי, לפי שהיו עבדים במצרים, ופדאם הקב"ה ונתן להם חירות, לפיכך צוה לישראל בראשונה שלא לשעבד באחיהו בפרך ולא לשעבדו רק עד השנה השביעית, שנא' כי עבדי

הם אשר הוצאתי. שש שנים יעבוד. רמז על ישראל שישראל עבדו בשש גליות, גלות מצרים, גלות סנחריב, וגלות ד' מלכויות, הרי שש: ובשביעית יצא. זה מלכות גוג ומגוג. ובאוצר המדרשים (דורשי רשומות עמ' 96), כי תקנה עבד עברי, והלא לא היה לו לסמוך לאלה המשפטים אלא כי יריבון כי ינצו... וכי יכה איש שהן דינין, דורשי רשומות אומרין לפי שנצטוו במרה על הדינין ונתן להם י' הדברות, אמר משה רבש"ע שמא יתעה יצה"ר את בניך ויעברו על המצוות ותגלה אותן מלפניך ותמכרם לעבדים, לכך פתח כי תקנה עבד עברי, כשתקניאם למלכויות אל ישתעבדו בהן יותר משש מלכויות, שש שנים יעבוד: בבל ומדי ופרס ויון ואשור ורומי, ובשביעית יצא לחפשי חנם. אמר לפניו רבש"ע אל ישתקעו ביד רומי אלא זכות עשה עמהם חנם, ובשביעית יצא לחפשי חנם.

וזה נפקא מינה לנו כעת להזהר גם כן שלא להשתעבד איש באחיו, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה שער ג', להזהר בזה מאד. וככל שיכבד את איש הישראלי, איש איש אשר הוא, כך הוא יכובד מן השמים, ויהיו חייו נעימים וקלים, מבלי הרגשת כבדות, ולא הרגשה של עבודת פרך כל שהיא.

למסור נפש על בירור הלכותיה של תורה לפני השי"ת

במצות צדקה וכדו', וצריכים הדיינים לזוהר מאד לומר בדיוק את האמת של המשפט מבלי שום שיקול אחר. ובשו"ת יד אליהו למהר"א מלובלין (סי' מה) הביא דברי מהרש"ל (בס' יש"ש ב"ק לח.) שאסור לשנות שום דין, אפילו משום

בפרשה זו אנו למדין על חובת בירור הלכותיה של תורה, לאמיתה של תורה, שזה מלחמת קודש במסירות נפש. ויש חומרא גדולה מאד מלשנות משהו דק מן האמת בחריצת משפט, אע"פ שיש כונה טובה לזכות את העשיר

המשפט ולא יתיירא מפני גברא אלמא, כי המשפט לאלהים הוא, והשי"ת ניצב עמהם בדין, וישען על השי"ת, כך בהוראת ההלכה צריך לזוהר אפי' בספק סכנה שלא לשקר בהלכה. וזה באמת מלחמתה של תורה, שגדולי הדורות מסרו נפשם עליה, מתוך טוהר הלב. ורק מי שנידד שינה מעיניו והסריח אכילותיו, ומסר גופו ונפשו בעמל התורה, הוא באמת מתאמץ במלחמה של תורה לשם שמים, להעמיד את האמת של התורה. ועל מחלוקת זו נאמר אלו ואלו דברי אלקים חיים, כי דברי תורה כאש מתחלקים לכמה ניצוצות, וכולם מפי הגבורה ניתנו. ובשו"ת אגרות משה (א"ח"ב סי' נא) כתב בביאור דברי מהרש"ל, ששינוי דין כל שהוא בתורה הקדושה, נחשב ח"ו כמו כפירה בתורת משה מפי ה', ולכן מחוייב למסור נפש על כך, על קדושת השם. והנה מצינו במחלוקת שמאי והלל, ביום של גזרת י"ח דבר. שנעצו חרב בבית המדרש, אמרו הנכנס יכנס והיוצא אל יצא, ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים, והיה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, וגזור שמאי והלל ולא קבלו מינייהו, ואתו תלמידיהו גזור וקבלו מינייהו (שבת זי.). ובירושלמי (שבת פ"א הד) איתא, תנא, תלמידי ב"ש עמדו להן מלמטה, והיו הורגין בתלמידי בית הלל. תנא, ששה מהן עלו, והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחים (פי' שלא הניחום לעלות כדי שיהיו הם הרוב). ע"כ. [והובא בתוס' (גיטין לו:)] שגזרת י"ח דבר אפי' בי"ד גדול מהן לא יכול לבטל, לפי שעמדו להם בנפשותיהם, שתלמידי ב"ש היו הורגין בתלמידי ב"ה. ולשון הסמ"ג (עשין קיא) מפני שקבעום בנפשותם, שנצחו ב"ש את ב"ה בחרבות וברמחים]. ונחלקו המפרשים אם הוא כפשוטו שהיו הורגין בתלמידי בית הלל, שבקרבן העדה שם כתב שנראה לפרש שאילו רצו לעלות היו הורגין בהם, אבל ח"ו לא הרגו אותן. אך המאירי

פקוח נפש, רק מחויבים למסור עצמם למיתה. והביא ראיה לדבריו מירושלמי (סנהדרין י. ובהוריות יב.), ריש לקיש אמר נשיא שחטא מלקין אותו בבי"ד של שלשה. שמע הנשיא והקפיד שלח פלוגת חיילים לתפסו, ברח ריש לקיש למגדל אחד, למחר באו לבית המדרש, אמר הנשיא לריו"ח מדוע אינך פותח בדברי תורה, טפח ביד אחת, א"ל וכי ביד אחת טופחין, א"ל אם ריש לקיש כאן איני יכול לומר דברי תורה, א"ל היכן הוא, א"ל סגור באיזה מגדל, א"ל מחר אני ואתה נצא לקראתו, אמר להם רי"ל אתם דומים לבוראכם שכאשר בא לגאול את ישראל לא שלח שליח ולא מלאך אלא הוא בכבודו ובעצמו, ולא עוד אלא הוא וכל המרכבות שלו יצאו, שנא' (שמואל ב ז) אשר הלכו אלהים, הקב"ה וכל פמליא שלו. א"ל הנשיא לריש לקיש מה ראית לומר כן (שנשיא שחטא מלקים אות), א"ל וכי אתם סבורים שירא אני מפניכם מלומר תורה של הקב"ה וכו'. הרי שריש לקיש לא היה מתיירא מגדול הדור לומר דעתו נגדו ובפניו אף שהיה בידו לענשו כרצונו, ואח"כ ראו ג"כ ענוותנותו של הנשיא נגדו ביותר, שלא די שמחל, אף גם הלך בעצמו ובכבודו אליו, וריש לקיש האמת אמר, דוגמא דידיכון דמיא לבורייתכון, שהאמת כן היה. ומשמע מכאן דאפי' מפני המורא אין לשנות הדין. [ומה שמצינו במגילה (ט) גבי תלמי המלך ששינו כמה דברים, דוחק לומר ששינוי בהלכה שאני, אלא י"ל שהיה ע"פ רוח הקודש]. ומ"מ נראה שאם יש סכנה ודאית אין לך דבר העומד מפני פקו"נ. וכתב ששוב ראה בשל"ה (שבועות דף קפה) שהביא ממהרש"ל שאסור לשנות דברי תורה אף מפני הסכנה, וחייב למסור עצמו עליה על קידוש השם. וכתב שאין דבריו מוכרחים. ע"ש. ועכ"פ למדנו שכמו שנצטוינו שהדיין יעמיד את האמת של

(ע"ז לה:): כתב, שמסרו נפשותיהם על גזירת י"ח דבר, שתלמידי ב"ש וב"ה הרגו מהם זה את זה הרבה. ויש שהביאו מס' סדר חכמים (ח"ב עמ' כד) שכתב, בט' באדר גזרו תענית על שנחלקו ב"ש וב"ה ונהרגו שלשת אלפים מתלמידיהם. ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ה סי' כ) העיר, שגם לפירושו של קרבן העדה, הדבר קשה, דמבואר שאם היו עולין, היו הורגין בהם. וקשה, וכי יש חיוב מיתה על מי שאינו רוצה לומר דעתו באיזה הוראה. ואף אם נאמר שמחוייב כל בר הוראה לומר דעתו בהלכה, ויש עונש למי שהגיע להוראה ואינו מ"מ לא שייך חיוב מיתה ע"ז, שאינו רוצה ללמד תורה ואינו רוצה להורות. וכאן היה איפכא, שמנעו מתלמידי ב"ה לומר דעתן, ולא שכפו אותן לעלות ולומר דעתן. ולכן דברי הירושלמי צע"ג. ובלשון הגמ' דידן צריך לפרש שהנעיצת חרב היה רק להודיע חומר הדבר לברר ההלכה, אפי' רק של גזרת חכמים, וכ"ש וכ"ש דברים שהן מדאורייתא, ועי"ז נתעוררו כל החכמים שהיו

שם, לעלות ולהישאר שם, עד שיעיינו כולן, ולהחליט כל אחד לפי דעתו וחכמתו, והרגישו בזה חומר גדול לעיין ולהחליט הדין, כאילו חייבין מיתה כשלא יעיינו כראוי. ע"כ. אכן עוד מצינו כה"ג, ביבמות (עז). שיתרא הישמעאלי חגר חרבו כישמעאל ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבי"ד של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית וכו'. ובירושלמי (יבמות פ"ח ה"ג) הלשון, ישראלי היה אלא שחגר את מתניו כישמעאלי, ונעץ את החרב בבית דין, ואמר או נהרוג או נהרג או נקיים דברי רבותיי, כל מי שעובר על הלכה זו בחרב זו אני הורגו, עמוני וכו'. והגם שצריכים אנו עוד להתבונן בדברי קדשם של רבותינו, על כל פנים למדנו שחובת בירור ההלכה לאמיתה, היא כמו מלחמה על החיים ממש. וזו כל מחשבתו של תלמיד חכם ושל דיין, להוציא אמת של הדין לאמיתו, בחירוף נפש על התורה הקדושה. ובאימה ויראה לפני השי"ת. וזה שייך אצל כל מי שעמל על בירור ההלכה של תורה לאמיתה, בפרט אחרי חרבן ביהמ"ק, שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד.

יה"ד מלפני אבינו שבשמים שמאמר **"מתוקים מדבש"** יעמוד לזכות לברכה וישועה ובריאות ושמחה ואור פני השי"ת, וכל טוב סלה - למו"א מאיר בן מרגלית, ומו"א שושנה בת חפציבה וב"ב, ולרבי מאיר בן רענה - ה' ישמרם ויצרם, אמן נצח סלה ועד.

המאמר "באר מים החיים"

יעמוד לזכות **רועי בן בת שבע ואסתר בת עליזה וב"ב**

וכן לזכות **דניאל בן נטלי מרים ורעייתו וב"ב** [שיינע וטורח הרבה בהפצת השיעורים ובהפצת הליון, ועד]

שיזכו לכל הישועות, וליישב הדעת, ולבראות שלימה ואיתנה, ושיזכו לתורה וקדושה, ולדורות ישרים ומבורכים, חיים וקיימים בריאים ושלמים, צדיקים וחסידים קדושים וטהורים, תלמידי חכמים אמיתיים. אנס"ו.

המאמר "במסילות החיים"

יעמוד לזכות **שמואל בן ציונית שרה** היו" שזיכה לכל הגאולות ולכל הישועות, וזיכה לתורה וקדושה, ולהצלחה אמיתית בתורה, ולדורות ישרים ומבורכים, חיים וקיימים בריאים ושלמים, צדיקים וחסידים קדושים וטהורים, תלמידי חכמים אמיתיים. אנס"ו.

יה"ד מלפני אבינו שבשמים שהמאמר **"נקודות דרך ממעשה האבות"** יעמוד לזכות לברכה וישועה ובריאות ושמחה ואור פני השי"ת, וכל טוב סלה - ליעקב ישראל חיים יהודה אפרים בן שרה גולנדה הי"ץ.

המאמר "דגל מתנה יהודה"

יעמוד לזכות **אברהם בן שמחה, יוסף בן שמחה וכל ב"ב היו"**, שיזכו לתורה וקדושה, לילך תמיד בדרך ה' מתוך שמחה וטוב לבב ואור פני השי"ת, ויזכו לדיוגים טובים ומצליחים ומבורכים לכל ילדיהם, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולבראות איתנה ונהורא מעליא. וכן רפואה שלימה וברכה וישועה **לשמחה בת חנה** תחי'. אנס"ו.

המאמר שמירת הבריאות

יעמוד **לרפואת כל חולי עמו ישראל** [ובכללם: יצחק בן ג'לי, ואילו בן טובה, ומאיר חיים בן טובה, אליהו בן מרדכי, שמואל בן רענה, ציון בן אסתר, ויצחק בן מיכל ואסתר בת יפה. ומאיר בן תמי תמר, וזינה יזלפה בת נקאם, ומאיר בן דליה שילת, רפאל יצחק אייזיק בן רבקה, ישראל יעקב בן טובה, חיים יעקב בן חיה פייגא ציפורה, אהרן בן לאה פערל, ירמיהו אהרן בן אסתר], שיזכו לרפואות ישועות, ומזון טוב ומועיל, ולנסים ונפלאות, ולהודות ולהלל להשי"ת על רוב טובותיו וחסדיו לאין קץ, בזכות צדיקי כל הדורות. אנס"ו.

עצות טובות לשמירת הבריאות

נדמה, שכיום מוטל עלינו להקפיד יותר במצוות שמירת הבריאות, בכובד ראש ובתשומת לב מלאה. ולבקש מזון זך ונקי יותר, ולהשתדל בחיזוק כללי ויסודי של מערכת החיסון. - עם שמירת הפה מלשון הרע וקטרוג ח"ו, יחד עם שמירת כבוד התורה וצלם אלקים.

א. חיזוק כללי של מערכת החיסון מפני כל מיני וירוסים - בעבר בהווה ובעתיד

ישנם כמה דברים שטוב לכל אדם ליקח במשך כמה חדשים דברים מינימלים שמוכרחים בשביל מערכת החיסון לכל אדם מקטן ועד גדול.

והם: 1. ויטמין די D. 2. אבץ. 3. לבונה. 4. ולהחזיק בבית אנטיביוטיקה טיבעית שמותאמת ומותרת גם ללא מרשם רפואי. כמו שמן אורגנו, או סמיפנוס. 5. ולאנשים מבוגרים או חלולים וכו', גם פרוביוטיקה. וכן אפשר לקחת כל סוגי תוספי תזונה של חיסונית לחורף, או איירפרו (תוצרת ניצ'רספרו) שמותאם במיוחד למניעת הוירוסים הללו, וכן כמה וכמה תוספים כיוצא בזה שיוצרו לאחרונה בס"ד, של כמה חברות ייצור המנוסות לטובה.

ויטמין די: אין כיום כמעט מי שלא חסר לו בגוף הרבה ויטמין די D, ומחקרים ברורים הראו, שרוב האנשים שהיה להם ויטמין די כראוי, ואחרי כן נדבקו בכל מיני וירוסים, לא הגיעו לכלל סכנה!

אבץ: נחוץ מאד למניעת התפשטות וירוסים בתוך הגוף. האבץ מונע מהוירוס להשתכפל בתוך התאים, אך כדי להחדיר את האבץ לתוך התאים חשוב מאד לקחת קוורצטין, 10 דקות לפני נטילת האבץ (בתוך הארוחה).
אנטיביוטיקה: כאשר יש וירוס, אם לוקחים מיד אנטיביוטיקה קלה (מה שאפשר בלי מרשם רופא), זה הצלת נפשות, כל רגע יותר מוקדם, הריפוי תועלתו וקל פי כמה וכמה. ובשביל קטילת וירוסים מיידיית יש 5 אופנים קלים של אנטיביוטיקה טבעית הידועים כתרופת סבתא, והם: **שום. לימון. ג'ינג'ר** (במין, או בתה). **לבונה** (אפשר אפילו חליטת כמה גרגירים בתה). **שמן אורגנו.**

שום: לקחת שום טרי, לחתוך בסכין פלסטיק, ולערוות עליו מים רותחים, ואחרי שעה לשתות. וכן לשתות לימון. או מיץ ג'ינג'ר סחוט. זה הורג את כל הוירוסים. ויפה שעה אחת קודם, לפני שיתפשט ח"ו.
לבונה (רק מסוג: בוסווליה): זו תרופת סבתא ידועה 500 שנה, לקטילת כל מיני וירוסים כמו שפעת וכו'.
שמן אורגנו: אנשים שנדבקו בוירוסים חמורים למיניהם, סיפרו שלקחו שמן אורגנו, והועיל להם מאד, רק שחובה להמשיך טיפול לפחות שבוע ואפילו שבועיים, כדי למגר לגמרי את הוירוסים. פירוט יותר של תוספי תזונה אלו, ראה בעמוד הבא.

וכן חשוב לעסוק בפעילות כמו הליכה וכדומה, שיש בזה כמה וכמה תועלויות לבריאות בס"ד, ובפרט למערכת העיכול ומערכת החיסון.

ב. פשפוש במעשים

חובה עלינו לתקן את ענין שמירת הלשון, וכבוד התורה וכבוד לכל יהודי ויהודי, וכל צלם אלה"ם. אין יסורים בלי עוון! ומובא בזוהר הקדוש ביאור ענין חומרת לשון הרע יותר מכל העבירות כולם, משום שאין פתחון פה למקטרג מבלי שאדם בעל בחירה מדבר לשון הרע, ונמצא שקודם שאדם דיבר לשון הרע, לא ראו בשמים שום עבירות, כי אפשר לחשוב את החוטאים שהם אנוסים גמורים, ורק החוטא שדיבר לשון הרע, הפך את כל המעשים לעבירות, ונתן פתחון פה למקטרג, והוא גרוע מרוצח, כי זה גורם לאיבוד נפשות רבים.

ושמירת הכבוד של כל יהודי, ואפילו כל צלם אלה"ם, זה מה ששומר על הכבוד שלנו, שגם אחרי כשלונות רח"ל, בשמים יבוטל כל הגזירות, כי סוף סוף יהודי הוא בן יחיד של מלך מלכי המלכים, וכאשר מזלזל בחבירו, גורם לאיבוד הכבוד למעלה, ורק אז מתאפשרים גזירות וצרות ומצוקות רח"ל, וכך צריך ליזהר אפילו בכבודו של גוי שאינו שונא ישראל ושונא ה'. ושמירת הכבוד הזה ממשיכה את האור הגנוז על האדם שממנו נמשכים כל הרפואות וכל השמירות.

למניעה ושיקום מכל מיני וירוסים רח"ל - אני ה' רופאיך

אזהרה - מידע זה אינו רפואי כלל, ואין בו שום אחריות, ומיועד למניעה, ושיקום, ולא נכתב על פי רופא מוסמך. וגם הדבר פשוט ומפורסם - שחולים, ונטולי תרופות מורשם, והריון - תמיד צריכים יעוץ פרטי מוסמך.

יהודי יקר וצדיק הי"ו - מניו יורק, שהשקיע שם 8 חדשים בעזרה לאנשים שחלו בוירוס, ללא שום ריוח, והקדיש את זמנו הפנוי ימים ולילות, ועשה שם חסד עם המונים מאחינו בית ישראל הי"ו. והוא פירסם סיכום שעלה לו מתוך הנסיון (כי אין חכם כבעל הנסיון, ואף שאינו מבין כלל בענייני רפואה, קיים בעצמו "תשועה ברוב יועץ", ששאל וחקר, וקרא כל מאמר רפואי שיכל להשיג), עצות טובות ונחוצות לכל אדם - גם למניעה, וגם לשיקום, כי יש שהתרפאו, ועדיין סבלו חולשות קשות, ואפילו במשך כמה חדשים אחרי (ומי שמרגיש כך, לא יבהל, אלא ידע שרבים מרגישים כאלו חולשות וכאבי שרירים וכדו', ויודרו לחזק את גופו כפי מצוות "ונשמרתם", ויועיל לו בעזרת השי"ת. וחשוב מאד להשקיע בהליכה חצי שעה ביום, כפי כח הגוף, כל אחד באופן שלא מכביד על הלב, כי הפעילות הזו, נחוצה לריפוי הגוף ולחזיון מערכת החיסון), ולכן כדאי לכל אדם לקחת במשך כמה חדשים חיזוקים נכונים, וכן תזונה מתאימה (ומאד חשוב להוריד סוכר, הסוכר זה האוכל של החיידקים הלא טובים, וכן שמן), בכדי לרפא את הגוף לגמרי, ושלא יגיע לחשש פגיעה באיברים פנימיים ח"ו. ואמר אותו יהודי הי"ו, שמי שלקח חיזוקים ואחרי כן נדבק, קיבל את הוירוס בקלות מאד לעומת אחרים, [כמו שהוא עצמו נדבק אחרי שהקפיד כמה שבועות לקחת ויטמין די, ואבץ, ולבונה, ורק היה לו חום 3 ימים, אך ב"ה בלי שום השלכות, והוא עדיין מקפיד על מה שמייעץ אחרים, ולא הגיע מזה לתשישות כרונית או חולשה כרונית, ופגיעה בכליות או בכבד ח"ו].

ולא ריפאה אותו, ולכן אלו שיש להם אחריות מזהירים שחובה לקחת לפחות שבוע ברצף, ועדיף שבועיים, ואפילו חודש ימים לחיזוק. [וגם צריך לדעת שיש הרבה סוגי לבונה, והסוג שהוכח שכיעיל, זה רק "בוסוליה קריטריי", ולא סוגים אחרים שמזכרים בכמה מקומות].

מסקנה: שה"לבונה" המתאימה, הועילה להרבה אנשים, אבל אין להתעסק איתה רק באזהרה ברורה שימשיכו לקחת במשך שבוע (או שבועיים) לפחות.

ג. פרוביוטיקה במינון גבוה. - הוכח כיעיל מאד בחיסון הגוף כנגד הוירוס הזה, וגם לשיקום כללי. ומועשה באחת מקהילות הקודש, שהאדמו"ר שלהם התווה להם דרך ע"פ דרכו בקודש בכל ענייני הזהירות, וגם מינה מומחה מטעמו שיתן הוראות למי שיש לו חשש, והדבר החזק ביותר שהרופא הציע להם זה פרוביוטיקה - 50 מ"ליארד (עדיף 2 ליום). ואמר להם שבמשך שנים רבות הוא משתמש בפרוביוטיקה (במינון גבוה מאד) במצבים מסויימים במקום אנטיביוטיקה (אכן למעשה ודאי שאלו דברים שצריכים יעוץ מוסמך), כי במקום הלירוג את החיידקים הלא טובים, ועל הדרך לחסל את החיידקים הטובים ואת מערכת העיכול וכו', עדיף לחזק את החיידקים הטובים, שהם לבד יתגברו על החיידקים הלא טובים.

ד. שמן דגים אמיתי וטרי - הוכח כמועיל מאד לחיזוק הגוף גם בהתמודדות בוירוסים, זה נותן הרבה כח וחוזק להתרפא, ומכיל גם ויטמין D. [אלא שרוב הקפסולות שמזכרים בחנניות על המדפים, זה כבר ישן ומחומצן ולא יעיל. ויש רק 3 סוגים שמועילים, ואחד מהם זה "אומגה גליל", שמן דגים שמגיע בקירור, זה עולה הרבה כסף, אך זה שוה. וכן שמן ציה פורטה (שמגיע בקירור), או שמן מרוזה המרושתת]. ועודו גם למניעת כרישי דם שנוצרים לפעמים ע"י הוירוס הזה. [ועוד יש לדעת,

א. ג'ינג'ר [זנגוויל], הוא הדבר הכי מועיל שהוכח. ובכל צורה מועיל, אבל הכי טוב לקחת שורש טרי (מחנות תבלינים ופיצוחים) ולסחוט אותו, ולקחת 28 גרם מיץ, מדולל היטב במים] [זה חריף מאד יש לקחת באמצע או אחרי ארוחה], וכך 3 פעמים ביום (בכל פעם מנה של 28 גרם). ויש שטוענים שגם קוביות ג'ינג'ר מופחת סוכר, שמזכרים בחנויות פיצוחים, עוזר מאד, למצוץ בפה במשך 10 דקות (ולא ללעוס ולבלוע מיד), ואחרי כן לבלוע, שזה לא חריף אבל החומר הפעיל קיים בזה. וגם זנגוויל יבש, כמו חצי כפית בתוך כוס שתיה מועיל. אך מה שהוכח כממוגר את הוירוס, זה באופן הנ"ל. גם אפשר לחלוט אותו, לקחת שורש זנגוויל ולחתוך חתיכה, ולקצוץ, ולהניח בכוס זכוכית, ושופכים עליה מים רותחים, ואחרי 10 דקות זה ראוי לשתייה כמו תה, להוסיף דבש. ולבדוק שלא חריף מידי, ואם חריף, אפשר לקחת אחרי אוכל, או לדלל עוד. [כעת פרסמו שיש קו לבירור אודות הג'ינג'ר ועוד, וגם לקבל בינים, או לפתוח מוקד חלוקה בינים בלבד: 0723982355. 0583268992].

ב. לבונה (בוסוליה קריטריי) - היא תוסף תזונה ידוע (מאות שנים) לכל סוגי וירוס, וגם לשפעת, והוכח גם לוירוס זה, (בכל גיל, וגם במצבים כבר קשים מאד. אפשר בדיעבד לקחת בתוך כוס תה, וכן לתינוקים ע"י חליטה, רק שצריך יעוץ עם מומחה מוסמך גם לגבי המינון המדוייק), אך צריך שתהיה בזה אחריות, כי מי שלקח יומיים שלשה, ומיד הרגיש טוב ופסקו התסמינים, בהרבה פעמים אחרי שבועיים או חודש, הוירוס חזר חזק ואלים יותר, כיון שהלבונה רק דיכאה אותו,

שלפעמים יש כאבי ראש וחולשות מחמת חוסר מגנזיום
שגורם הירוס הזה].

ה. שום טרי, בלי מגע מתכת - זו התרופה הכי נגישה והכי קלה, שמחסלת וירוסים ומעלה את הנוגדי המצוץ ועוד דברים טובים. -לקצוץ כמה שינים של שום בסכין פלסטיק או ביד, ולהניח בכוס, ולערות מים רותחים, ואחרי שעה לשתות כפי היכולת. במשך 3 ימים לפחות.

ו. וירומיזון - עשב ידוע שריפא רבים ממחלת ה"מלריה", ולפי טענת רבים הועיל להם גם לשאר וירוסים, מבוססת על צמח לענת יהודה. ומי שרגיש לחץ דם, צריך לעקוב, כי זה מוריד לחץ דם]. והם כתבו שבמשך 5 ימים לקחת 8 כדורים ליום, ואחרי 5 ימים להוריד למספר קטן יותר של כדורים ליום. אמנם אפילו במינון קטן יותר הועיל. [מוכרים בחנויות טבע בין 100 ל-150 ש"ח].

ז. לימון - מועיל הרבה. ואפשר לאכול לימון אחד ליום, במשך כמה ימים. והכי טוב לסחוט לימון טרי, לערב עם דבש, ואפשר לדלל במים, ולשתות עם קש, שלא יגע בשיניים, כי יש בלימון חומר שהורס את הציפוי של השיניים].

ח. אבץ - אבץ חשוב לחיזוק מערכת החיסון. וצריך שתהיה לו ספיגה טובה, ולכן לא לקנות אבץ זול, רק מיוחד עם ספיגה מוכחת. אפשר לשלב עם ויטמין C

מותאם. והכי טוב לקחת עם קוורציטין, שזה נחוץ לספיגת האבץ, וגם מחזק את מערכת החיסון כמו ויטמין C ואפילו יותר ממנו. [ביום הראשון אבץ אחד בבוקר עם 8 כדורי קוורציטין, ועבר גם אבץ אחד עם 8 קוורציטין, ואחרי יומים אפשר להוריד ל-6 קוורציטין בכל מנה. ואחרי כן ל-4].

ט. ויטמין D - מציל נפשות ממש בס"ד, למי שמתמיד בו (מחזק מערכת החיסון), אנשים שלקחו בקביעות עברו את הוירוס בקלות גם זקנים וישישים. וכן ויטמין סי, יכול להועיל הרבה, אך רק מסוג מסויים שבאמת נספג טוב, ולא מתחמצן בתוך הגוף.

י. חומץ תפוחים [איכותי מחנות טבע. ורק למי שאין לו בעיות של חומציות בקיבה וכדו], חשוב מאד, זה תרופת סבתא ישנה, מוצר אנטי דלקתי, שמועיל נגד כל וירוס ודלקת. ואסור לקחת יותר מ-2 כפות ליום. וחובה לדלל הרבה במים אם זה לבלעיה. (ובשביל לחיטוי מערכת הנשימה, פשוט לנשום את הבקבוק. או לקחת שליש כוס חומץ תפוחים ושתי שליש מים, ולשים במכשיר אידים, ולנשום).

יא. טיפול מסודר - עוד סיפר, שקרוב משפחה שלו רופא יהודי בקופת חולים בחו"ל, נותן טיפול מסודר (ובמצבים קשים- בהזרקה לתוך הווריד), על ידי 3 או 4 דברים: 1. ויטמין D בכמות מוגברת. 2. אבץ (עם קוורציטין, או עם הידרוסקי. כדי להחזיר את האבץ לתוך התא). 3. פרובייטיקה. 4. אנטיבייטיקה.

סיכום למעשה:

נוכל לקיים מצות "ונשמרתם" בהידור, ולהקפיד כל אחד ואחד לקחת במשך כמה חדשים, כמה תוספי תזונה לחיזוק מערכת החיסון: א. ויטמין די במינון מוגבר. [הכל לפי הגיל (גם לתינוקים, לשאלו רופא המינון), כעת יש מפרסמים שמותר לתקופה מסויימת אפילו מינון גדול, ולאנשים עד 10,000 יחב"ל ליום. ואחרי חדישים להוריד ל-5,000, ואחרי כן ל-3,000. שהרי חשיפה לשמש (רוב הגוף, כמו בים), של רבע שעה שווה ל-10,000 יחב"ל. כך שריבוי לזמן קצר לא אמור להזיק, וכיום כמעט לכולם חסר הרבה ויטמין די שהוא אחראי ביותר על כל מערכת החיסון ומניעת מחלות]. ב. אבץ. ג. לבונה (ב"כ אסור בהריון, ומ"מ במקרה של הדבקה, יש דרך כיצד לקחת אותה, ויש שיועדים לייצק בזה, ואומרים מהנסיון שלהם שמחודש שבעי אין חשש) ה. המוותאמת, למניעה 2 מנות ליום [גרגיר אחד לפי כל 10 ק"ג משקל הגוף, ולאנשים זה 8 גרגירים]. ד. מעט ינג'ר. ה. 2 אגוזי ברזיל ליום (ולא יותר. מכילים "סלניום" שנוחץ למערכת החיסון). ו. ולהקפיד על אכילת חלבונים טובים. ומי שרגיש בקיבה וכדו', גם פרובייטיקה. וכן כל סוג של חיסונית, מועיל. [כמובן שאנשים עם תרופות מרשם, והריון וכו', צריך בכל דבר יעוץ רפואי מוסמך]. בעזהש"ת.

ועצה טובה - להחזיק בבית כמה בקבוקי שמן אורגנו (אפשר להשיג בבתי טבע בטיפות ובכדורים), שזה טיפול ראשוני לכל וירוס, וכיון שלא שייך לקחת אנטיבייטיקה בלי הוראת רופא מדוייקת, לכן טוב לקחת שמן אורגנו (תרופה טבעית ללא מרשם), שזו אנטיבייטיקה קלה ועדינה, שמותאמת מאד נגד וירוס זה, אנטיבייטיקה לא חזקה כל כך, שהצילה חיים לפי הניסיון שלהם. [ונוטלי תרופות מרשם וכו', צריך יעוץ מוסמך].

ולהיות בשמחה גדולה (ואפשר בסיוע ניגוני קודש), בלב נאמן לאבינו שבשמים, אבינו רועינו, הרופא הרחמן והשומר הנאמן בכל עת ורגע, ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם. אמן נצח סלה ועד.

כעת יש שפרסמו קו יעוץ מנסיון של אנשים פשוטים ש"לא מוסמכים" - 02-5795098

הערה: אין לראות בכל עצות אלו תרופה כל שהיא, או תחליף ליעוץ רפואי מוסמך.

שמענו בע"פ מהקלטות. ואנחנו שומעים וקוראים - ובוכים מהתרגשות דקדושה, לקבל כזו דעת טהורה זכה ותמה, מים חיים המביאים הרפואות, ומדשנים העצמות, ומצמיחים הטהרות, לרפא כל גוף ונפש, כלשון רבינו הרמב"ם (מקוואות יא, יב) שהמביא נפשו במי הדעת הטהור, הרי הוא נטהר, ונאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו', ומכל גלוליתם אטהר אתכם".

וכמה יש להודות לאבינו שבשמים, שחנן אותנו במתנה כזו, שאין יקר בעולם כמו הדעת הטהור, כי דעת קנית מה חסרת (קה"ר ז, א), ומי שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו (ברכות לג). זו דעת התורה הטהורה, שממנה קדושת המקדש ע"י הלוחות שבתוך ארון הברית, שעליהם שרתה השכינה, ומשם לכל העולם. וכן בכל דור דעת תורה של חכמי הדורות שכולליו כל התורה, ומהם קיום העולם כולו וקדושתו וטהרתו וברכתו.

וכתבים אלו, המה "דעת אלקים" אשר בכתם טהור לא תסולה (איוב כח), תורת חיים שיכולה להאיר חייו של כל יהודי ויהודי באשר הוא, ולהעלותו על דרך המלך בכל נושא וענין, הן בתורת ה', והן בעבודתו יתברך, וגם בענייני שלום עצמו, ושלום ביתו, וחינוך ילדיו, וקדושת ישראל. ודרך אמת בלימוד התורה הקדושה, וכיצד תהיה תורתו משתמרת בקרבו, ויתחבר לנשמת תורתנו הקדושה, ולמצוא את חובתו בעולמו, עד דרך עץ החיים.

והאמת שלא עת לחשות, וישראל קדושים יקרים וחביבים, צמאים מאד לשמוע דבר ה', שהוא יקר מאד (שמואל א, ג, א). וכיצד נוכל לראות את האור הגדול הזה, ולשמוח בו לנפשינו וב"ב, ולמנוע טוב מכלל אחינו בית ישראל. ועל כך תפלותינו לאבינו שבשמים - שנזכה שיסודרו הדברים כראוי, ויוכלו להביא אותם בפני אחינו בית ישראל, למען ייעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אנס"ו.

אמר המלקט: אודה ה' בכל לבב, אשר זיכנו ברוב רחמיו וחסדיו, ללקט ולקבץ פניני אמרים ששמענו מכל רבותינו הגדולים מימי נעורינו וכו', וקבצנו בכמה מהדורות "פלאות מתורתך", ו"אוצרות מתורתך", ו"שמן תורק". ומכל אלו ליקטנו כעת בגליון שבועי. וכיון שספרים הנ"ל הם ליקוטי ביאורים וחיידושים מרבותינו, קראנו שמו "באר מים החיים", כי מבאר מים החיים של רבותינו, ישקו העדרים.

והנה לפני כשנתיים ימים זכינו להתקרב אצל המאור הגדול, קודש הקדשים, חכם הרזים בכל חדרי פרד"ס תורתנו הקדושה, צדיק יסוד עולם, החכם השלם, כליל תפארת, בכל מעלה, ובכל קדושה וטהרה, ובכל קנייני התוה"ק, גאון ישראל רבינו שלמה יהודה שליט"א.

אשר אין שיעור וערך - לענוותו, וליראתו, ולאהבתו, וליוקר מידותיו, ולעוצם אהבת ישראל לכל יחיד ויחיד. ובמשך 15 שנים מסר נפשו להעמיד תלמידים הגונים, והחיה נפשות ישראל, והאיר בהם תקוה ושמחה עידוד וכח עצום בגוף ובנפש, והרבה ת"ח שזכו להתקרב אל הקודש, קבלו כח ושמחה ואון וחיל להמשיך להגביר חיילים לתורה, כמשאת נפשו, להאיר נשמות ישראל, ולהחזיר את הכבוד לזקני הדור, גדולי התורה, ולאחד בין מחנות ישראל הקדושים.

ודברי קדשו שזכינו לשמוע בשיעורים מידי שבוע בשבוע, המה מאירי עינים, דרך ה' סולת נקיה תמצית מכל תורת רבותינו לדורותיהם, דרך עץ החיים אמת לאמיתה, הלכה למעשה, בתכלית חובת האדם בעולמו של כל אחד ואחד. והרבה מוגליות ששמענו מפ"ק ומה שהחכמנו בהם, הכנסנו בכ"י של ספר זה, ביאורים נפלאים ופניני דרך ה'. ובמהדורא זו קיצרנו יותר, כדי שירוץ בהם הקורא.

וגם זכינו שהגיעו לידינו כמה מכתבי הקודש של מו"ר גאון ישראל שליט"א, שנמסרו במשך השנים תשס"ח - תש"פ, ורבים מהם

דגל מחנה יהודה

כמה פניני דרך בפרשת השבוע שנערכו על פי הספר דגל מחנה יהודה, ועל פי שיעוריו של גאון ישראל הינוקא שליט"א

הקדמה

הנה צריך לידע כלל שהאמת הוא אחד אבל השקר הוא הרבה, ולכן קודם חטא אדם הראשון היה מצווה במצווה אחת והיה מקשר הכל ברצון אחד לקוב"ה. אבל אחרי החטא נפסק ההתקשרות המוחלט של האדם בבורא ונראה שהבריאה היא ריבוי של פרטים, ומזה נעשה ריבוי של רצונות שהוא ריבוי של שקרים, וכך נעשה שהאמת האחת מוסתרת בריבוי של שקר. ועל כן נצטוונו בהרבה מצוות, והוא כדי לאחד את ריבוי הרצונות לרצון אחד שבכל המצוות יש רצון אחד להמליך את ה' ברוך הוא, שכדי שנוכל למצוא את האמת האחת מתוך ריבוי השקר 'הרבה לנו הקב"ה תורה ומצוות' (סוף מסכת מכות). אבל כדי למצוא את האמת שהוא רצון אחד, צריך לחתור ולחפשו כי מחמת ריבוי השקר יכול בקל האדם לטעות שיש יותר מרצון אחד ואמת אחת (משיעור יום ה' דברים תשע"א).

"זאלה המשפטים אשר תשים לפניהם". (שמות כא, א).

"המשפטים" - מרמז לאמת, כמו שכתוב: "משפטי ה' אמת" (תהלים יט, י), היינו את האמת "תשים לפניהם". כי צריך כל אדם לבקש מה' יתברך את האמת, ולזכות להתקרב אליו יתברך - שהוא יתברך אל אמת השונא שקר, כמו שכתוב: "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהלים קא, ז). וזה שאמר הקב"ה למשה, תשים לפניהם תמיד את האמת, בכדי שידבקו בי כי "ה' א-להיכם אמת". כי על ידי אמת זוכים לדבוק באלופו של עולם, שהיא האות "אלף" לשון אלופו של עולם. ונרמז בראשי תיבות "זאלה המשפטים אשר תשים לפניהם" שהוא גימטריה אמת ו-א', שעל ידי האמת זוכים לדבוק באלופו של עולם. והאות אל"ף היא אותיות פלא, מרמז שזוכים למיתוק הדינים על ידי הפלא העליון. כי צריך האדם לעשות תמיד הישר והטוב לפני ה' יתברך ולהיות כמו יחזקיהו המלך, כמו שנאמר עליו: "ויעש כזאת יחזקיהו בכל יהודה ויעש הטוב והישר והאמת לפני ה' א-להיו" (דברי הימים ב, לא, כ), כי על ידי האמת זוכין לדבוק בה' יתברך.

ואמר הבעל שם טוב הקדוש לתלמידיו: "בני, אינכם זקוקים לי, רק הזהרו מאד מן השקר וזה ילמד אתכם להיות בני אדם" (ספר אמרי פנחס שער אמת ואמונה שמו, ב). ואמר הרב הקדוש ר' רפאל מבערשיד זיע"א, שאמר לו רבו ר' פנחס מקוריץ זיע"א: "אתה נמשכת אל האמת לכן הגעת אל האמת (שם אות א). וכך הזהירו כל גדולי הצדיקים במשך כל הדורות, שכל מה שעמד לנו עם ישראל בכל הדורות זו מידת האמת, אשר צריכה להיות לפנינו תמיד, כמ"ש "זאלה המשפטים" - שהוא ענין האמת - "אשר תשים לפניהם" שיהיו לפנינו תמיד.

ואמר עוד הרב הקדוש ר' פנחס מקוריץ: "שהנזהר מלדבר שקר יש לו פרנסה" (שם אות יא). והזהיר הרב הקדוש ר' פנחס את בני האדם להתפלל לפני ד' יתברך בכל עת ורגע: "רבנו של עולם נחני בדרך אמת" (שם אות יז). ואמר: "מי שנזהר לומר שקר הוא מאריך ימים" (שם אות לא). ואמר: "כשאדם אמר דיבר שקר בשוגג, צריך לילך לאותו אדם שדיבר עמו ולומר לו: "שקר דברתי, רק כך הוא" (שם אות לו). כי צריך האדם לברוח מן השקר ולדבק עצמו באמת, שהוא ד' יתברך, ועל ידי זה אדם יכול לזכות בכל הישועות והנפלאות. וכתב בספר המידות (חלק א' אות י"ט): "השקר מעכב את הישועה, כי השקר מגלה עוונותיו, כדי שלא יושיעו לו", ובאות כ' כתב: "האמת היא פודה מכל הצרות".

ולזכות לאמת העיקר הוא על ידי תפילה שיבקש מהקב"ה שיעזור לו ברחמי הרבים לילך בדרך אמת תמיד, ושיזכה שלא יצא דבר שקר מפיו לעולם אפילו בטעות, ושיהיו כל דבוריו דבורי אמת תמיד, ויתפלל שיעזרהו ה' להטות דעתו ומחשבתו אל האמת לאמיתו, ויסייעו לו מן השמים לדרך ולילך בנתיב האמת תמיד, שלא יטה מדרך האמת ימין ושמאל כמ"ש "הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלוהי ישעי אותך קיויתי כל היום. שלח אורך ואמתך המה ינחוני, יביאוני אל הר קדשך ואל משכנותיך. ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד, כי למשפטיך יחלתי". (תהלים כה - ה, מג - ג, קיט - מג).
יהי רצון שיזכנו ד' יתברך למידת האמת אשר תמיד תהיה לפנינו, ונזכה להיגאל במהרה בימינו אמן!!!

ביאורים וחידושים בספר דגל מחנה יהודה (מתוך שיעורי מו"ר)

הכל אחד. ועל ידי זה הייתה אמת אחת ברורה לפני אדם הראשון כשולחן ערוך לידע מהי ההשקפה הנכונה על כל פרט בבריאה.

אבל אחרי החטא הסתלקה ממנו האות אל"ף, והתנתק מההתקשרות המוחלט באדון השמים והארץ, ובכך נעשה השקר למציאות והתפרד להרבה חלקים עד שנעשה העולם מלא שקרים. ומחמת שלא היה את ההתקשרות באל"ף נפלה האמת לארץ כמ"ש (דניאל ח, יב) "ותשלך אמת ארצה" והתערבה בשקר מאוד מאוד, ונעשתה האמת בהסתר כל כך עד שאין שום דרך להבחין בין האמת לשקר ללא שיתייגע האדם מאוד לברר ולגלות את האמת.

ודבר זה הוא עיקר ריחוק האדם מהתורה ודרך ה', כי מאחר שנפלה האמת לארץ והתערבה באמת עד שרבה השקר על האמת, אי אפשר להבחין בין האמת לשקר ללא חיפוש גדול מאוד. לכן צריך האדם לידע שבכל הדעות והחכמות מעורב שקר

הנה ריחוקו של האדם מה' יתברך הוא משום ב' סיבות עיקריות, האחת שהוא שקוע בתאוות עד שאין יצרו מניחו כדי שיוכל לברר עם עצמו לאן לפנות ומה לעשות בחייו. והדבר השני והגרוע יותר הוא, שחושב שמצא את הדרך ויודע מה התכלית וכיצד יש לנהוג בחיי שעה וחיי עולם, וזה קשה מהראשון. כי השקוע בתאוות יוכל להתנתק מתאוותיו על ידי יסורים ולחשב מחדש מה ואיך לתקן את דרכיו, אבל החכם בעיניו שחושב שיוודע וכו', גם יסורים לא יועילו לו כי חושב שמבין וכבר למד בספרים כיצד לנהוג בכל דבר וכו'.

והטעם שאדם מדמה בעצמו שהוא יודע כבר הדרך שצריך ללכת בה, הוא משום שקודם חטא אדם הראשון הייתה האמת לבד והשקר לבד, וזה משום שהייתה האות אל"ף מאירה על האדם, ועל ידה יכול היה האדם לקשר בדעתו את כל פרטי הבריאה באלופו של עולם בשלמות והיה

הוא לבוא לידי גאווה, ולכן אע"פ שבידור האמת הוא ע"י משפט צריך ליגש לזה באופן הנכון כי בקל יוכל לחשוב שיש בידו את כל החכמה והשכלים שקיימים, והוא יכול לדעת ולהחליט בעצמו מה שקר ומה אמת כנ"ל.

ולכן הדבר הראשון שצריך לידע הוא ההנחה שבעולם העשייה השקר מלא את הכל, וכל מה שהאדם חושב ומהרהר - רובו או כולו מלא בשקר, ומאחר והשקר כל כך מרובה צריך **בתחילה** לקבוע בליבו ש'אינו יודע' מה האמת, ואינו סומך על דעתו וחכמתו לומר שכך היא האמת, ומבין ומקבל על עצמו שאמת לא יודעים ללא שמתייגעים הרבה לחפש ולברר מה האמת בכל דבר על פי הצדיקים והחכמים שיודעים לפרש את התורה, ואפילו אם כבר הסכים בליבו על דרך שעל פיה הוא שופט ומכריע בכל עניני חייו, מוכן הוא לברר שוב ושוב בכל יום אם נמצא באמת בדרך אמת, כי הדבר שצריך האדם לחשוש ממנו ביותר היא המחשבה שיודע מה היא האמת.

ואחרי שיודע כל זאת, שהשקר מטעה את האדם, ומבין שאמת צריך לחפש, ומוכן לבטל שכלו ודעתו שקבע בעצמו בתחילה, רק אז הוא יכול לעשות 'משפטים' כי קבע הקב"ה שכשעושים משפט נמצא הוא יתברך עם הדיינים כמו שאמרו בגמ' (ברכות ו). מנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם - שנאמר: בקרב אלהים ישפוט (תהלים פ"ב, א), ואם יתגאה שחושב שיודע וכו' מסלק את השכינה שנמצאת בשעת הדין והמשפט, והולך וטועה יותר ויותר. אבל אם יודע שהשקר גדול וצריך הוא לחפש את האמת ולחתור אחריה ואינו סומך על דעתו, זוכה וממשיך את האל"ף שהייתה מאירה על אדם הראשון קודם החטא, ויכול לקשר דעתו לאלופו של עולם ולמצוא את האמת. כי על ידי שהדעת

הרבה מאוד. וגם בלימוד התורה אמרו חז"ל (סוטה כ"ב ע"א) קרא ושנה בתורה ולא שימש תלמידי חכמים הרי זה רשע ערום ועם הארץ ובור, כי סומך על דעתו וחכמתו שמבין דברי חכמים. אבל על ידי ששימש את החכם מלמדו החכם שהוא טועה בכל דרך חשיבתו ומחזירו אל האמת להתחיל ללמוד ולהבין מחדש על פי הדרך הנכון.

ויש שחושב שאין צריך כלל לחפש אמת, וסלל דרך בחייו על פי חכמתו ודעתו, עד שגם כשמכניס במוחו חכמה ושכלים חדשים מסדר ומתאים כל דבר על פי השקר והאמת שמעורבים אצלו מאוד לפי מה שקבע בליבו מתחילה שהוא האמת. וכך הולך וטועה כל חייו. ומי שסובר היפך דעתו יפסלהו בגאוותו, וכשילמד בתורה או שישמע דבר מהצדיקים יפרשהו לפי דרכו וחכמתו שקבע בתחילה שהוא האמת, ועל ידי זה מגיע לדבר בלשונו שקרים הרבה הכל כדי להעמיד את דרכו שקבע, כי מחמת גאוותו אינו מוכן לעולם להודות שיש שקר מעורב בדרכו.

והטעם שהאדם הולך וטועה בשקר אע"פ שבתוכו הוא רוצה וחפץ באמת, היא משום שהדרך לברר ולגלות את האמת היא על ידי שיעשה האדם 'משפטים'. וכדי לעשות משפטים צריך ללבוש מידת הדין, כי הדין נקרא 'אלהים' על שם שמתלבש במידת הדין לדון ולשפוט כמו שכתוב (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבוא דבר שניהם", ונרמז בזה שכדי להצביע על האמת והשקר ולבררם ולומר "כי הוא זה" צריך שיביא "דבר שניהם" לפני "האלהים" שהוא דין ומשפט.

ומאחר שבשעה שהאדם שופט ומחליט מה נכון ומה לא, מה שקר ומה אמת, הוא נעשה כדין שנראה בזה שהוא בעל כח ומציאות בפני עצמה שכל זה הוא ענין של 'דינים' ושם 'אלהים' - קרוב

מקושרת בה' הוא יכול להכריע מה שקר ומה אמת.

ולכן צריכים הדיינים להתעטף בשעת הדין כמו שנפסק בשו"ע (חו"מ סימן ח' ס"ב) כדי שיהיה להם הכנעה שצריכים לחפש האמת, ושלא ישיחו דעתם מהאל"ף שהיא אלופו של עולם הנמצא איתם בשעת הדין, שעל ידי זה יכולים לקשר כל פרטי הבריאה אליו יתברך ומאירים עיניהם להרחיק את השקר ולקרב את האמת. וזה מש"כ (תהלים קיט, מג) "ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד, כי למשפטיך יחלתי" שקודם שרוצה ומייחל להסיר השקר ולגלות האמת על ידי המשפט, צריך להתחנן לקב"ה שיצילו וישמרהו מלטעות מהאמת.

ולכן התורה פותחת באות בי"ת, כי כשעוסק ולומד את התורה צריך האדם לידע שאת האל"ף צריך לחפש כל ימי חייו, ולקשר את הבי"ת של "בראשית" - שהיא כל התורה כל החכמה והבריאה כולה - לאל"ף של "אנוכי ה' אלהיך". ולכן לאחר שנכתב מתן תורה בפרשת יתרו נסמך לזה פרשת משפטים, כי כדי לזכות לקבלת התורה לאמיתה, צריך לעשות 'משפטים' שהוא לידע שהכל מלא בשקר ואת האמת צריך לחפש בהכנעה לפני ה'. ועל ידי זה נזהר מאוד מלחשוב שקר וכ"ש מלדבר שקר בפיו. ולכן אמרו חז"ל (שבת י.) "כל הדין דין אמת לאמיתו נעשה שותף למעשה בראשית", כי על ידי שדן וגילה האמת מוכח ששותף וקשר את אלופו של עולם את האל"ף לבראשית.

והיא גם העצה לכל הישועות ולהאריך ימים, כי מאחר שהתערב השקר באמת נעשה בעולם דינים, אבל על ידי שמכניע את עצמו יכול לברר להעלות ולגלות האמת, כמ"ש (תהלים פה, יב) "אמת מארץ תצמח" שעל ידי שמכניע עצמו כארץ יכול להצמיח האמת. ומאיר על ידי זה את האל"ף

שהוא מידת פל"א שהקב"ה ממתק את הדינים כי חותם של הקב"ה אמת, ושהקב"ה בהסתרה נעשה דינים, שזה יסוד האש שעולה למעלה, אבל על ידי שמתבונן מלמטה ממקום שידוע שאינו יודע וענין של "ארץ", אז מברר ומצמיח את האמת שהוא "אמת מארץ תצמח", ומתגלה חותמו של הקב"ה ומתמתק הדין.

וצריך לחפש האמת שוב ושוב כי אין קץ לגדולתו של הקב"ה וכמה שמגלה יותר את גדולת ה' נעשה מה שידע מתחילה לשקר ביחס למה שהשיג מחדש בגדולת ה'. וזה מה שכתוב (משלי יב, יט) "שפת אמת תפוך לעד" כי לאמת אין קץ, שצריך לחפש כל ימיו אחרי האמת, ולכן הוא סגולה לאריכות ימים, כי בכל יום הוא חי מחדש ומחפש מחדש את גדולת ה', אבל כשמפסיק לחפש מיד נופל בשקר, כמו שכתוב (שם) "ועד ארגיעה לשון שקר" כי שחושב שכבר השיג האמת ונרגע מלחפש עוד - חוזר שוב לשפת שקר. כי משמעות מציאת האמת היא החיפוש התמידי אחרי האמת, שכשאדם אומר 'אני יודע' מן הסתם אינו יודע, אבל כשהוא אומר 'איני יודע' הוא על הדרך הנכון וקרוב יותר אל האמת. **ולזכות** לאמת זה אי אפשר אלא על ידי תפילה כמו שהתפלל דוד המלך (תהלים כה, ה) "הדריכני באמיתך", ואמר ר' פנחס מקוריץ שצריך האדם להיות רגיל תמיד בתפילה "רביש"ע נחני בדרך אמת" שיתפלל כל חייו להנצל מן השקר ולדבוק באמת, ויזהר מתנועות של שקר כי חזקיהו לא נענה אלא על ידי שהתפלל מתוך נקודת אמת, שהתפלל מקירות ליבו כמו שדרשו חכמינו (ברכות י.) על הפסוק "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר" (ישעיהו לח, ב).

ומסופר על הרב הקדוש ר' רפאל מבערשיד זיע"א, תלמיד ר' פנחס מקוריץ זיע"א, (ליקוטי אמרי פנחס קצ"א). שהיה דבוק באמת עד כדי

רותחים על המוסר שיתפסו בבית האסורין, אבל על הרבי ר' רפאל ידעו בברור שלא יעיד בעדות שקר בשום אופן, כי היה נקרא בפי כל "ר' רפאל איש האמת". והנה כאשר קיבל הפתקא בהזמנא בערכותיהם ליום פלוני להעיד עדותו, שלח לאנשי חברת קדישא, ואמר להם: הגם שיש לי ברכה מרבנו הקדוש ר' פנחס מקוריץ שאאריך ימים מאד, אף על פי כן אני מוחל את הברכה, מחמת שאיני יכול להעיד, לכך מוכרח אני ללכת לבית עולמי. ושלח אחר הבגדים ולבש אותם, ואחר כך יצאה נשמתו הקדושה בקדושה וטהרה.

(ע"פ שיעורים מיום א' תזריע תש"ע, סוכות תשע"ט, יום ה' תזריע תש"ע)

מסירות נפש ממש, שר' רפאל מבערשיד נתברך מרבו המפורסם ר' פנחס זיע"א באריכות ימים ושנים, פעם אחת בערב שבת קודש, כאשר הלך לבית המרחץ, היה שם באותו מרחץ מוסר אחד, ויהי כאשר בה לרחוץ עצמו, היו שם אנשים ששנאו את המוסר מחמת מסירות שלו, ולקחו כלים עם מים חמים רותחים ושפכו על המוסר, ומת שם במרחץ, ובניו של המוסר הלכו לקבול על האנשים הנ"ל בערכאות, ולקחו את הרב רפאל שיהיה עד בדבר, כי ידעו בברור שהרבי יגיד אמת, כי על שאר האנשים שהיו בבית המרחץ היה להם חשש שמא יטענו טענות שקר, שלא ליתן את האנשים האלה אשר שפכו מים

ספר דברי שלמה

ללחום על זה כל חייו. והטעם הוא, שכשאדם לוקח על עצמו את האחריות על הלחם ושם מבטחו בעצמו, מפריד את עצמו ממוצא פי ה' בורא כל העולמות ומפרנסם, ולכך אינו יכול לגמור רצונו. ומחמת שטבע הקב"ה באדם את הטבע ללחום, ממשיך הוא להלחם על הלחם עד סוף ימיו אע"פ שעוברים שנים שרואה שאין בזה ניצחון ותכלית.

ולכן צריך לידע שמה שטבע הקב"ה באדם את הטבע ללחום אינו כדי שילחם על הלחם שהרי הקב"ה מפרנסו. אלא הוא כדי שיחגור עצמו למלחמה על דבר אחד, והוא, יישוב הדעת. כי כדי להתקרב באמת לדרך ה' ולתורה הקדושה אין האדם צריך

הנה יש דבר אחד שהיא סיבה גדולה המעכבת את האדם להשיג כל המעלות שאפשר להשיג ולקבל כל ההשפעות שאפשר לזכות בהם בזה העולם, והם המלחמות שנעשים בעולם על ידי שרוצים להשיג שטחי מחיה ואוצרות הטבע. כמו כן האדם נלחם על המחיה כל ימי חייו, וכשאדם נמצא במלחמה אינו חושב על דבר מלבד הניצחון והכיבוש שצריך לעשות.

ושורש ענין המלחמה הוא על הקיום, וקיום האדם הוא הלחם, ולכן מלחמה היא אותיות לחם-מה (גימטריא - אדם לחם), שהאדם לקח לעצמו להלחם כל חייו על הלחם, ובמלחמה זו אין ניצחון, כי יצטרך

אלא לישוב הדעת. ועל ידי זה הוא יכול לזכות לחרות המוחין. וזה מה שכתוב (דברים ח, ג) "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על מוצא פי ה' יחיה האדם", כי העיקר שיחליף המלחמה על הלחם למלחמה על "מוצא פי ה'" שהוא הישוב הדעת כי "דעת גניז בפומא" (זהר שמות קכ"ג).

ואע"פ שאדם עוסק בפרנסתו או בכל דבר אחר צריך הוא בשעה זו להלחם על יישוב דעתו, כי כשאדם מיושב בדעתו מלבד מה שחיוו חיים טובים, יכול הוא להתבונן ולעשות 'משפט' לשם מה נברא ומה התכלית מכל מה שנעשה איתו ויכול לשוב אל ה'.

וגם אחר שהשיג יישוב הדעת צריך לראות ליישב דעתו שוב ושוב בכל מדרגה ובכל זמן, כי בכל יום יש דבר אחר שעליו צריך האדם לעשות 'משפט' אם נוהג כראוי ובאיזה דרך צריך לילך, אבל כשאין דעתו מיושבת אינו יכול לעשות 'משפט' וכך יכול לטעות במשך כל ימי חייו.

ורוב העולם אין דעתם מיושבת, כי החטא הראשון שהיה הוא חטא האדמה שלא עשתה ציווי ה', וזה היה השורש אצל האדם שגם הוא יכל לחטוא כי נברא מן האדמה, ולכן כלל ותלה הקב"ה את קללת האדמה "וקוץ ודרדר תצמיח לך" עם

קללת האדם. שהוא קללת רוב העולם שאין נוצחים במלחמה על הלחם משום "הקוץ ודרדר" שמעכבים, אבל כשמחליף המלחמה על הישוב הדעת יכול להנצל ולקבל את הלחם "ממוצא פי ה'" ולא על ידי מלחמתו. שאע"פ שעוסק לפרנסתו אינו עושה מזה עיקר אלא תכליתו כדי לבוא לישוב הדעת כדי שיוכל לעשות משפט ולחשב דרכיו. ולכן אמרו רז"ל (פסחים קיח. א) "בשעה שאמר הקב"ה לאדם קוץ ודרדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות", שחשב שמוכרח שישגי הלחם רק על ידי הארץ שהיא מלחמה שאין בה ניצחון, "כיון שאמר לו בזיעת אפך תאכל לחם נתקרה דעתו", שהבין שאינו מוכרח שיהיה הלחם תלוי בקללה אלא בזיעת אפך שהיא מלחמה על הדעת שתהיה מיושבת, ועל כן "נתקרה דעתו" שאין הלחם תלוי באדמה והארץ שיש בה "קוץ ודרדר", אלא זה לחם ממוצא פי ה' שהוא כמו ה'מין' שהגיע מתוך ישוב הדעת ולא מתוך "קוץ ודרדר", שבירידת המן לימד הקב"ה לעם ישראל שאפשר להשיג את הלחם והקיום שלא על ידי מלחמה וקללת האדמה, אלא על ידי יישוב הדעת, ולכן נקראו דור המדבר 'דור דעה'.

והמלחמה על ישוב הדעת הוא על ידי התפילה, כמו שאמרו חז"ל על הפסוק (שמות יז, יא) "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" וכי ידיו של משה עושות

מזה לישוב הדעת שיוכל לחשב דרכיו ולהתקרב באמת לדרך ה' ולעלות במדרגה בעסק התורה הקדושה.

(מתוך כת"י מילדותו).

מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה היו מתגברים (ר"ה ג' ע"א), שיבקש מהקב"ה שירחם עליו שתהיה דעתו מיושבת, וכן כל דבר שיעשה ילך עם תפילה, שתהיה המטרה בזה כדי שיבוא

כרם שלמה - עצות והנהגות

- מחשבתו של האדם היא קודש הקדשים של האדם ששם משכן הנשמה, וצריך לשמור מאוד מאוד את מחשבתו מכל הרהור ומחשבה שאינה טובה, ולזה נתן לנו הקב"ה סיוע עצום ועשה במוח שלש מחיצות שעל ידם יוכל האדם לשלוט במחשבותיו שלא יכנסו פנימה אל קודש הקדשים, וגם אם עולה למוחו מחשבה או ציור פסול, צריך להעמיד המסכים והמחיצות כנגדה באופן שישארו המחשבות לפנייהם ולא יכנסו פנימה להתעכל במח. וזה מה שכתוב "ואלה המשפטים" שהם המחיצות (כי דין ומשפט הוא ענין של גבול) "אשר" הוא כידוע כנגד שם א-היה שהוא פנימיות המחשבה (א-היה בגמט' א"ך, וך' בגמט' ת"ק, נמצא אשר גמט' א-היה) "תשים לפנייהם" היינו בפני המחשבות שלא יטמאו את המוח ותהיה המחשבה בקדושה תמיד.
- כשאדם מודה לה' על מה שנותן לו - מתפשט עליו אור של רחמים ונמשך עליו התחדשות. ולכן כדי להמשיך את האור לכל היום, פותחים בבוקר ב'מודה אני' ובפסוקי דזמרה ומודים ומהללים לה' יתברך, ומתחילים את היום בהודאה. כמו כן כשאדם חפץ להתחיל באיזה עניין צריך להודות תחילה לה' ברוך הוא, ועל ידי זה ממשיך הקב"ה על האדם רחמים וחסדים.

ספר תפארת ישראל

- בעולם הזה יהודי לא יכול לדעת מהו השיעור והערך של יום מוצלח, ואע"פ שנדמה לאדם שיום שלמד ועשה בו הרבה, נחשב הוא ליום טוב ומוצלח, לפי האמת יכול להיות שיום שנראה בעיניו כיום הגרוע ביותר דוקא הוא היום המוצלח בחייו, ומובא על אחד מגדולי

ורק על ידי זה אפשר לזכות להשראת השכינה, ועל כן הקדים הקב"ה דיני דרך ארץ לבניית המשכן. כמו כן בא ללמד שמי שציווה על הדרך ארץ המשפט והשלום הוא ציווה גם לבנות מקום להשראת השכינה, וכמו שסובר האדם שצריך שלום, באותה מידה צריך שיסבור שצריך מקום להשראת השכינה.

שיעור הפעולות העצומות שנעשות על ידי מה שעובר בר ישראל, כי כל מחשבה דיבור ומעשה של יהודי הוא דבר ניצחי.

- קודם פרשת תרומה שהיא בניית המשכן לשכינה הקדושה, הקדימה התורה דיני בין אדם לחברו בפרשת משפטים, כי על ידי המשפט יש שלום,

תפילה לשלמה שער אהבת ישראל

תפילה נדירה נוראה ונפלאה מרבנו הבעל שם טוב הקדוש - אשר גדול כוחה

עד אין חקר:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם. הַתְּפִלָּה אַתָּה בְּעַד בְּנֵיךָ - כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ברכות ז)
"הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְתַפְּלֵל", כִּי אַתָּה רַחֲמָנוּ וְאַתָּה צְדִיק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים
קמה, יז): "צְדִיק יִי בְּכָל דְרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו", וְנֶאֱמַר: "אִם יֵשׁ עָלָיו
מְלֶאכֶת מְלִיץ" - הֲרֵי טוֹב, וְאִם לֹא, צָרִיךְ לְהִיּוֹת מְלִיץ "אֶחָד מִנֵּי אֱלֹהִים" -
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא 'אֶחָד מִנֵּי אֱלֹהִים' מִן הָעוֹלָם, שֶׁנֶּקְרָא "אֱלֹהֵי חַכְמָה,
בִּינָה". אָמֵן וְאָמֵן.

פיקוח נפש!!!

לאחר שארגונינו עזר לאלפי חולי קורונה להשתקם בתוך הקהילה, ואחרי שראינו את הליך ההחלמה המתרחש בתוך הבתים, אנו ממליצים על טיפול מקדים היכול לעזור בהליך ההחלמה והשיקום. מניסיוננו, אנו רואים שימן הוא פקטור מכריע **וכדאי לא להתמהמה ולטפל ברגע שמתאפשר**, אפילו בזמן ההמתנה לבדיקה, גם אם הסימפטומים אינם מפריעים להמשך אורח חיים תקין וגם אם לא נעשתה בדיקה כלל.

פרוטוקול הקורונה שאנו ממליצים עליו הוכח ע"י מחקרים רבים כיעיל ביותר, ורופאים מכל רחבי העולם נותנים אותו כטיפול לחולייהם.

הפרוטוקול היומי הוא כדלקהלן:

טיפול רפואי (לטיפול בזמן המחלה) - במשך 7 ימים	טיפול מחזק לפני קורונה במשך חמישה ימים רצוף, ולאחר מכן פעם בשבוע	
4 פעמים ביום לקחת 250 מ"ג	250 מ"ג פעמיים ביום	קורוצטין
25 מ"ג 4 פעמים ביום, עשרים דקות אחרי הקורוצטין	25 מ"ג פעמיים ביום, עשרים דקות אחרי הקורוצטין	אבץ
1000 מ"ג ארבע פעמיים ביום לפחות (4000 מ"ג סה"כ)	1000 מ"ג	ויטמין C (עדיף ליפוזמלי)
3000 IU	5000 IU (מעל גיל 70 יש להתייעץ עם רופא לגבי הכמות)	ויטמין D
לשתות כל שעה כוס אחת, 150 כוסות ביום		כוס מים חמים עם 2 כפות מיץ לימון, כף דבש וחצי כפית מיץ ג'ינג'ר

פעולות נוספות שאנו ממליצים עליהם: לנח, לשתות, לא להתאמץ. מלטונין- רק אם יש קשיים להרדם. במקרה ומתחילים תסמינים של חום גוף גבוה, חשוב להיות בקשר עם הרופא לגבי לקיחת **אנטיביוטיקה**. במקרה ויש קשיי נשימה, לברר עם הרופא לגבי **סטריאואידים**. אנחנו מייעצים לקחת את הויטמינים גם אם לא נדבקתם (טיפול מחזק). במקרה של אנשים הנמצאו חיוביים לקורונה, מומלץ **להתחיל מיד** את הטיפול עם הויטמינים, ולא לחכות.

לאחר החלמה מקורונה (פוסט- קורונה), במידה ועדיין יש חולשה, אנו ממליצים לקחת: **NAC** (רק לאחר ההחלמה, לא בזמן שהנגיף פעיל) **Pharmaton (פארמטין)**- במשך העשרה הימים הראשונים לקחת פעמיים ביום, ואז לחודש הבא פעם ביום. לא לקחת על בטן ריקה.

חולים מעל גיל 60, או חולים הסובלים ממחלות רקע כמו סכרת, סרטן, מחלות לב, ל"ד נמוך, אסטמה או השמנת יתר וכו', מוזמנים להתקשר לקו העמותה, ועזרה ויעוץ ינתנו בכל שעה.

במידה ואין בבית הטבע הקרוב אליכם את הויטמינים האלו, או מיץ ג'ינג'ר, ניתן לצלצל לטלפון 0587683468. עדיף ב-

בברכת רפואה שלמה ומהירה לכל עם ישראל

CHASDEI AMRAM

חסדי עמרם
מכניסים חיות, כדי לחיות

02-5399415 073-367-8781
chasdei.amram@gmail.com

